

T.C.

GEBZE YÜKSEK TEKNOLOJİ ENSTİTÜSÜ

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

RUSYA FEDERASYONUNUN PETROL VE

DOĞALGAZ STRATEJİLERİ

YASİN ŞEHİTOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

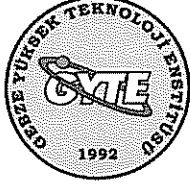
STRATEJİ BİLİMİ ANABİLİM DALI

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. DR. HALİT KESKİN

GEBZE

2007

**GEBZE YÜKSEK
TEKNOLOJİ
ENSTİTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS/DOKTORA JÜRİ ONAY FORMU

G.Y.T.E. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun
tarih ve/..... sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından
.....04.../.....07.../.....2007..... tarihinde tez savunma sınavı yapılan Yasin
Şehitoğlu'nun tez çalışmasıStrateji.....Anabilim Dalında
YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ

ÜYE

(TEZ DANIŞMANI) : Doç. Dr. Halit KESKİN

ÜYE : Doç. Dr. Ali Ekber Akgün

ÜYE : Doç. Dr. Hüseyin Kalkan

ONAY

G.Y.T.E. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun
tarih ve/..... sayılı kararı.

İMZA/MÜHÜR

ÖZET

TEZİN BAŞLIĞI: RUSYA FEDERASYONUN PETROL VE DOĞALGAZ STRATEJİLERİ

YAZAR ADI : YASİN ŞEHİTOĞLU

Sovyetler Birliğinin dağılmasının ardından, birliğin halefi olan Rusya Federasyonu kuruluşunun ilk 10 yılını zor ekonomik şartlar altında geçirmiştir. Bir yandan yeni ekonomik sistemlere entegre olmaya çalışırken, bir yandan da, Soğuk Savaşın arkasından muhasebe yapmıştır.

21. yüzyılın en büyük gücü olacağı yıllar öncesinden fark edilen enerji, Rusya Federasyonu için kötü gülerin atlatılmasının anahtarıydı. Zira ülke sınırları içindeki enerji kaynakları, dünyanın en önemli rezervlerine sahipti.

2000'li yıllara Putin ile beraber giren Rusya Federasyonu, birkaç yılda elde ettiği büyüme ile tüm dünyayı şaşırtırken, eski itibarını da geri kazandı.

Putin ve Rusya hedefini koydu. Petrol ve doğalgazı kullanarak, en kısa zamanda dünyanın süper gücü olmak. İşte bu hedefin bu güne kadar kısmı ve bu günden sonrasında yapılması beklenenler, bu çalışmanın içeriğini oluşturmaktadır.

SUMMARY

NAME OF THESIS: PETROLEUM AND NATURAL GAS STRATEGY OF RUSSIA FEDERATION

AUTHOR NAME: YASİN ŞEHİTOĞLU

After collapse of the USSR, Russia Federation which is USSR's successor state pass first decade under hard economical conditions. Russia has review Cold war era while she was making an effort to integrate world's new economical system

For Russia Federation, the energy, which is many years ago noticed as future's power, is the key instrument for id bad times. Because domestic resources which are owned by Russia are world's most considerable reserves.

Russia Federation which is enter 2000's under Putin, recovered her prestige while whole world suprised by the Russia's rapid economic growth

Putin and Russia has set their goal. At the shortest notice through the instrumentality of petroleum and natural gas being world world superpower. The performance which is for achiving this goal, with until today and will expecting at the future are contents of this work.

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimize ilk başladığımda çalışmayı düşündüğüm tez konusu Türk Dünyası ile ilgiliydi. Ancak ders dönemimde gördüm ki Rusya tanınmadan Türk Dünyası adına doğru tespitler yapılamaz. Bu sebeple rotamı çevirdiğim Rusya, tüm bilinmezleri araştırılması gereken bir ummandı.

Tezimin, tüm badireleri atlatıp bu günlere gelmesini sağlayan, başta tez danışmanım Doç. Dr. Halit Keskin'e, bu çalışmada bana her türlü akademik desteğı veren, çalışma arkadaşlarıma ve tabi ki hiçbir zaman maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen sevgili aileme teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
SUMMARY	iv
TEŞEKKÜR	v
İÇİNDEKİLER DİZİNİ	vi
KISALTMALAR DİZİNİ	x
ÇİZELGELER DİZİNİ	xi
ŞEKİLLER DİZİNİ	xii
HARİTALAR DİZİNİ	xiii
1. GİRİŞ	1
1.1. Tezin Amacı	1
1.2. Tezin Kapsamı	1
1.3. Tezin Hazırlanmasında Çalışma Yöntemi	1
1.3.1. Yöntem	1
1.3.2. Kaynakların Toplanması Değerlendirilmesi Ve Yorumlandırılması	2
2. JEOPOLİTİK TEN ENERJİ DİPLOMASİSİNE GENEL KAVRAMLAR	3
2.1 Jeopolitik Tanımı	3
2.2 Jeopolitik – Güvenlik ve Güç	4
2.2.1. Askeri Güvenlikten Ekonomi Güvenliğe	6
2.3. Enerji Arz Güvenliği	6
2.3.1. Enerji Arz Güvenliği Araçları	10
2.4. Enerji Diplomasisi	11
2.4.2. Enerji Diplomasisinin Ortaya Çıkışı	12
3. ENERJİ	16
3.1 Enerjinin Tanımı ve Tarihçesi	16
3.2 Dünyada Enerji	18
3.2.1. Kaynakların Kullanımı ve Ticaretine İlişkin Beklentiler	18
3.2.2. Dünyada Enerji Güvenliği	21
3.3. RF Açısından Enerji Sektörünün Önemi	21
4. PETROL	25
4.1. Petrolün Tanımı	25
4.1.1. Halk Dilinde Petrol	25

4.1.2.	Petrolün Özellikleri	25
4.1.4	Petrolün Aranması	27
4.2.	Dünyada Petrol	28
4.2.1.	Dünya Petrol Rezervleri	28
4.2.2.	Dünya Petrol Üretimi	29
4.2.3.	Dünya Petrol Tüketimi	30
4.2.4	Dünya Petrol Ticareti	31
4.3	RF’nda Petrol	33
4.3.1	SSCB’den RF’na	33
4.3.2.	Petrol ve Rusya	35
4.3.3.	Rus Ekonomisinin Petrol Bağımlılığı	37
4.3.4	Ekonomideki Gelişmelerin Stratejiye Etkisi	37
4.4	RF Petrol Stratejilerinin Tahlilinde Bir Analiz: Lukoil	41
4.4.1.	Lukoil Şirketi Hakkında Genel Bilgiler	41
4.4.2.	Petrol Rezervleri	42
4.4.3.	Petrol Arıtımı	43
5.	DOĞALGAZ	46
5.1	Doğalgazın Tanımı ve Tarihçesi	46
5.2.	Dünyada Doğalgaz	48
5.2.1.	Dünya Doğalgaz Rezervleri	48
5.2.2.	Dünya Doğalgaz Üretimi	49
5.2.3.	Dünya Doğalgaz Tüketimi	50
5.2.4.	Dünya Doğalgaz İhracatı	51
5.2.5	Dünya Doğalgaz İthalatı	52
5.2.6.	Dünya LNG İthalatı	53
5.3.	Rusya ve Doğalgaz	53
5.3.1	Avrupa ve RF	55
5.3.2.	Gaz İthalatında RF Faktörü	56
5.4.	RF Doğalgaz Stratejilerinin Tahlilinde Bir Analiz: GAZPROM	57
5.4.1.	Şirket Hakkında Genel Bilgiler	57
5.4.2.	Gaz Kaynakları	59
5.4.3.	Üretim	60
5.4.4.	Gazprom Yamal Gelişim Projesi	61
5.4.5.	Ulaştırma	62

5.4.6.	Enerji Üretim Endüstrisi	63
5.4.7.	Dağıtım	66
6.	RF Petrol ve Doğalgaz Stratejileri	72
6.1	Enerji Nakil Hatları	72
6.2.	Dünyada Petrol ve Doğalgaz Boru Hatlarına Genel Bakış	72
6.3.	RF Petrol Boru Hatları	73
6.3.1	Baltık Boru Hattı	73
6.3.2.	Murmansk Boru Hattı	75
6.3.3.	Batı Sibirya – Pasifik Okyanusu Projesi	76
6.5.	RF Doğalgaz Boru Hatları	77
6.5.1.	Kuzey Boru Hattı	78
6.5.2.	Yamal – Avrupa 2 Boru Hattı	79
6.5.3.	Transgas Boru Hattı	79
6.5.4.	Mavi Akım Boru Hattı	80
6.5.5.	Burgaz – Dedeoğaç Projesi	81
6.5.6.	Batı ve Doğu Sibirya Hatları	82
6.5.7.	İran – Pakistan – Hindistan Projesi	83
6.5.8	ABD’ye Gaz İhracı	83
6.5.9	Japonya ve Güney Kore Pazarı	83
6.5.10.	Çin’e Doğalgaz Projesi	84
6.6.	Enerjide RF’na Bağımlılık ve RF’nun Enerjiyi Etkin Bir Silah Olarak Kullanması	84
6.6.1.	Finlandiya	85
6.6.2.	Ukrayna	86
6.6.3.	Moldova	87
6.6.4.	Polonya	87
6.6.5.	Beyaz Rusya	88
6.6.6.	Kafkasya	88
6.6.7.	Batı Türkistan	89
6.6.8.	Avrupa	90
6.6.9.	Türkiye	92
6.7.	Resmi Enerji Stratejisi	92
6.8.	Putin’in Amaçları	96
6.9.	RF ve Ekonomi	97

6.9.1.	Sovyet Sisteminin Çöküşü	97
6.9.2	Kamu Harcamaları ve Gelirlerindeki Değişmeler	98
6.9.3.	Para Politikalarındaki Gelişmeler	99
6.10.	Putin'in 97 Tezi	101
6.11.	Enerji Süper Gücü Olarak Rusya	103
6.12	Muhalif Sesler	105
6.13	RF'nun Enerji Güvenliği Gündemi ve Talebin Güvenliği	105
7.	SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER	109
	KAYNAKLAR	115
	ÖZGEÇMİŞ	120

KISALTMALAR

- BDT: Bağımsız Devletler Topluluğu
BP: British Petroleum
DEİK: Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu
DPT: Devlet Planlama Teşkilatı
GSMH: Gayrı Safi Milli Hasıla
GSYİH: Gayrı Safi Yurt İçi Hasıla
IEA: International Energy Agency
IMF: International Monetary Fund
İGEME: İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi
LNG: Liquefied Natural Gas
LPG: Liquefied Petroleum Gas
OPEC: Organization of the Petroleum Exporting Countries
RF: Rusya Federasyonu
SSCB Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
UGD: Yer altı Gaz depoları
UGS: Rusyanın birleşik gaz nakil sistemi

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge		Sayfa
	Özgül Ağırlığına veya A.P.I. Gravite Derecesine Göre	
Çizelge 4.1	Ayırım	26
Çizelge 4.2	Ham Petrolün Analizi	27
Çizelge 4.3	Dünya İspatlanmış Petrol Rezervleri	29
Çizelge 4.4	Dünya Petrol Üretimi	30
Çizelge 4.5	Dünya Petrol Tüketimi	31
Çizelge 4.6	Dünya Petrol İhracatı	32
Çizelge 4.7	Dünya Petrol İthalatı	33
Çizelge 4.8	Lukoil'in İspatlanmış Petrol Rezervleri	42
Çizelge 5.1	Dünya İspatlanmış Doğalgaz Rezervleri	48
Çizelge 5.2	Dünya Doğalgaz Üretimi	49
Çizelge 5.3	Dünya Doğalgaz Tüketimi	50
Çizelge 5.4	Dünya Doğalgaz İhracatı	51
Çizelge 5.5	Dünya Doğalgaz İthalatı	52
Çizelge 5.6	Gazprom Doğal Gaz Üretimi	60
Çizelge 5.7	İlerleyen Yıllarda Üretim İçin Beklenen Tahminler	60
Çizelge 5.8	2005 yılında BDT ve Baltık Ülkelerine doğal gaz ihracı	70-71
Çizelge 6.1	RF'nda Enflasyon ve İşsizlik Oranında ki Gelişmeler	97

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekiller		Sayfa
Şekil 2 1	Petrol Fiyatlarının Seyri – 1	8
Şekil 2 2	Petrol Fiyatlarının Seyri – 2	10
Şekil 4 1	Lukoil'in Petrol Üretimi - 1	43
Şekil 4 2	Lukoil'in Petrol Üretimi - 2	44

HARİTALAR DİZİNİ

Haritalar		Sayfa
Harita 6.1	Rusya Federasyonu Boru Hatları	73
Harita 6.2	Batı Sibirya Petrol ve Doğalgaz Alanları	77
Harita 6.3	Rusya Doğalgaz Avrupa Boru Hatları	78
Harita 6.4	Avrupa'ya Mevcut ve Planlanan Boru Hatları	81
Harita 6.5	Rusyadan Uzak Doğuya	84

1-GİRİŞ

1.1-Tezin Amacı

Farklı kaynaklardan yararlanılarak ve literatür taramasına dayanılarak gerçekleştirilen bu tezin amacı, 21 yüzyılda, tüm uluslar arası ilişkilerin başat unsuru olan “enerji”nin en önemli iki unsuru olan, petrol ve doğalgaz bağlamında, artık bir enerji devi olarak kabul edilen Rusya Federasyonunun Petrol ve Doğalgaz Stratejilerini inceleyebilmektir.

1.2-Tezin Kapsamı

Tezin kapsamı içinde, enerjinin tanımlanması ve uluslar arası ilişkilere nasıl etki ettiğinin daha net anlaşılabilmesi için, öncelikle ana kavramların açıklanması, enerjinin ve enerjinin kavramı dahilinde, petrol ve doğalgazın tanımlanması ve bu bağlamda, petrolün ve doğalgazın, dünyada ki ve Rusya Federasyonundaki yerinin tespit edilmesi, Rus Dış Politikasının tarihi seyri içinde, gerek enerji nakil hatları gerekse uluslar arası anlaşmalar irdelenerek, petrolün ve doğalgazın nasıl siyasi bir enstrüman haline gelerek yakın zamanda öncelikle BDT ve tüm dünya ülkelerinin üzerindeki etkileri ve 21. yüzyılın sonuna kadar Rusya Federasyonunun petrol ve doğalgaz bağlamında nasıl bir strateji izleyeceğine dair tahminler bulunmaktadır.

1.3-Tezin Hazırlanmasında Çalışma Yöntemi

Tez literatür taraması şeklinde bir çalışmadır. Bu kapsamda konu ile ilgili olan yazılı kaynaklardan ulaşılabilenler incelenmiş ve bu incelenme sayesinde kaynakça bölümünde sunulan dokümanlardan yararlanılmıştır.

1.3.1-Yöntem

Tezin hazırlanması sırasında, başta G.Y.T.E. Kütüphanesi olmak üzere, Milli Kütüphane, Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Kütüphanesi, Gazi Üniversitesi Kütüphanesi ve internet kaynakları kullanılmıştır.

1.3.2-Kaynakların Toplanması Değerlendirilmesi ve Yorumlandırılması

Tez alışması sırasında yazılı ortamdaki kaynaklar toplanmış, kaynakların tasnifi ve yorumlanması yapılmıştır. Elde edilen bilgi ve bulguların tek kaynağa bağımlı kalınmayarak birden fazla kaynak ve farklı bakış açıları ile konunun idrak edilmesine önem verilmiş, elde edilen bilgi ve bulgulara şahsi yorumlarda katılarak, “Rusya Federasyonunun petrol ve doğalgaz stratejileri” tarihi ve güncel bakış açıları ile incelenmiştir.

2. JEOPOLİTİKTEN ENERJİ DİPLOMASİSİNE GENEL KAVRAMLAR

2.1. Jeopolitik Tanımı

İsveçli bir coğrafyacı olan R. Kjellen "coğrafi teşekkül veya yer içinde, ilmî olarak devletin araştırılması" olarak jeopolitiği tanımlamaktadır. Bir başka deyişle devlet varlığının tabiat kanunları ve insanların davranışları açısından araştırma ve değerlendirilmesine jeopolitik olarak ifade etmiştir. Bir ülkenin arz üzerinde işgal ettiği konum dolayısıyla sahip olduğu askerî, siyasî ve ekonomik önemi jeopolitik olarak tanımlayanlar da vardır. C.Haushofer ise jeopolitiği "coğrafi bölgenin ve tarihî gelişmelerin etkisi altında devletin üzerinde yaşadığı yer ile ilişkisi" olarak ifade etmiştir. Yine Haushofer'e göre jeopolitik; yeryüzü ilişkilerinin siyasî gelişmelerle olan bağlantısının ilmidir (http://tr.wikipedia.org/wiki/Jeopolitik_G%C3%BCndem).

Jeopolitik yaklaşım, tahlil süresince tahlile konu olan devletin gücünü alt birimleri çerçevesinde değerlendirmekte, sonraki aşamada hedef tayininde bulunmaktadır. Jeopolitiğin alt birimlerini coğrafi (değişmeyen) ve beşeri (değişen) unsurlar olarak iki başlık altında toplamak mümkündür. Değişmeyen unsurlar coğrafi konum, sınırlar ve coğrafi bütünlük, saha genişliği ve stratejik kaynaklar, coğrafi özelliklerden ibaretken; değişen unsurlar sosyal, ekonomik, siyasal, askeri ve kültürel değerlerden oluşmaktadır (İlhan, 2003, s.42).

Kuvvet, zaman ve mekân. Bu üç kavram altında da birleştirebileceğimiz milli gücün unsurlarından hareketle yapılan bu tahlili, "jeopolitik karar alma süreci" olarak da adlandırabilmek mümkündür. Jeopolitik dünya coğrafyasının, coğrafi yapı ve evrensel değerleri ile inceleyerek dünya, bölge ve ülke çapında güç ve politik düzeyde hareket tarzı araştırması yapar. Jeopolitik, politikanın belirlenmesi amacıyla bir ulusun, uluslar topluluğunun veya bölgenin jeopolitiğin değişen ve değişmeyen unsurlarını dikkate alarak güç değerlendirmesi yapan etkisi altında kaldığı o gün ki Dünya güç merkezlerini, bölgedeki güçleri inceleyen, değerlendiren bir bilimdir (İlhan, 2003, s.36).

2.2. Jeopolitik, Güvenlik ve Güç

Güç kavramının anlam ve kapsamı üzerinde değişik görüşler ortaya konmuş ve geliştirilmiştir. Milli gücün alt birimleri hakkında yapılan araştırmalar farklı değerlendirmelere dayandırılmakta ve genellikle şu unsurlar üzerinde durulmaktadır.

- İnsan Gücü
- Tabii Örtü
- Yiyecek ve Ham Madde
- Alet ve Maharetler
- Gelişen Yeni Teknolojiler
- Ahlak ve Politik Davranış
- Dış Tesirler

Güç moral değerlerin ve maddi değerlerin oluşturduğu bir süreçtir. Burada gücün, bazı üstünlüklerin, bazı özelliklerin veya bazı rakamların toplamı olmadığını iyi idrak etmek gerekir.

Milli gücün değişen ve değişmeyen unsurlarını iki başlık altında toplamak mümkündür.

- Beşeri Güç
- Coğrafi Güç

Beşeri güç, jeopolitiğin değişen unsurlarından oluşur ve kültür temelinde, milli kültür platformundan oluşan ve gelişen sosyal, ekonomik, politik ve askeri değerlerdir. Kültür beşeri gücün değişken gücüdür. Coğrafi güç ise jeopolitiğin değişmeyen unsurları olan coğrafi konum, coğrafi bütünlük, saha ve coğrafi özellikleri kapsar (İLHAN, 2003, s. 91-92).

Yapılan araştırmalarda görülmektedir ki; milli gücün tanımlamalarında araştırmacılar coğrafi gücü bir kenara itip, milli gücün diğer alt birimleri ile milli güç tanımlamaları yapmaya çalışmışlardır. Halbuki coğrafi gücünde içerisinde değerlendirileceği milli güç, daha gerçekçi olacaktır. Eğer beşeri ve coğrafi güç, milli gücün tahlilinde yerli yerinde

değerlendirilirse, milli güç jeopolitik düzeyde irdelenmiş demektir. Zira unutulmamalıdır ki; milli gücün unsurları aynı zamanda jeopolitiğinde unsurlarıdır.

Güçlerin potansiyel değerleri, kullanılmaya hazır değerleri ve olaylara bağlı olarak kullanılabilen miktarları farklıdır. Güçlerin potansiyel değeri ile o gün içinde kullanılmaya hazır olan değeri ve olaylar karşısında yararlanılabilir miktarı arasındaki farklar ülkeler arasında da değişkendir. Özellikle beşeri güç değerlendirmesinde potansiyel güç değerinin, halihazır güç değerinin ve yararlanılabilir güç değerinin ayrı ayrı dikkate alınması gerekir.

Politikanın görevi, potansiyel gücü geliştirmek, hazır gücü ihtiyacı olduğu zaman ve ihtiyaç olduğu ölçüde potansiyel güce yaklaştırmak ve güç kullanılması gereken noktalarda mümkün olabilen en çok gücü bulundurmak ve kullanmaktır. Kısaca, politika, potansiyel gücü yükseltmeli ve hazır güç ile kullanılabilir güçleri potansiyel güç değerine yaklaştırmalıdır.

Politika ve strateji, kaynak ve güçleri değerlendirme sanatıdır. Bu sanatın işlevi, kaynakları değerlendirerek, geliştirerek ulaşılabilecek en büyük gücü elde etmektir. Politika ve strateji, geliştirdikleri güçlerle belirlenen amaçlara ulaşmanın hareket tarzlarını üretirler ve hareket tarzları arasında en uygununun seçimini yaparlar ve uygularlar.

Tehdit karşı tarafın gücünden kaynaklanır ve karşı tarafın tehdit ettiği diğer tarafın gücünü oluşturur. Bu sebeple, her tür tehdit araştırmasında tarafların güçleri ve bu güçleri kullanma yöntemleri, yani politika ve stratejileri önem taşır(İLHAN, 2003, s. 93-94).

Ayrıca milli gücün bir alt unsuru olan coğrafyanın politika ile arasındaki ilişkinin ekonomi ve askeri halkalara dolaylı olarak bağlı olduğuda unutulmamalıdır (LİPSON, 1984, s: 137.).İşte bu bakış açısıyla “tüme varım” ve “tümünden gelim” metotları birbirini tamamlar ve açıkladığımız kavramlar bir manzum içinde bütünlük arz eder.

Tüm bu açıklamalar üzerine milli politika, milli gücün geliştirilmesi ve milli amaçları elde etmek amacıyla ortaya çıkan politik tavidir.

2.2.2. Askeri Güvenlikten Ekonomik Güvenliğe

Tehdit bir ülke için ters ancak dolaylı bir ilişkiyle kendisinin veya karşısındaki ülkenin güvenlik anlayışını ve bu anlayışının gerçeğe yansımaları olan çemberi belirler. Güvenlik güce tam bağımlıdır.

Rusya, 15. yüzyılda başlayan yükselişini, 18. yüzyılda Avrupa endüstriyel devriminden elde ettiği teknolojik performansı, ulusal gücüne transfer ederek sürdürmüştür. Dünyanın merkezi kabul edilen Avrasya jeopolitiğinde sürekli toprak işgal ederek Slav Ortodoks ideolojisinin şekillendirdiği, otokratik ve milliyetçi prensiplere dayalı Rus İmparatorluk Stratejisi dünya güç merkezleri arasında yer almıştır. 1917 Komünist İhtilali'nin sosyalist devrimci ideolojinin enternasyonalist siyasi mantığına rağmen, SSCB, Çarlık Rusyasının stratejik hedeflerini önemli ölçüde devam ettirmiş, Çarlık dış politikası, Sovyet elitizmi üzerinde etkisini sürdürmüştür.

Uluslararası ortamda, Doğu-Batı ayrımının cazibe merkezi olarak Sovyetler Birliği'nin yarattığı ve 'mikro kozmos' farklı aktörlerin kimliklerinin 'Sosyalist Blok'un Batı karşısında müşterek hareket etmelerini sağlayan karmaşık kolektif güvenlik sistemine hakim 'idealist fanus'un çatlamasına neden olmuştur(Caşın, 2002, s. 1 – 2).

Artık çağımızda “ekonomik güvenlik” kavramı yerini “enerji güvenliği” kavramına bırakmak üzeredir.. Yukarıda izah edilen örnek, bu anlayışın temel nedenini oluşturmaktadır. Bu çalışmanın da konusunu oluşturan bu kavramın daha iyi irdelenebilmesi ve geleceğe dair tahminlerin oluşturulabilmesi için “enerji güvenliği” kavramı “enerji arz güvenliği” kavramı altında da irdelenmelidir.

2.3. Enerji Arz Güvenliği

Enerji arz güvenliği, enerjinin kesintisiz, yeterli, düşük maliyetle ve zamanında sağlanması olarak tanımlanabilir.

Enerji arz güvenliği ile ilgili endişelerin başlıca kaynağı enerjinin üretildiği coğrafyaların politik ve ekonomik olarak istikrarsızlık riski taşıyan bölgeler olmasıdır.

Terörizm ve bölgesel çatışmalar da bu endişeleri artırmaktadır. Uluslar arası güncel sorunların önemli bölümünün bu coğrafyalarda olmadı tesadüf değildir(Damar, 2007, s.3).

Bu konudaki kırılganlık sadece terörizm, siyasi kargaşalar, askeri çatışmalar ile sınırlı değildir. Ayrıca insanlığın kaderini etkileyen büyük doğal afetlerde bu kırılganlıkta rol oynamaktadır(Yergin, 2006, s. 70).

Çin ve Hindistan gibi ekonomisi hızla büyüyen ülkelerin enerji taleplerinin artışıda enerji arz güvenliği ve fiyatlar üstündeki etkisi de göz ardı edilmemelidir. Bu ihtiyacın karşılanması için yeni enerji projeleri geliştirmek zaruridir. Ne var ki; bu projelerin karşılanması için gerekli finansman ihtiyacının karşılanmasında zorluklar vardır.

Ayrıca, geçiş yollarında artan ticaretin meydana getirdiği güvenlik riskleri de göz ardı edilmemelidir. Tüm bu riskler, enerji fiyatlarını kalıcı olarak yükseltirse, dünya ekonomisinde bir durgunluğa yol açacağı aşikardır.

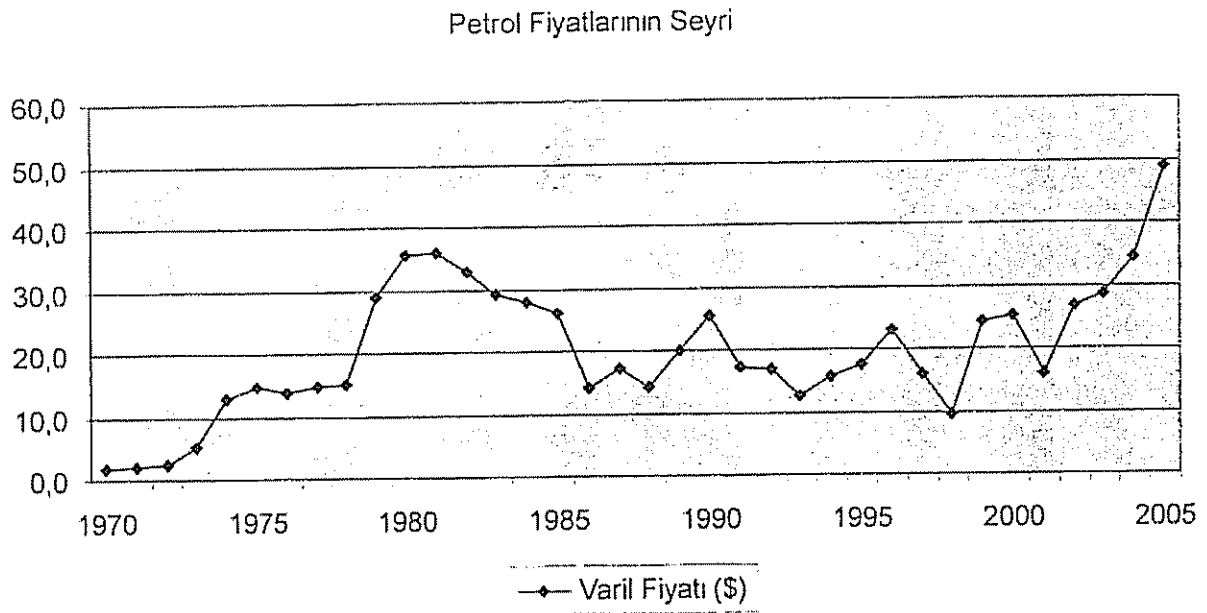
Enerji Arz Güvenliğinin tarihçesine bakacak olursak, sanayileşme ile birlikte enerji kaynaklarına sahip olma, ülkeler için vazgeçilmez bir gereklilik olmuştur. On dokuzuncu yüzyılın başlarına kömür ve aynı yüzyılın sonlarında ise petrol önem kazanmıştır. Yirminci yüzyıla enerji diplomasisi uluslar arası ilişkilerin başlıca uğraş alanlarından biri haline gelmiştir. Birinci ve ikinci dünya savaşlarında petrol üreten bölgelere sahip olmak öncelikli amaçlardan biri olmuştur. Hakeza ikinci dünya savaşı sonrasında da bu mücadele devam etmiştir.

Bu kapsamda başlıca krizler şunlardır(Damar, 2007, s. 4);

- **1951:** İran Başbakanı Muhammed Musaddık'ın İran petrollerini millileştirmesi.
- **1957:** Mısır Devlet başbakanı Cemal Abdülnasır'ın Süveyş Kanalı millileştirmesi.
- **1967:** Arap – İsrail Savaşı.
- **1973:** Yom Kippur Savaşı.

- 1979: İran Devrimi.
- 1980 – 1988: İran – Irak Savaşı.
- 1990: Irak'ın Kuveyt'i İşgali
- 1991: Birinci Körfez Savaşı
- 2003: İkinci Körfez Savaşı

Bu tarihi olaylardan ikisi; etkilerinin kalıcı ve büyük olması bakımından diğerlerinden ayrılmaktadır. Bunlardan ilki; 1973 – 1974 yıllarında ki birinci petrol krizinin yaşanmasına sebep olan 1973 tarihli Yom Kippur Savaşıdır. Diğeri ise, 1979 – 1980 yıllarındaki ikinci petrol krizini doğuran ve İran'da devrim olmasına ve hemen akabinde patlak veren 1980 – 1988 İran – Irak savaşıdır. Halen devam eden ikinci körfez savaşı ise ayrı bir bahis konusudur(Damar, 2007, s. 4).

Şekil 2.1. : Petrol Fiyatlarının Seyri – 1,1970 – 2005, WTRG Economics,

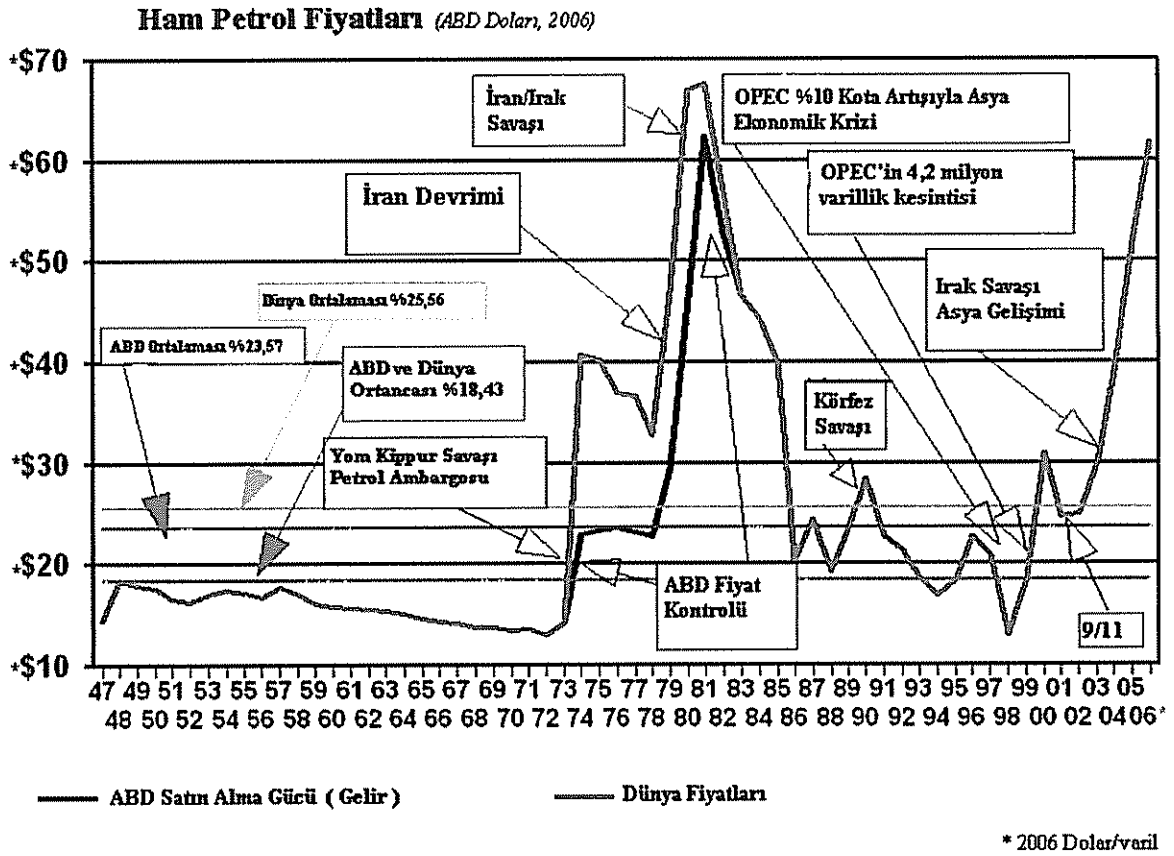
(<http://www.wtrg.com/prices.htm>)

Şekil 2.1 'de görüldüğü üzere 1973 tarihine kadar olan krizlerin dünya ölçeğinde petrol fiyatlarına etkileri sınırlı kalmıştır. 1973 yılında Yom Kippur Savaşı'ndan sonra Arap ülkeleri, petrol ambargosu uygulayarak petrolün bir silah olarak kullanılabileceğini göstermişlerdir. Önceleri krizlerin aksine petrol fiyatları 4 kat artarak dünya çapında bir ekonomik krize sebep olmuştur. Petrolün varil fiyatı 3 ABD Dolarından 12 ABD Dolarına kadar yükselmiştir. Bu olayla birlikte enerji arz güvenliği dünyanın öncelikli meselelerinden biri haline gelmiştir. 1979 ve 1980 yıllarında, önce İran Devrimi ve sonra İran – Irak Savaşı ile petrol fiyatları iki katına kadar çıkmış bu da ikinci petrol krizinin yaşanmasına sebep olmuştur.

Petrol fiyatlarının bu yükselişleri dünya ekonomisine durgunluk, enflasyon ve işsizlik olarak yansımıştır. Gelişmiş ülkeler enerji yoğun sanayi politikalarını terk ederek, ileri teknoloji gerektiren ve enerji yoğun olmayan üretim biçimlerine ve hizmet sektörüne yönelmişlerdir. Enerji politikaları da gözden geçirilmiş, tasarruf, verimlilik ve enerji arz güvenliği gibi kavramlar çn plana çıkmıştır. Enerji politikalarında eşgüdüm ve işbirliği sağlamak için Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) ülkeleri 1974 yılında Uluslar arası Enerji Ajansını (IEA) kurmuşlardır(Damar, 2007, s. 5).

2006 yılının başında Ukrayna – Rusya arasındaki anlaşmazlığı dolayısıyla geçici olarak Avrupa'nın doğalgazının kesilmesi, İran'ın nükleer faaliyetleri, Nijerya'nın bazı saldırılar nedeniyle ihracatını azaltması enerji arz güvenliği ile ilgili kaygıları son zamanlarda yeniden yükseltmiştir(Yergin, 2006, s. 70).

Şekil 2.1.'e ek olarak Şekil 2.2. de de, bahsi geçen olayların petrol fiyatlarının seyrinde nasıl rol oynadıkları daha detaylı biçimde görülmektedir.

Şekil 2.2. : Petrol Fiyatlarının Seyri – 2, WTRG Economics, (<http://www.wtrg.com/prices.htm>)

2.3.2. Enerji Arz Güvenliği Araçları

Sadece piyasa mekanizmalarına dayanan enerji güvenliği stratejileri, gelecekte enerji arzının uluslar arası istikrarını garanti etmede yetersiz olacaktır. Enerji arz güvenliğine tehdit üç ana kaynaktan gelmektedir. Bunlar ekonomi fiziksel ve çevresel tehditlerdir. (Umrach, 2004, s. 137 – 138)

Enerji arz güvenliği politikası araçlarında şunlar amaçlanır.

Önleme: Arz düzensizliğinin mümkün olduğu zeminlerin (ekonomik ve siyasi istikrarsızlık, iç savaş ve terörizm vb.) azaltıldığı bir siyasi ortam yaratmak.

Caydırıcılık: Siyasi sebeplerle enerji üreticisi ülkeleri arz kesintisinden uzak tutmayı sağlamak.

Kontrol Altında Tutma: Ekonomide ve milli güvenlikte arz kesintilerinin etkisini azaltmaktır.

Bu amaçlar için aşağıdaki araçlar kullanılmalıdır;

- Yerel Yönetim
- Çeşitlendirme
- Enerji Sistemi Eksikliği
- Kriz Yönetimi (Damar, 2007, s. 6).

2.4. Enerji Diplomasisi

Halk arasında “diplomasi” kavramı, genellikle “dış politika”, yada “uluslar arası politika” ile eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Oysa, diplomasi dış politika, yada uluslar arası politikanın içeriğinden çok, bunların yürütülmesi biçimi ile ilgilidir.

Başka bir deyişle diplomasi, bir hükümetin belli konulardaki kanı ve görüşlerini doğrudan doğruya diğer devletlerin karar vericilerine iletmesi sürecidir(Gönlübol, 1972, s. 112).

Enerji, günümüzde insan hayatının vazgeçilmez bir parçası ve dünyadaki sürdürülebilir kalkınma çabalarının en önemli araçlarından biridir.

Ondokuzuncu yüzyılda kömür, sanayileşen dünyada temel enerji kaynağı olmuş, yüzyıl sonunda yerini yavaş yavaş petrole bırakmıştır. Petrolün kullanılmaya başlanması dünyada yeni gelişmeleri beraberinde getirmiş ve petrol yirminci yüzyılda uluslararası politikanın temel unsurlarından biri haline gelmiştir. Yirminci yüzyılın başından itibaren petrol dünya siyasetine damgasını vurmuş ve enerji diplomasinin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Birinci Dünya Savaşı içinde Irak petrolünün önemi, İkinci Dünya Savaşında Transkafkasya enerji kaynaklarının belirleyiciliği, günümüzde Orta Doğu (özellikle son dönemde Irak başta olmak üzere bölgede bulunan diğer Arap ülkeleri), Kafkasya ve Batı

Türkistan¹ bölgelerindeki enerji kaynaklarının arz ettiği önem, enerji diplomasinin mevcudiyetini ve gerekliliğini sürekli kılmıştır.

2.4.2. Enerji Diplomasinin Ortaya Çıkışı

1859'da ABD'de de açılan ilk ticari petrol kuyusundan çıkarılan petrolün kaderi, yirminci yüzyıl başında gerçekleşen bir keşifle değişti. Ateşleme ile çalışan motorun icadı, otomobil endüstrisinin hızla gelişmesine neden oldu. Kısa sürede ABD, İngiltere, Fransa ve Almanya'da taşıt sayısı milyonlara ulaştı. Petrol, o dönemde kömürden daha pahalı olmasına karşın daha önemli avantajlara sahipti. Temizliği, kolay depo edilişi, fazla enerji vermesi petrolü daha ön plana çıkarıyordu. Hızlı ekonomik gelişmeler Batı'nın petrole olan bağımlılığını daha artırıyor, petrol Batı için stratejik bir hammadde olarak ortaya çıkıyordu. Yirminci yüzyılın başından itibaren petrolü kesintisiz olarak alabilme, diğer bir ifade ile enerji sağlama güvenliklerini sürdürebilme, dünya sahnesindeki ülkelerin dış politikalarının temel amaçlarından biri haline geliyordu. Bu doğrultuda başat ülkelerin enerji diplomalarını hayata geçirerek güçlerini ve etkinliklerini sürdürme çabası içine girdikleri görülmektedir.

Yirminci yüzyılın başına kadar enerji diplomasinin mevcudiyetinden bahsetmek güçtür. O döneme kadar enerji diplomasinin ayrı bir diplomasi konusu olmasını gerektirecek koşullar henüz ortaya çıkmamıştır. Geçen yüzyılın başından itibaren ortaya çıkan gelişmeler, enerji diplomasinin ayrı bir diplomasi alanı olarak gündeme gelmesine ve uluslararası ilişkilerde belirleyici bir nitelik kazanmasına neden olmuştur. Yirminci yüzyıl başında ülkelerin kalkınma ve sanayileşmeleri enerji kaynaklarına bağımlı bir hale getirmiştir (Akbulut, 2001, s. 1).

¹ Buradaki Batı Türkistan ifadesi, Batılı kaynaklarda "Orta Asya" olarak ifade edilen coğrafya için kullanılmaktadır. Coğrafi olarak Türkistan'ın sınırları, Türklerin yaşadığı bölgelerin tamamına verilen coğrafya ile sınırlanırsa da, bilimsel olarak ortaya konulan ortak kabul, Türkistan'ın Türk Dünyasının dört büyük parçasından biri olduğudur. Diğerleri; Altay-Sibirya Türklerinin yaşadığı coğrafya, Batı Türklerinin yaşadığı coğrafya ve Doğu Avrupa Türklerinin yaşadığı coğrafyalardır. Bu bağlamda dördüncü büyük bölge olan Türkistan coğrafyası ise ikiye ayrılmaktadır. Doğu Türkistan ve Batı Türkistan. Batı Türkistan; Kazakistan-Kırgızistan, Afganistan, Tacikistan, Türkmenistan ve Özbekistan'dan oluşmaktadır. İşte tam bu noktada Afganistan ve Tacikistan'ın devlet yönetimlerinin Türk olmadığı kabulü ile geriye kalan 4 cumhuriyet'in "Batı Türkistan'ı" oluşturduğunu söyleyebiliriz. (Yalçınkaya. 2003, s:167-173) Gerek Avrupalı gerekse Rus kaynaklarında bilinçli bir sistemin uzantısı olarak ortaya atılan "Orta Asya " ifadesi, ne yazık ki ülkemizde oluşturacağı olumsuz etkiler hesaplanmadan, bilinçsiz kalemlerce ele alınmaktadır. Bu ifadenin Türk dışişleri açısından nasıl kullanılması gerektiği ayrı bir tez konusu olarak çalışılmalıdır. Ancak bu noktada, çalışmamızın çerçevesi dışına çıkmamak için konu ilgili kalemlere bırakılacak ve çalışmamız içinde, batılı kaynaklarda ve Rus kaynaklarında ve dahi bu kaynakların ışığında ele alınan yerli kaynaklarda görünen "Orta Asya" ifadesinin yerine "Batı Türkistan" ifadesi kullanılacaktır.

Artık yüzyıl boyunca enerji diplomasisi ve uluslararası ilişkilerin içiçe geçtiğini gözlemlenmektedir. Enerji kaynaklarına ulaşmak ve kaynakları kontrol etmek için farklı politikalar ve araçlar gündeme gelmesine karşın, enerji diplomasisinin temel amaçlarından belki de en önemlisi, mevcut gücü sürdürebilme ve yeni güç kazanabilme arayışı olmuştur.

Enerji konuları, uluslararası ilişkileri farklı şekillerde etkilemektedir. Yüzyılın başında petrol alanlarının imtiyaz sahibi olma mücadelesi uluslararası ilişkilerin temel belirleyicisi olmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrasında enerji kaynaklarına yakın ve sahip olma mücadelesi, bloklar arasında enerji deposu Orta Doğu üzerindeki çekişmeler, dünya politikası açısından dikkat çekicidir. 1950'lerden sonra görülen ulusçuluk akımları, petrol şirketlerinin millileştirilmesi ve Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü'nün kurulması, yine o dönemde uluslararası politikaya damgasını vuran gelişmeler olmuştur. Günümüzde Sovyetler Birliği'nden ayrılan Merkezi Türkistan ve Kafkas ülkelerinin enerji kaynakları üzerindeki mücadelenin dünyada bloklaşmaların sona erdiği bir dönemde de sürmesi, enerji ile ilgili gelişmelerin uluslararası ilişkiler açısından ne denli önemli olduğunu bir kez daha ortaya koymaktadır.

Ülkelerin dışında petrol şirketleri de yirminci yüzyıl boyunca enerji diplomasisinin içinde yer almışlardır. Bağlı oldukları ülkeler tarafından yönlendirilen çokuluslu petrol şirketleri, her dönemde enerji diplomasisinin önemli aktörlerinden biri olarak işlevlerini sürdürmüşlerdir.

Yirminci yüzyılın başından itibaren savaş gemilerinin ve savaş araçlarının petrol ile çalışması yönünde önemli adımlar atılmıştır. Petrolün dünya sahnesinde gittikçe daha fazla önem kazanıyor olması, o dönemin başat güçlerinden Almanya, İngiltere ve Fransa'ya harekete geçirmiş, ülkelerinde petrole sahip olmama eksikliğini telafi yollarına yönelmişlerdir. Birinci Dünya Savaşı öncesinde Orta Doğu bölgesinde oynanan oyunlar bir anlamda bu ülkelerin petrol kaynaklarına daha yakın ve kaynaklar üzerinde daha etkili olma mücadelesi idi.

Bilindiği üzere, 1950'lerde dünya petrolünün üretim merkezi artık Orta Doğu ve Kuzey Afrika'ya kaymıştı. Petrol, bu dönemin sonunda artık kömürden daha ucuz bir girdi olmaya başlamış ve ucuzlayan petrol ekonomik hayatın ve gelişimin temel itici gücünü oluşturmuştu. O dönemde piyasaya sürekli yeni petrol ürünleri çıkıyor; plastik, boya, gübre, kimya sanayileri hızla geliyordu(Akbulut, 2001, s. 3).

1950'lerden sonra petrol üreticisi ülkelerde görülmeye başlayan millileştirme rüzgarları, enerji diplomasisinin yeni mücadele alanlarına yönelmesine neden olmuştur. Millileştirme ile başlayan bu yeni yönelim, daha sonra OPEC'in kurulması ve 1973-1974'de petrolün siyasi bir silah olarak da kullanılması sürecini de beraberinde getirmiştir.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında dünya siyasetindeki en önemli gelişmeler; Sovyetler Birliği'nin Orta Doğu'da ön plana çıkma girişimleri ve buna karşı ABD'nin bölgede etkinliği artırma arzusu olarak göze çarpmaktadır. Sovyetler Birliği yeni kurulan İsrail devleti aleyhine bir tutumla Arap ülkelerinin desteğini kazanmak yönünde bir strateji izlemiştir. ABD'de de Eisenhower Doktrini ile bölgeye doğrudan müdahale imkanlarını açık tutmuş ve bölgede savaş sonrası İngiltere ve Fransa'nın boşalttığı alanı doldurma çabası içine girmiştir. ABD ve Sovyetler Birliği'nin Orta Doğu enerji kaynakları üzerindeki mücadelesi belki de Soğuk Savaş döneminin en çarpıcı mücadelelerinden birini oluşturmuştur.

Soğuk Savaşın bitimini müteakip ABD'nin dünyadaki başatlığı Orta Doğu bölgesinde kendini hissettirmiştir. Ancak, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Merkezi Türkistan ve Kafkasya'daki petrol-doğal gaz kaynakları üzerinde Rusya Federasyonu ile ABD arasında yeni bir rekabetin ortaya çıktığını görülmektedir

1970'lerden sonra enerji diplomasisinin ana teması, petrol üreticisi ve petrol tüketicisi ülkeler arasında yaşanan mücadele olmuştur. Bu dönemde, üretici ülkeler tarafından kurulan Petrol Üreten Ülkeler Teşkilatı (OPEC) ve tüketici ülkeler tarafından kurulan Uluslararası Enerji Ajansı (IEA) dikkat çekicidir. Enerji diplomasisi sahnesinde bu defa örgütlerle mücadele döneminin gündeme geldiğini gözlemlenmektedir. Özellikle üretici ülkelerin birbirleri ile giriştikleri mücadelelerin ve aralarındaki güven bunalımının bu doğrultuda önemli olduğunu görülmektedir(Akbulut, 2001, s.4).

Sonuç olarak görülmektedir ki; bugünkü uluslar arası ilişkilerde ve uluslar arası ekonomi politikte, enerji diplomasisi kavramı çok önemli bir yere sahiptir. Soğuk savaşın yaşandığı yıllarda dünya ülkelerinin birinci önceliği askeri güvenlikti. Bugün ise dünya devletlerinin birinci önceliği enerji arz güvenliği bağlamında enerji politikaları veya başka bir deyişle enerji diplomasisidir. Soğuk savaşın önemli aktörü SSCB'nin devamı olan Rusya Federasyonu son on yılda enerji diplomasisini yeniden ele almış ve bugün elindeki en önemli gücü olan enerji kaynakları ile soğuk savaş yıllarındaki yerini daha güçlü temellerle alma yolunda ilerlemektedir. Tüm dünyada olduğu gibi Rusya Federasyonunda da petrol ve

doğalgaz, kendilerine ait enerji diplomasisinin ilgi alanlarıdır. Bu noktadan sonra Rusya Federasyonunun Enerji Diplomasisi, “Rusya Federasyonun Petrol ve Doğalgaz Stratejileri” adı altında irdelenecektir.

3. ENERJİ

3.1. Enerjinin Tanımı ve Tarihçesi

Enerji her yerde bulunan, sezgisel olarak açıkça anladığımız, veya anladığımızı sandığımız kavramların bir bölümünü oluşturur. Yinede bu kavramlar, çok genel olması nedeniyle, ancak soyut (matematiksel) bir tanım alabilir.

Pratik açıdan enerjinin işletilmesini mümkün kılan enerji biçimlerinin kaynaklarının ve bir enerji biçiminden diğerine geçiş imkanlarının çeşitliliğidir. Enerji yaygın olarak mekanik enerji, ışık enerjisi veya ısı enerjisi biçiminde kullanılır; yanma tepkimelerinden, güneş ışınlarından, yüksekte düşen su külelerinden, rüzgardan, gelgitlerden, radyoaktif maddelerden elde edilir(http://members.tripod.com/~bilim_senligi/enerji.htm).

Enerji kaynağı, yakıt olarak tanımlanır. Yakıt; kömür, odun, petrol, gaz gibi yanabilen maddelerdir. Bu tanım, uranyum ve diğer nükleer enerji üreten maddeleri de içine alacak şekilde genişletilebilir.

Dünya toplam enerji gereksinimi 15 trilyon KW's'dır. Bu enerji ihtiyacının %80'lik bölümü kömür, petrol ve doğalgaz gibi yakıtlardan, geri kalan %20'lik kısmı ise hidrolik, nükleer enerji, rüzgar enerjisi, güneş enerjisi, jeotermal enerji, bitki ve hayvan atıkları (biyokütle) tarafından karşılanmaktadır(<http://atlas.cc.itu.edu.tr/~baytas/enerji/enerjim.htm>).

Enerji, ülkelerin birbirlerine rekabet üstünlüğü sağlamada kullandıkları en önemli kaynak olmuştur. Teknolojide ortaya çıkan yenilikler, uluslararası sınırların giderek kalkması, sermaye hareketlerinin serbestçe dolaştığı ve iletişimde sağlanan gelişmeler, dünya üzerinde enerji kullanımının artmasına neden olmuştur(Haydaroğlu, 2006, s: 5).

Enerji talebi, başlıca iki sebepten dolayı artış göstermektedir. Bunlardan birincisi dünya nüfusunda meydana gelen artıştır ki, giderek artmaya devam etmektedir. İkinci olarak ise, gelişmiş ülkelerin sanayileşme çabaları ile gelişmekte olan ülkelerin daha yüksek bir hayat standardını yakalayabilmeleri için ortaya koydukları çabalarıdır(Veziroğlu, 2003, s: 78).

Enerji ticareti hızlı bir artış göstermektedir. Bu ortaya çıkan ticaretle birlikte ülkeler arasındaki karşılıklı bağımlılık ise, giderek artmaktadır. Enerji kaynaklarına sahip olan ülkeler ile üreten ülkeler belli sayıdadır. Bu yüzden enerji arz güvenliği konusunda yapılacak saldırılarda, dünya savunmasız gibi görünmektedir. Enerji arz güvenliği konusunda, petrol ve doğalgaz ithal eden ülkeler için enerjinin, deniz yolu ve boru hatları ile taşınması önemlilik arz etmektedir. Bu ülkeler kullandıkları yakıtları elde edebilmek için ithal ettikleri enerjinin coğrafi farklılıklarını da çeşitlendirmektedirler.

Ülkelerin sahip olduğu enerji, ne kadar az ve pahalı ise, o ekonomi içerisinde enflasyon, işsizlik, durgunluk ve bekleyişlerde belirsizlik ile birlikte ekonomik bakımdan risklere müsait bir ortam oluşmaktadır. Enerji politika ve planlamalarının yanlış yapılması, sadece gelişmekte değil aynı zamanda gelişmiş ülkelerin de sosyal ve siyasi istikrarsızlıklarına yol açabilecek, ekonomik durumlarla karşı karşıya bırakabilecektir. Bu nedenle, enerjiyi sadece ekonomik bazda ele almayı, ulusal güvenlik boyutuyla da değerlendirmek daha faydalı olmaktadır(Haydaroğlu, 2006, s: 6).

Ülkelerin gelişimlerinde itici gücü enerji oluşturmaktadır. Üretim faktörlerinin içine enerji faktörü de ilave edilmiştir. Bu yüzden ülkeler ihtiyaç duyulan enerjiyi, ucuz, sürekli, kaliteli, güvenli bir şekilde, temiz enerji sağlamak ve bu enerji kaynaklarını enerji arz güvenliği içinde çeşitlendirmek zorundadırlar. Bu çerçevede, yalnız enerjinin sağlanması ve üretilmesinin yanında, çevreye duyarlı bir şekilde temiz enerji kullanımının da sağlanmasına yönelik planlamaların yapılması gerekmektedir(Flavin , Lenssen, 1994, s: 78).

Sanayi devrimi ile birlikte enerji üretiminde her dönemde belli bir enerji kaynağı önem kazanmış ve gelişime katkısı olmuştur. Kömürün tek enerji kaynağı olduğu dönemden sonra yerini petrole bırakmıştır. Nükleer enerji, bir döneme damgasını vurmuş, fakat bazı sakıncalarından dolayı ülkeler tarafından üretimi sınırlandırılmıştır. Gelişen sürdürülebilir kalkınma anlayışı ve çevre bilinci ile birlikte doğalgaz üretimi, petrol ve doğalgazın yanında önemli bir kaynak oluşturmuştur. Önümüzdeki dönemlerde ise, yeni, yenilenebilir ve alternatif enerji kaynakları önemli bir enerji kaynağı olarak önümüze çıkacaktır. Ancak; kömür,petrol ve doğalgaz olarak bilinen fosil enerji kaynakları, dünya birincil enerji kaynakları içinde hala büyük bir oranda kullanılmaktadır(PAMİR , 2005 , s: 70).

Enerjinin tarihçesine bakacak olursak, 1600'li yıllarda; Hollanda, Avrupa'da kömürü ilk bulan ülke olarak uzun süre bu ürünü dış ülkelere de sattı. Ardından İngiltere kendi kömürünü çıkarttı ve yine isteyenlere sattı. Bu yüzyılda, güneş enerjisinin, camla örtülü bir mekanda daha yüksek ısı oluşturduğu keşfedildi ve ilk limonluklar ya da seralar, evlerin hemen yanında, mekanı daha iyi ısıtmak ve bitki yetiştirmek amacı ile kullanılmaya başladı.

1700'li yıllarda; İngiltere, kömürünü ve ormanları enerji amaçlı olarak kıyasıya kullanıyordu. Kömür, buharlı makineler yüzünden tercih ediliyordu. Bu makinenin icadı da zaten kömür yüzünden olmuştu. Madenlere dolan suyu pompalamak için 1710 yılında buharlı otomobil motorunun ilk demesi olan makine, İngilizler tarafından icat edildi.

1800'li yıllarda; hızlı endüstri değişimi İngiltere'de başladı ve Avrupa ile Kuzey Amerika'ya yayıldı. Enerjiye ihtiyaç gösteren, tekstil ve mobilya üretimi gibi sektörlerin güçlenmesi ile bütün dünyaya ulaştı. 1804'de ilk buharlı lokomotif, 1807'de ilk buharlı gemi çalışmaya başladı. Gelişimin doğal sonucu olarak, daha çok makine fakat daha ucuz enerji arayışları başladı. Kömür yaygınlaştı fakat bilim adamları sıvı yakıt kullanmanın daha doğru olacağını düşünmeye başladı. Elektrik üretimi için kömüre alternatif olarak, hidroelektrik, güneş ve jeotermal kaynaklar gündeme geldi.

1900'li yıllarda; Daimler-Benz ilk otomobili yaptı, Ford seri üretime geçti, Wright kardeşler uçmayı başardı. Süratli taşımacılık petrol tüketimini hızlandırdı. 2000'li yıllara gelindiğinde ise, alternatif arayışları, bir bölgeye ya da bir kaynağa bağlı olmayan yenilenebilir enerji kaynağı arayışları, büyük bir ivme kazandı (www.evkultur.com/cevre/enerjiasamin/enerjiasamincekirdegi.htm).

3.2. Dünyada Enerji

3.2.1. Kaynaklarının Kullanımı ve Ticaretine İlişkin Beklentiler

Dünyada nüfus artışı, sanayileşme ve şehirleşme ile birlikte, küreselleşme sonucu artan ticaret ve üretim imkanlarına bağlı olarak, doğal kaynaklara ve enerjiye olan talep giderek artmaktadır. Dünyada 2030 yılına kadar nüfusun 2 milyar kişi artması ve OECD ülkeleri dışında da trafikteki araç sayısının 550 milyona yükselmesi beklenmektedir. Dünyada 2030 yılına kadar enerji talebinin, büyük kısmı gelişmekte olan ülkelere kaynaklanmak üzere, bugüne göre % 60 daha fazla olması beklenmektedir.

Fosil kaynaklar bugün olduğu gibi gelecekte de dünya enerji talebinde önemini sürdürmeye devam edecektir. 2002 yılında toplam enerji talebinde % 80 olan fosil kaynakları payının, 2030 yılında % 82 olması beklenmektedir. Bu dönem içinde petrol en fazla tüketilen enerji kaynağı olma özelliğini koruyacaktır. Fosil kaynaklar içerisinde en büyük talep artışının ise doğal gaz kullanımında olması beklenmektedir.

Aynı dönemde, yenilenebilir ve hidrolik enerji üretimi artmasına rağmen, artan taleple kıyaslandığında tüketimdeki payı aynı kalmaktadır. Dünyanın toplam enerji talebinin karşılanması için, artan petrol fiyatları ve karbondioksit emisyonuna getirilen sınırlama dikkate alındığında, nükleer enerji yatırımlarının ise artması, yeni ve yenilenebilir enerji kaynaklarının olabildiğince kullanımının artırılması ve enerji kaynaklarının ve enerjinin kullanımında verimliliğin artırılması için yeni önlemlerin uygulamaya konulması beklenmektedir(DPT, 2006, s. 8).

2030 yılına kadar Avrupa Birliği'nde yenilenebilir enerji kaynakları payının, Birliğin Kyoto Protokolündeki taahhütlerine bağlı olarak, 2 kat artması ve yenilenebilir enerji kaynakları kullanımının 73 Mtep (hidrolik hariç) 154 Mtep'e yükselmesi beklenmektedir (www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/BTYPD/btyk/12/12btyk_karar.pdf).

Bununla birlikte, Avrupa Birliği ülkelerinde petrol talebinin genel tüketim içindeki ağırlığını koruması ve doğal gaz kullanımında önemli bir artış olması öngörülmektedir. 2002 yılında Avrupa Birliği'nin doğal gaz talebinin % 49'u, ithalatla karşılanmaktaydı. 2030 yılında bu oranın % 81'e yükselmesi beklenmektedir.

Elektrik üretimindeki kaynak dağılımlarına ilişkin öngörüler dikkate alındığında, Avrupa Birliği ve dünyada doğal gaz ve yenilenebilir kaynakların payında önemli bir artış olması beklenmektedir. Bununla birlikte, dünyada elektrik üretimindeki kömür kullanımının da önemini koruyacağı ve talebin, Çin ve Hindistan başta olmak üzere, gelişmekte olan ülkelerden kaynaklanacağı öngörülmektedir.

Dünyadaki petrol ve doğal gaz rezervlerinin yaklaşık % 75'i, Ortadoğu, Hazar Bölgesi ile Avrupa ve Rusya Federasyonu'nda bulunmaktadır. Dünyadaki toplam talebin yaklaşık %52'si, OECD ülkelerinden kaynaklanmaktadır.

Dolayısıyla, üretimin ve tüketimin farklı bölgelerde yoğunlaşması üretici ve tüketici ülkeler arasında ortak bir çıkar birliğinin oluşmasını gerekli kılmaktadır.

2030 yılına kadar bölgelerarası ticaretin iki kattan daha fazla artması öngörülmektedir. Ayrıca, petrol ihraç eden ve ithal eden ülkelerin birbirine bağımlılığının ve özellikle Ortadoğu'nun ihracattaki payının artması beklenmektedir.

2002 yılında 77 milyon varil/gün olan dünya petrol talebinin yılda ortalama % 1,6 artarak, 2030 yılında 121 milyon varil/gün değerine ulaşması ve OPEC'in 2002 yılında % 37 olan dünya ticaretindeki payının, 2030'da % 53'e yükselmesi öngörülmektedir. Bu değer, 1973 yılındaki petrol krizi sırasındaki OPEC payının bir miktar üzerindedir.

Benzer şekilde, dünya doğal gaz ticaretinde de kaynak ülkeler ve kullanıcı ülkeler bakımından bir yoğunlaşma dikkat çekicidir. 2030 yılına kadar bölgelerarası ticaretin 3 kattan fazla artması, dünya ticaretindeki bu artışın önemli bir kısmının LNG² ticaretindeki artışa bağlı olacağı öngörülmektedir. Halen bölgelerarası ticaretin % 30'una sahip olan LNG payının, 2030 yılında % 50'nin üzerine çıkması beklenmektedir.

Bu çerçevede, petrol ve doğal gaz ticaretindeki bölgesel yoğunlaşmalar ve buna bağlı olarak oluşabilecek arz kesintilerini önlemede kömür, hidrolik, nükleer ve yenilenebilir kaynakların kullanımının büyük önem kazanması beklenmektedir.

Sanayileşmiş ülkelerin yüksek enerji tüketimlerine ilave olarak, Çin ve Hindistan gibi hızlı büyüyen gelişmekte olan ülkelerin artan talebi dikkate alındığında, enerji arz ve talebinde değişimler ve fiyat oluşumunda belirsizlikler ortaya çıkmaktadır. 2030 yılına kadar üretimdeki artışın hemen hemen tamamının gelişmekte olan ülkelere gerçekleşmesi öngörülmüştür. Fakat bu kaynakların hangi maliyetlerden tüketicilere ulaştırılacağı konusunda belirsizlikler mevcuttur(http://plan9.dpt.gov.tr/oik21_enerji/Enerji_Son_Taslak.doc).

² Doğal gazın atmosferik basınçta yaklaşık olarak -125°C sıcaklığına kadar soğutulduğunda sıvı hale geçen ve sıvılaştırılmış doğal gaz (LNG) olarak adlandırılan hali. Bir birim hacim LNG buharlaştırıldığında yaklaşık olarak 600 birim hacim doğal gaz elde edilir. LNG su yoğunluğunun yarısından daha düşük bir yoğunluğa sahiptir. LNG doğal haliyle kokusuz, renksiz, korozif olmayan ve zehirleyici bir özelliği bulunmayan bir sıvıdır. Buharlandırdıktan sonra kolayca farkedilmesi için içerisine kokulandırıcılar eklenerek kullanıma sunulur. Hava ile karıştırıldığında yanma limitleri hacimce %5 ile %15 arasındadır. (<http://atlas.cc.itu.edu.tr/~pdgmb/documents/lng.html>)

3.2.2. Dünyada Enerji Güvenliği

Sürdürülebilir kalkınmanın temel yapı taşı olan enerjinin,

- zamanında,
- kesintisiz,
- yeterli ve düşük maliyetle temini hususu önemini giderek artırmaktadır.

Petrol başta olmak üzere toplam enerji kaynaklarının temininde net ithalatçı durumunda bulunan sanayileşmiş ülkelerde ve bunun yanında modern enerji hizmetlerinden faydalanmak isteyen gelişmekte olan ülkelerde enerji güvenliği birinci öncelikli konu haline gelmiştir.

Enerji güvenliğini gündeme getiren başlıca unsurlar:

- Üretici ülkelerdeki politik ve ekonomik istikrarsızlık,
- Terörizm ve bölgesel çatışmalar,
- Hızla büyüyen ekonomilerin artan enerji talebi ve bunun enerji arzı ile ekonomiler üzerinde yaratacağı istikrarsızlık,
- Enerji projeleri için gerekli finansman ihtiyacının teminindeki güçlükler,
- Ticaret yolları üzerindeki kritik noktalardaki yoğunlaşmanın sebep olacağı arz kesintileri,
- Çevresel etkilerin en aza indirilmesi için üstlenilen sorumluluk ve baskılar,
- Petrol fiyatlarındaki kalıcı olabilecek artışların ekonomi üzerindeki olumsuz etkileri.

Enerji talebinin artması, bilinen kaynakların azalması, maliyetlerin yükselmesi, petrol fiyatlarındaki istikrarsızlık ve kalıcı yükselişler, ülkeleri enerji güvenliği açısından kaynak çeşitlendirmeye ve yerli üretimlerini arttırmaya yönlendirmiş, enerjinin arzından kullanımına kadar her alanında verimliliği artıracak, enerji yoğunluğunu düşürecek önlemlerin alınmasını öncelikli hedefler arasına almalarına yol açmıştır(DPT, 2006, s. 8).

3.3. Rusya Federasyonu Açısından Enerji Sektörünün Önemi

RF Hükümeti hidrokarbon kaynaklarını ekonomik ve siyasi açıdan stratejik kabul etmektedir. Nitekim bugünkü enerji stratejisinin ilk ipuçlarının yer aldığı Rusya Devlet

Başkanı Putin'in 1997 yılında kaleme aldığı "Rusya Ekonomisinin Kalkınma Stratejisinde Mineral Hammaddeler" başlıklı tezinde, Rusya'nın doğal kaynaklarının sadece ekonomik kalkınmasını güvenceye almayacağı aynı zamanda uluslararası pozisyonunu da belirleyeceği vurgulanmaktadır. Aynı makalede altı çizilerek belirtilen hususlar şunlardır (<http://www.dektmk.org.tr/Elektronikbulten/10.sayi>);

- Sektör için önceliklerin devlet tarafından belirleneceği
- Kamu planlamasının gerekliliği
- Hammadde kaynaklarının değerlendirilmesinde özel teşebbüsün ve yabancı sermayenin önemi
- Devletin yol göstericiliği ve planlayıcılığının vazgeçilemez olduğu

RF ekonomisi açısından enerjinin önemi, gerek GSMH ve cari işlemler, gerek kamu maliyesi rakamlarının incelenmesinden kolaylıkla görülebilmektedir. Şöyle ki;

Enerji sektörünün GSMH'ye katkısının % 20'nin üzerinde olduğu tahmin edilmektedir

Öte yandan, artan petrol ve gaz üretimi ve fiyatları cari işlemlerin fazla vermesine sebep olmaktadır.

RF cari işlemler hesabı 2003 yılında 35.9 milyar USD, 2004 yılında 60.1 milyar USD fazla vermiştir. 2003 yılında 135.9 Milyar USD olan mal ihracatının yaklaşık % 54'ü (73.7 Milyar USD) petrol, petrol ürünleri ve doğal gaz ihracatından oluşmakta iken, 2004 yılı toplam mal ihracatı olan 183.5 Milyar USD'nin 59.3 Milyar USD'ini petrol, 19.3 Milyar USD'ini petrol ürünleri, 21.9 Milyar USD'ini ise doğal gaz ihracatından oluşturmaktadır. Diğer bir ifadeyle 183.5 Milyar USD'lik mal ihracatının 100.5 Milyar USD'ini (% 54.8'i) petrol, petrol ürünleri ve doğal gaz ihracatından meydana gelmiştir (<http://www.dektmk.org.tr/Elektronikbulten/10.sayi>).

2004 yılında RF tarafından 215,5 Milyon ton petrol, 77,3 Milyon ton petrol ürünü, 145,3 Milyar metreküp doğal gaz, 62,6 Milyon ton kömür ihracatı yapılmıştır. Doğal gaz ihracatının hemen tamamı Türkiye dahil Avrupa'ya yapılmıştır. RF tarafından ihraç edilen diğer ürünlerin (demirli metaller ve yarı mamuller, alüminyum gibi) üretim maliyetleri içinde

de enerjinin payının çok yüksek olduğu dikkate alındığında enerjinin Rusya ihracatı için önemi daha iyi anlaşılabilir.

Konuya konsolide bütçe açısından bakıldığında da benzer bir durum söz konusu olmaktadır. Petrol fiyatlarının varil başına 1 USD artması konsolide bütçe gelirlerini 1.4 Milyar USD artırmaktadır. RF Federal Bütçe Gelirlerinin yaklaşık yarısı (konsolide bütçe gelirlerinin üçte biri) enerji sektöründen elde edilmektedir. Sadece Gazprom'un Federal Bütçeye katkısının günlük 1 Milyar Ruble (yaklaşık 35 milyon USD) olduğu göz önünde bulundurulursa enerjinin kamu maliyesi açısından da önemi daha açık olarak ortaya çıkmaktadır(ŞAHİN, 2006, s:20).

RF borç dinamikleri açısından da enerjiden elde edilen gelirler büyük rol oynamaktadır. RF idaresi gelecekte petrol fiyatlarının düşmesi halinde yaşanacak sıkıntıların önceden giderilebilmesi ve hammadde satışları nedeni ile ülkeye giren aşırı dövizlerin “dutch disease”³ sebep olmaması için 2004 yılı başında petrol istikrar fonunu kurmuştur. Halen Ural Petrolü varil fiyatının 20 USD’ı geçmesi halinde alınan vergilerle oluşturulan bu fonda biriken meblağ Kasım 2005’de 1.236,5 Milyar Ruble’ye (43.6 Milyar USD) ulaşmıştır. Petrol ve doğal gaz ihracatı nedeniyle artan döviz girdileri sayesinde 2005 yılı Aralık ayında rezervler de 167.2 Milyar USD’a ulaşmıştır ki, istikrar fonu ile birlikte kullanıma hazır döviz cinsinden kaynak tutarı 211 Milyar USD seviyelerine gelmiştir. Artan döviz gelirleri IMF’ye olan borçların erken ödenmesine imkan sağladığı gibi, Paris Kulübü’ne⁴ olan borçlarının da erken ödenmesine imkan vermiştir. Böylelikle Rusya Federasyonunun milyarlarca dolar tasarruf ettiği söylenmektedir. Moskova ayrıca kayıp faizler için belli başlı bazı kredi verenlere 1 milyar dolarlık tazminat ödeme konusunda da anlaşmış bulunmaktadır. Almanya gibi bazı üyeler borcun bir kerede ödenmesine karşı çıkmışlardır. Rusya'nın son girişimiyle,

³ “Dutch disease” yeraltı kaynaklarının ihracatı sebebi ile ülkeye giren dövizlerin yerli paranın aşırı değerlenmesine sebep olması ve dolayısıyla ihracatın azalması ve ithalatın artması sonucu o ülkenin sanayisinin olumsuz etkilenmesine verilen genel addır. Terim ilk defa Kuzey Denizde gaz rezervlerinin keşfini müteakip Hollanda ekonomisinde yaşananları tasvir için kullanılmıştır.

⁴ Paris kulübü, dış borç ödemede sıkıntıya düşen ülkelerin yabancı devletlerce verilmiş olan kamu kesimi dış borçlarının ödenebilmesi için çözüm yolları aramak için oluşturulmuş gayri resmi bir organizasyon.19 üyeden oluşmaktadır. İlk kez 1956 yılında toplandı. Üyeleri Avustralya, Avusturya, Belçika, İngiltere, Almanya, Danimarka, Finlandiya, İrlanda, İspanya, İtalya, Kanada, Hollanda, Norveç, Rusya, ABD, Fransa, İsveç, İsviçre ve Japonya. Paris Kulübü, ülkelerin kamu kesiminin kullandığı dış borçların geri ödenmesinde sıkıntıya düşmeleri ve geri ödemeyi gerçekleştirememeleri durumunda asıl olarak bu borçların ertelenmesini, yeniden taksitlendirilmesini ve eğer gerekliyse borç indirimi yapılmasını sağlıyor. 1983 yılından bu yana 84 ülkeye 404 ayrı anlaşmayla toplam 509 milyar dolarlık düzenleme yapılması sağlandı. Paris kulübü toplantıları Paris’te yapılıyor ve toplantılara Fransız Hazinesi’nden üst düzey bir görevli başkanlık ediyor. (<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=205617>)

Sovyetlerden ülkeye miras kalan borcun yüzde 90'ı kapatılmış oldu. Geriye 3 milyar dolarlık bir borç kaldığı hesaplanmaktadır ki; Rusya Federasyonunu büyük ödemeyi yaptığı günden bu güne kalan meblağın neredeyse tamamını ödemiştir (<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=4957606&tarikh=2006-08-22>). RF Londra Klübü'ne⁵ olan borçlarını da da erken ödemek istemektedir. Fonda biriken kaynakların bir kısmının sosyal güvenlik reformu için kullanılması 2005 yılının son aylarında gündeme gelmiştir.

Enerji fiyatlarındaki ve üretimindeki artış şirketlerin nakit pozisyonlarını güçlendirerek daha kolay borçlanmalarına, yatırımları artırmalarına ve sektörde konsolidasyona⁶ imkan vermektedir. YUKOS olayından sonra RF'na yabancı sermaye gelmeyeceği iddialarına karşın Gazprom, batılı bankalardan oluşan bir konsorsiyumdan, Sibneft'in satın alınmasını finanse etmek amacı ile 13.1 Milyar USD kredi alabilmiştir. Öte yandan, yakın zamanda kurulan ve tamamı kamuya ait olan Rosneftegaz adlı holdingin de kolaylıkla 7.5 milyar USD tutarındaki borçlanmayı gerçekleştirebileceği görülmüştür.

Enerji sektörünü ekonomik açıdan olduğu kadar siyasi açıdan da önemli kılan, RF'nin başta doğal gaz olmak üzere rezerv durumu, yıllık üretimi ve mülkiyeti devlete ait olan petrol ve doğal gaz boru hatlarıdır. RF 2004 yılı sonu itibariyle dünya toplam petrol rezervlerinin % 6,1'ine (9,9 milyar ton-72,3 milyar varil), dünya doğal gaz rezervlerinin % 26.7'sine (48 trilyon metreküp) sahip bulunmaktadır. Öte yandan, ispatlanmış rezervler her geçen gün yeni keşiflerle artmakta olup genel kanı lisans verme sürecinin düzene girmesini müteakip artması beklenen keşif çalışmalarının rezervleri daha da artıracığı yönündedir. 2004 yılı sonu itibariyle petrol rezervlerinin yıllık üretime oranı 21.6, doğal gaz rezervlerinin yıllık üretime oranı 81.5'tir. Suudi Arabistan'dan sonra en büyük üretici haline gelen Rusya, 2004 yılında 459 milyon ton petrol ve gaz kondensantı ve 633 milyar metreküp doğal gaz üretmiştir. (ŞAHİN, 2006, s:22).

⁵ Londra kulübü, bir devlet garantisi olmaksızın ticari bankalarca devletlere verilen kredilerin geri ödeme koşullarını düzenlemek için oluşturulan bir forum. Bu forumun toplantıları Londra'da yapıldığı için adına Londra kulübü deniliyor. İlk kez Zaire'nin karşılaştığı ödeme sorunlarını görüşmek üzere 1976 yılında bir araya gelen üyelerle toplanmış olan bu kulübün resmi bir yönü yok. O nedenle de kararları zorlayıcı değil gönüllü kararlar. Kulübün kararlarının oluşturulmasında danışma kurulu önemli rol oynuyor. Bu kurul Almanya'dan Deutsche Bank ve Kommerzbank, İtalya'dan Banca Commerciale Italiana ve Mediocredito Centrale, ABD'den Bank of America, İngiltere'den Midland Bank, Japonya'dan Bank of Tokyo Mitsubishi, Dai-ichi Kangyo Bank, Industrial Bank of Japan, Fransa'dan Credit Lyonnais ve Banque Nationale de Paris SA, Avusturya'dan Creditanstalt Bankverein'intemsilcilerinininkatılımıylaoluşuyor. (<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=205617>)

⁶ Kısa süreli kamu borçlarının uzun yada süresiz bir borç durumuna getirilmesi.(ARDA, 2002, s:533)

4. PETROL

4.1 Petrol'ün Tanımı

4.1.1. Halk Dilinde Petrol

Petrol sözcüğü, Latince taş anlamına gelen “petra” ile yağ anlamına gelen “oleum” sözcüklerinden oluşmuştur. Petrol denilince, yalnız belirli bir yakıtı, örneğin; Benzin, Gazyağı, Dizel(motorin), Motor yağı, Fuel oil gibi belirli yakıtları değil, doğal halde bulunan ve yeraltından çıkarılan HAM PETROL kastedilir.

Petrol bir takım hidrokarbonların karışımından meydana gelmiş olup, muayyen bir kimyevi bileşimi yoktur. Hidrokarbon; sadece karbon ve hidrojen C_xH_y atomlarından oluşan kimyasal bileşiklerin genel adıdır. Metan, Etan, Propan ve Bütan gazları bu kimyasal bileşiklerden bazılarıdır. Ancak bu gazlarda değişik kimyevi bileşimlerde olup farklı petrol tiplerini meydana getirirler. (<http://www.pmo.org.tr/>)

4.1.2 Petrolün Özellikleri

Petrol sıvı halinde genellikle kahverengi , koyu yeşil veya siyah renktedir. Yoğunluğu kimyasal bileşimine ve viskozitesine göre değişir.

Viskozite bir sıvı veya gazın akmaya karşı direncini ifade eder. Yani akışkanlığın tersidir. Petrolün viskozitesi petrolün bileşimine bağlıdır. Yoğunluk ve ağır bileşen miktarı arttıkça viskozite de artar. Sıcaklık ve gaz miktarı arttıkça viskozite düşer. Viskozite birimi poiz'dir. Bir sıvı 1 cm^2 kesitindeki bir tüp içerisinde 1 dyn basınç altında 1 saniyede 1 cm ilerleyebiliyorsa viskozitesi 1 poiz'dir. Poiz'in yüzde birine santipoiz denir. Yüksek viskoziteli petrolün taşınması ve üretilmesinin de güç olduğunu ifade etmek gerekir. (www.istanbul.edu.tr/yerkure/Petrol1.htm)

En hafif olarak bilinen bir Rus petrolünün özgül ağırlığı 0.650 gr/cm^3 ve en ağır olarak bilinen bir Meksika petrolünün özgül ağırlığı ise 1.080 gr/cm^3 dir. Bugün petrol endüstrisinde petrolün özgül ağırlığı yerine A.P.I. Gravite derecesi kullanılır. Petrolün özgül ağırlığı ile A.P.I. Gravite derecesi arasında ters bir orantı vardır. Gravite

büyüdükçe yoğunluk küçülmekte ve petrolün kalitesi yükselmektedir. Gravite küçüldükçe yoğunluk artmakta ve petrolün kalitesi düşmektedir.

A.P.I. Gravite derecesi ile Ö.A. arasında aşağıdaki formülde görüldüğü gibi bir ilişki vardır. (http://www.odevsitesi.com/odevler/2006_5/165002-petrol.htm)

$$\text{A.P.I. gravite derecesi} = \frac{141.5}{\text{Ö.A.} / 60^{\circ}\text{F}} - 131.5$$

Petrol, genel olarak sudan hafiftir. Şekil 1.1.'de görüldüğü gibi, petrolü özgül ağırlığına veya A.P.I. Gravite derecesine göre 3 gruba ayırmak mümkündür.

Çizelge 4.1. : Özgül Ağırlığına veya A.P.I. Gravite Derecesine Göre Ayırım
(<http://www.pmo.org.tr/petrolnedir/petrolnedir.htm>)

1	Hafif petrol	özgül ağırlığı < 0.85	A.P.I. gravite derecesi > 30
2	Orta petrol	özgül ağırlığı 0.85 - 0.9	A.P.I. gravite derecesi 20 - 30
3	Ağır petrol	özgül ağırlığı 0.9 - 1.0	A.P.I. gravite derecesi 10 - 20

Petrol suda erimez; benzin, alkol, eter, aseton içerisinde erir. Petrol ile su az miktarda karışabilirler. Bilhassa petrol yataklarında petrol ile suyun kontak halinde bulunduğu yerlerde su ile petrol belirli oranda karışmış bir emülsiyon halinde bulunurlar. Petrolün viskozite değeri burada çok önemlidir. Zira bu değer petrolün özellikle boru hattı içerisinde akıcılık derecesini gösterir. Viskozite değeri yüksek olan bir petrol boru içerisinde zor akar, viskozite değeri düşük ise kolay akar. (www.istanbul.edu.tr/yerkure/Petrol1.htm)

Petrol'ün kimyasal özelliklerine bakacak olursak; petrol esas itibarıyla birçok hidrokarbonların karışımından meydana gelmiştir. Ayrıca az miktarda azot (N), kükürt (S) ile, metalik elamanlar mevcuttur. (<http://www.pmo.org.tr/petrolnedir/petrolnedir.htm>)

Çizelge 4.2. : Ham Petrolün Analizi
(<http://www.pmo.org.tr/petrolnedir/petrolnedir.htm>)

(C) Karbon	% 82.2 ile % 87.7 arasında
(H) Hidrojen	% 11.7 ile % 14.7 arasında
(S) Kükürt	% 0.1 ile % 5.5 arasında
(N) Azot	% 0.1 ile % 1.5 arasında
(O) Oksijen	% 0.1 ile % 4.5 arasında
Organik Madde	% 0.1 ile % 1.2 arasında

4.1.3 Petrolün Aranması

Sahada yapılan jeolojik ve jeofizik çalışmaları neticesinde toplanan bilgiler değerlendirilir, bu değerlendirmeler sonunda, rezervuar (Petrol; yer altında rezervuar adı verilen kumtaşları veya kireçtaşları içerisinde bulunur) teşekkülüne uygun şartların bulunduğu tespit edilen yerlerde sondaj yapılmasına karar verilir. Petrol bulunduğu bilinmeyen bir sahada yapılan ilk sondaja arama sondajı denir. Bunun dışında petrol bulunmuş sahalarda; sahanın boyutlarını tespit etmek ve sahanın üretimini artırmak için yapılan sondajlara ise üretim sondajı denir.

Dünyada petrol aramak için ilk sondaj Amerika'da yapılmış ve 23 metre takriben 2 yıla yakın bir zamanda delinmiştir. Bu tarihten sonra sondaj tekniği ve sondaj makineleri süratle gelişerek bugünkü seviyeye ulaşmıştır. Bugün dünyada düşey olarak delinmiş en derin sondaj kuyusu(araştırma amaçlı) Rusya'da olup derinliği yaklaşık olarak 9.000 metre civarındadır.⁷

Petrolün tarihçesine gelince, Herodot, MÖ 450 yıllarında Tunus ve Yunan adalarında Petrol sızıntılarından bahseder. Bu ilk dönemlerde petrol, hastalıklara ilaç olarak, su yalıtım malzemesi olarak ve savaşlarda yakıcı madde olarak kullanılmıştır.
<http://www.enerji.gov.tr/petroltarihce.htm>

⁷ Türkiye'de ise en derin sondaj kuyusu Antalya civarında delinen Demre-1 kuyusu olup 6111 metredir. Bugün Türkiye'de petrol üretimi yapılan kuyuların ortalama derinliği 1350 metre ile 2500 metre arasında değişmektedir. (www.yerbilimleri.com/download/sondajteknigi/IY/01.pdf)

19. yüzyıl ortalarına kadar petrol üretimi ilkel yöntemlerle sürmüştür; asfalt, ham petrol ve yağ olarak üretilip kullanılmıştır. 1745 yılında Fransa'da Pechelbronn'daki Petrollü kıyılarda ilk petrol kuyusu açılmıştır. Kral XV. Louis tarafından M. de la Sorbonniere'ne lisans verilmiş ve bu kişi dünyanın ilk petrol rafinerisini kurmuştur. 1847 yılında İskoçya'da James Young tarafından petrol ürünleri işlenmiştir.

1857 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde Albay Drake tarafından Pennsylvania'da ilk petrol üretim kuyusu açılmıştır. Bu dönemde kablolu sondaj makineleri icat edilmiş ve kullanılmıştır.

I. Dünya Savaşı sonrası dünyada petrol giderek önem kazanmış; otomobil ve diğer motorlu araçların yaygınlaşmasıyla petrol ihtiyacı giderek artmıştır. Bu dönemde dünyada dev petrol şirketleri kurulmuştur.

1960 yılında Organization of Petroleum Exporting Countries(OPEC) kurulmuştur. Dünyanın en önemli üretici organizasyonu olan 11 üyeli OPEC, dünya petrol rezervlerinin %77'sine sahiptir ve dünya üretiminin de %40'ını gerçekleştirmektedir.

Körfez krizi ile dünya yeni petrol kaynakları aramaya yönelmiştir. Eski Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla ile Hazar çevresi petrol yatakları açık hale gelmiştir. Hazar çevresi petrol kaynakları bugün üzerinde en çok araştırma yapılan yerlerin başında gelmekte ve dev petrol şirketleri burada faaliyet göstermektedir. (www.enerji.gov.tr/petrol tarihçe.htm - 8k -)

4.2. Dünya da Petrol

4.2.1. Dünya Petrol Rezervleri

Çizelge 4.3'de görüldüğü üzere 2005 yılı itibari ile varlığı kanıtlanmış dünya petrol rezervleri 1200,7 milyar varildir. Mevcut üretim miktarı ve yeni rezervler bulunmaması koşuluyla, dünya petrol rezervlerinin 40,6 yıl yetecek miktarda olduğu tahmin edilmektedir.

En büyük rezervler başta Suudi Arabistan olmak üzere, Ortadoğu da bulunmaktadır. Ortadoğu'nun, dünya rezervleri arasında toplamdaki payı % 59,7 dir. Yine çizelge 4.3'de de

görüldüğü üzere, dünya petrol rezervlerinin yaklaşık 40 yıllık bir ömrü kalmışken, Ortadoğu'nun petrol konusunda ki ömrü ortalama olarak 90 yıldan fazladır.

Çizelge 4.3.:Dünya İspatlanmış Petrol Rezervleri (BP Statistical Review of World Energy June 2006

Ülke	Milyar Varil	Toplamdaki Payı %	Rezerv/Üretim (Yıl)
Suudi Arabistan	264,2	22,0	65,6
Iran	137,5	11,5	93,0
Irak	115,0	9,6	*
Kuveyt	101,5	8,5	*
BAE	97,8	8,1	97,4
Venezüella	79,7	6,6	72,6
Rusya Federasyonu	74,4	6,2	21,4
Libya	39,1	3,3	63,0
Kazakistan	39,6	3,3	79,6
Nijerya	35,9	3,0	38,1
ABD	29,3	2,4	11,8
Kanada	16,5	1,4	14,8
Çin	16,0	1,3	12,1
Katar	15,2	1,3	38,0
Meksika	13,7	1,1	10,0
Brezilya	11,8	1,0	18,8
Diğer	113,0	9,0	
Dünya Toplamı	1200,7	100,0%	40,6

* 100 yıldan fazla

Çizelgenin ilerleyen sıralarında göze çarpan bir diğer ülkede, Venezüella'dır. Ve nihayetinde çizelgenin 7. sırasında toplam rezervleri 74,4 milyar varille Rusya Federasyonudur.

4.2.2. Dünya Petrol Üretimi

Çizelge 4.4.'te görüldüğü üzere 2005 yılı itibari ile dünyada petrol üretimi günlük 81088 bin varil olarak gerçekleştirilmiştir. Dünyada ki, en büyük petrol üreticisi Suudi Arabistan'dır. Ancak ispatlanmış petrol rezervleri itibari ile üretim değerleri incelendiğinde, dünya petrol üretiminde ikinci sırada yer alan Rusya Federasyonu dünya petrol üretimi konusunun parlayan yıldızı gibidir.

Üretim yapılan bölgelerle, rezervlerinin olduğu bölgeler arasındaki bu farklılıkların sebebi şu şekilde açıklanabilir. Rezervleri üretime dönüştürebilmek için gereken yoğun bilgi ve birikimi ve güçlü sermaye yapısını her ülkenin temin edememesidir. (OKOGU ,2002, s: 40)

Çizelge 4.4.:Dünya Petrol Üretimi (BP Statistical Review of World Energy June 2006)

*1000

Ülke	Günlük Varil 2004	Günlük Varil 2005	Değişim 2004/2005 %	2005Yılı İtibari İle %
Suudi Arabistan	10588	11035	4,3	13,5
Rusya Federasyonu	9287	9551	2,7	12,1
ABD	7228	6830	-5,5	8,0
İran	4081	4049	-0,8	5,1
Meksika	3824	3759	-1,6	4,8
Çin	3481	3627	4,2	4,6
Venezüella	2972	3007	1,1	4,0
Kanada	3085	3047	-1,3	3,7
Norveç	3188	2969	-7,5	3,5
BAE	2656	2751	3,7	3,3
Kuveyt	2481	2643	6,5	3,3
Nijerya	2502	2580	3,1	3,2
Irak	2010	1820	-9,5	2,3
İngiltere	2028	1808	-11,0	2,2
Brezilya	1542	1718	11,1	2,2
Diğer		19894		29,0
Dünya Toplamı	80198	81088	1,0	100,0

Çizelgede göze çarpan bir diğer husus ise yıllar arasındaki değişim değerleridir. Çizelgede; Suudi Arabistan, Rusya Federasyonu, Çin, Venezüella, BAE, Kuveyt, Nijerya ve Brezilya'nın üretiminde artış yaşanmıştır.

4.2.3. Dünya Petrol Tüketimi

Çizelge 4.5.'te görüldüğü üzere 2005 yılı itibari ile dünyada petrol tüketimi günlük 82459 bin varil olarak gerçekleşmiştir. Dünya petrol tüketiminin nerdeyse ¼'ü ABD tarafından gerçekleşmiştir.

ABD'nin petrol tüketiminde bulunduğu nokta, gerçekleştirdiği sınır ötesi operasyonların belki de en net izahına sebep olmaktadır.

Son yıllar arasında ki değişime bakıldığında ise, ABD'nin tüketiminde çok az bir miktarda azalma olduğu göze çarpmaktadır. Ama bu durumun geçici bir durum olduğu düşünülmektedir. Hem endüstriyel noktada hem de nüfus noktasında dünyanın en büyük ülkeleri arasında olan Çin, Japonya ve Rusya Federasyonu gibi ülkelerin petrol tüketiminde artış yaşanmıştır.

Çizelge 4.5.:Dünya Petrol Tüketimi (BP Statistical Review of World Energy June 2006)

*1000

Ülke	Günlük Varil 2004	Günlük Varil 2005	Değişim 2004/2005 %	2005Yılı İtibari İle %
ABD	20732	20655	-0,2	24,6
Çin	6772	6988	2,9	8,5
Japonya	5286	5360	1,4	6,4
Rusya Federasyonu	2714	2753	1,4	3,4
Almanya	2634	2586	-1,7	3,2
Hindistan	2573	2485	-3,5	3,0
Güney Kore	2283	2308	0,8	2,7
Kanada	2248	2241	-0,2	2,6
Fransa	1978	1961	-0,7	2,4
Suudi Arabistan	1805	1891	4,5	2,3
Meksika	1898	1978	3,3	2,3
Brezilya	1776	1819	2,4	2,2
İtalya	1873	1806	-3,5	2,2
İngiltere	1764	1790	1,7	2,2
İspanya	1593	1618	1,7	2,1
Diğer		24220		29,9
Dünya Toplamı	81444	82459	1,3	100,0

Çizelgede göze çarpan bir diğer husus ise,petrol üretiminin alt sıralarında yer alan, Avrupa'nın büyük ülkelerinin tüketimde ki yerleridir. Bu durum, enerji ihtiyacı ve uluslar arası ilişkiler arasındaki ilişkinin ve bu ilişkiye bağlı yaptırımların izahını kolaylaştırmaktadır.

4.2.4. Dünya Petrol Ticareti

Dünya petrol ihracatında, Çizelge 4.6.'da görüldüğü üzere 2005 yılı itibari ile dünyada petrol ihracatı günlük 39,9 milyon varil olarak gerçekleşmiştir.

Dünya petrol ihracatının yaklaşık % 23'ünü Suudi Arabistan gerçekleştirmektedir. İkinci sırada ise % 17 ile Rusya Federasyonu bulunmaktadır. Üçüncü sırayı ise % 7 ile Norveç almaktadır.

1995 yılından bu güne, Ortadoğu ülkelerinin petrol ve petrol ürünleri pazarındaki payı azalma yaşarken, Rusya Federasyonun payı hızla artmaktadır. 1995'li yıllarda pazarın sadece %7,5'ine hakim olan Rusya Federasyonu bugün pazarın%17'sine sahiptir. (Yüce, 2006. s: 95) Yaklaşık olarak %250'lileri bulan bu artış tüm uluslar arası dengelerin yeniden yapılmasına sebep olmuştur.

Çizelge 4.6.:Dünya Petrol İhracatı (Energy Information Administration, www. eia.doe.gov)

Ülke	2005 Yılı Sonu İtibarı Net Petrol İhracatı Günlük Milyon Varil
Suudi Arabistan	9,1
Rusya Federasyonu	6,7
Norveç	2,7
İran	2,6
BAE	2,4
Nijerya	2,3
Kuveyt	2,3
Venezüella	2,2
Cezayir	1,8
Meksika	1,7
Libya	1,5
Irak	1,3
Angola	1,2
Kazakistan	1,1
Katar	1,0
Toplam	39,9

Çizelge, 2005 yılında net petrol ihracatında 1 milyon varili aşan ülkeleri içermektedir.

Dünya petrol ithalatında ise, Çizelge 4.7. 'de görüldüğü üzere 2005 yılı itibari ile dünya petrol ithalatı günlük 33,1 milyon varil olarak gerçekleşmiştir.

Dünya petrol ithalatının en başında %37'lik payla ABD bulunmaktadır. 2005 yılı itibarı ile günlük 12,4 milyon varillik ithalat yapan ABD'yi, %16'luk pay ve günlük 5,2 milyon varille Japonya izlemektedir.

Dünyanın en kalabalık ülkesi Çin ise; %9'luk pay ve günlük 3,1 milyon varil ithalat ile üçüncü sıradadır.

Dünya petrol ithalatının ilk 10 sırasında yer alan ülkeler arasında bulunan Almanya, Fransa, İtalya ve İspanya'nın da üyesi bulunduğu AB ülkeleri, dünya petrol ithalatının yaklaşık olarak %23'ünü gerçekleştirmektedirler.

Çizelge 4.7.:Dünya Petrol İthalatı (Energy Information Administration, www. eia.doe.gov)

Ülke	2005 Yılı Sonu İtibarı Net Petrol İthalatı Günlük Milyon Varil
ABD	12,4
Japonya	5,2
Çin	3,1
Almanya	2,4
Güney Kore	2,2
Fransa	1,9
Hindistan	1,7
İtalya	1,6
İspanya	1,6
Tayvan	1,0
Toplam	33,1

Çizelge, 2005 yılında net petrol ithalatında 1 milyon varili aşan ülkeleri içermektedir.

Japonya'nın petrol ithalatı 1997 yılından bu güne %9 oranında azalmıştır. Ayrıca Çin ve Hindistan gibi ülkelerin büyüme oranlarında ki pay, petrol ithalatına da yansımaktadır. (Yüce, 2006. s: 95)

4.3. Rusya Federasyonunda Petrol

4.3.1. S.S.C.B 'den Rusya Federasyonuna

Son dönemde iki Yahudi oligark olan Roman Abramovic'e ait olan Sibneft petrol şirketinin devlet şirketi Gazprom'a, Mikhail Khdorovsky'nin Yukos petrol şirketinin de dolaylı yoldan bir diğer devlet şirketi Rosneft'e satışı Rusya'da enerji sektöründe çok önemli değişiklikler olduğunu kanıtı olarak görülmelidir.

1991’de Sovyetler Birliği’nin resmi olarak çöküşü ve devam eden süreç Rusya’nın kapitalizm’e eklenmesi süreci olarak değerlendirilebilir. Komünizm’in en büyük kalesinin kendi eli ile sistemini ilga etmesi ve yeni bir ekonomik modele geçtiğini ilan etmesi, cephenin karşı tarafında bulunanlar açısından son derece önemle karşılanmış bu duruma uygun bir Eylem Planı hazırlanmıştır. Eylem planının ana temasını komünizm’in içindeki zayıf Rusya’nın kapitalist sistem içindeki güçlü Rusya’dan daha etkili olduğu fikri oluştururdu. Bu çerçevede Rusya’nın sisteme entegre edilmesi büyük önem taşıyordu.

Çözülmenin hemen ardından; Rusya, Batılı ekonomistlerin tavsiyelerine uygun bir geçiş planı oluşturdu. İlk hamle, binlerce işletmenin kısa süre içinde özelleştirilmesi oldu. Rusya 1991-1994 yılları arasında 80 binin üzerinde kamu işletmesini özel ellere bıraktı. Tabii Rus tipi özelleştirme, klasik özelleştirmeden biraz farklıydı. İşletmelerin büyük bölümü herhangi bir bedel olmaksızın devredildi. Sonuç bir mucize değil, ekonomik bir felaket oldu. (Gazel, 2005, s: 461)

Ülkede “oligark” olarak adlandırılan yeni zenginlerin elinde toplandı. Başlangıçta ‘*Noviy Russki*’ yani ‘Yeni Ruslar’ olarak adlandırılan bu kesimin giderek güçlenmesinden sonra Rusya’da ve Batı dünyasında SSCB’den kalma politik terminolojilere atıfta bulunulmuşçasına “oligark” olarak adlandırılmaya başlanmıştır. “Oligark” sözü Rusya’da ilk defa 2 Haziran 1995’te *Vek Gazetesi*’nde Olek Baygo tarafından yazılan ‘Portret Oligarha v Molodosti’ isimli makalede kullanılmıştır. Ancak oligark kelimesinin yaygın bir şekilde kullanımı 1997’den sonra olmuştur. 20 Eylül 1997’de *Segodnya Gazetesi*’nde SGB-Argo Bank Genel Müdürü Aleksandr Smolenski ile yapılan söyleşide bu kelimedden geniş bir şekilde istifade edilmiştir. Oligark kelimesinin bilimsel literatüre geçişi Boris Nemtsov tarafından Mart 1998’de düzenlenen ‘Buduşee Rossii: Demokratiya ili Oligarhiya’ isimli konferans ile olmuştur. (OGAN, 2003.)

Rekabete dayalı bir piyasa ekonomisinin yerine, 10-12 kişinin hakim olduğu bir ekonomiye geçiş yapılmış oldu. Bu durum, Rus ekonomisinin ana olarak bağımlı bulunduğu enerji fiyatlarındaki gerilemenin de etkisiyle büyük bir ekonomik krize dönüştü. 1998 sonu itibariyle ülkenin milli geliri yüzde 40 geriledi, ülke ekonomisinin ana damarı olan petrol üretimi bile büyük ölçüde azaldı. Genel olarak, 1998 krizine; ekonomik ve politik hatalar yol açtı. Ancak rublenin değerindeki düşüş, 1998 sonrasında büyüme etkisini beraberinde getirdi.

Daha sonra artan petrol fiyatları da Rus ekonomisinin imdadına yetişti. (Gazel, 2005, s: 461 – 462)

Rusya, 1999 dan itibaren enerji güvenliği konusundaki uluslar arası ilgi, Orta doğudaki istikrarsızlık ve dramatik olarak artan petrol fiyatlarından önemli fayda sağladı. Kendisini askeri ve nükleer bir güç pozisyonunda enerji süper gücüne dönüştürdü. Enerji gelirlerini de silahlara değil, ekonomik iyileşmeye yönelik kullandı.

Rusya'nın yeni stratejisi, önce toparlanma, ardından da ekonomik gücünü çevre ülkelerin kendi politikalarını benimsemesi için kullanma yönünde oluştu. Ülkenin bölgesel popülaritesi arttı. Diğer ülkelerden önemli oranda göç aldı.

Artık çevre ülkelerde Rus askerleri değil, petrol devi Lukoil ve doğalgaz devi Gazprom vardı. (Gazel, 2005, s: 462)

4.3.2. Petrol ve Rusya

Rusya; dünyada kara parçalarının %13'ü üzerine kuruludur. Dünya ispatlanmış hidro-karbon rezervlerinin ise % 15'i Rusya da dır.Rusya dünyanın ikinci petrol üreticisi ve ihracatçısıdır. Doğalgazda ise en büyük üretici ve ihracatçısıdır.Doğal kaynaklar Rusya'da ihracatın yüzde 80'ini oluşturmaktadır. Petrol ve gaz'ın bütün ihracat içindeki payı ise yüzde 55 düzeyindedir. Buda Rus ekonomisinin petrol ve doğalgaza bağımlılığını arttırmaktadır. Dünyanın artan petrol ihtiyacına sadece Ortadoğu ve Rusya'nın üretim artışları ile yanıt verilebileceği tespit edilmiş vaziyettedir. Ve Rusya en büyük OPEC dışı üreticidir.

1986-1988 Dönemi, Rus petrol üretiminin pik noktasında olduğu bir dönemdir. O dönemde yıllık ortalama Rus üretimi 507 milyon tondur. Yani dünya üretiminin yüzde 20'sini Rusya karşılamaktaydı.1990'larda Rusya'nın yeni enerji oligarkları, operasyonlarını devletin vergi gelirlerini azaltacak ve petrol üretimini ülke için karsız kılacak ölçüde sermayeyi yurt dışına transfer edecek şekilde yapılandırmışlardı. Üstelik Sovyet boru hattı sisteminin getirdiği sınırlamalarda petrol ihracatını olumsuz etkiliyordu. Gerçek kar ana olarak Rafinaj sektöründeydi. 1988-1998 döneminde Rus petrol üretimi günlük 11 milyon varilden 6 milyon varile kadar geriledi. Teknoloji eksikliğinin de bu durumda payı büyüktü. Çünkü bazı

kuyulardan verim alınması için artık yeni teknolojilere ihtiyaç duyuluyordu.1995 yılına gelindiğindeyse Rus petrol üretimi yıllık 307 milyon ton düzeyinde gerilemişti bu büyük düşüşün ardındaki sebepler ise şöyle sıralanmaktaydı; (Gazel, 2005, s: 464)

- Petrol talebinin azalmasına yol açan endüstriyel üretimdeki çöküş
- Organize yapıların ve kurulu dağıtım kanallarının tahrip olması
- Endüstriye yapılan yetersiz yatırımlar
- Eskimiş ve fiziki olarak yetersiz hale dönüşmüş ekipman ve alt yapı
- Bazı ana yapılarda üretimin doğal olarak azalması

Bu gün kabul gören görüşe göre, eğer Rusya yıllık petrol üretiminin o dönemde 500-550 milyon ton /yıl düzeyinde tutabilseydi, ekonomide yaşadığı 1998 krizini yaşamaya bilirdi.

Günümüzde Rusya Federasyonu, Kazakistan ve Azerbaycan hidrokarbon yataklarını dış pazarlara taşıyan mevcut boru hatlarının çoğunun geçtiği güzergahlara sahip bulunmaktadır. Jeopolitik alanda, Rusya, petrol endüstrisini geliştirmekle ve bölgedeki enerji ihalelerine kendi şirketlerinin katılımıyla ekonomik ve politik güvenliğini kuvvetlendirecektir. Rusya'nın enerji stratejisinin ana unsurunu, Hazar Bölgesi ülkelerinin hidrokarbon zenginliği olduğuna işaret etmek önemlidir(Gazel, 2005, s: 465).

Ayrıca, SSCB'nin dağılmasına rağmen, Rusya Federasyonu'nun Hazar bölgesi ülkeleriyle olan ilişkilerinde petrol, en önemli araçlardan birisi olmuştur. Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan ve Özbekistan gibi devletlerle, Rusya'nın petrol konusunda ki ilişkileri, halen yoğun bir biçimde devam etmektedir (Yüce, 2006. s: 122 – 123).

4.3.3. Rus Ekonomisinin Petrol Bağımlılığı

Ekonomik verilere göre Rusya'nın ihracatının %60'ı, petrol fiyatlarına bir'e bir bağlı durumdadır. Kamu gelirlerinin yüzde30'u petrol sektöründendir, tek başına bakıldığında milli gelirin %20'i bu sektörden gelmektedir. Ayrıca ilgili sektörlerde göz önünde bulundurulursa bu oran %40'a çıkmaktadır. Ancak Rusya ile diğer büyük petrol üreticisi ülkeler arasında temel bir fark vardır. Rusya, Sovyetler Birliği'nden ciddi bir sanayi alt yapısı devir aldığı için, petrol bağımlılığı diğer ülkelere oranla daha azdır. Örneğin Suudi Arabistan ihracatının %95'i petrol iken Venezüella'da bu oran % 75tir.

1999 sonrasında düşük girdi maliyetleri ve yüksek enerji fiyatları önemli bir ivmeyi beraberinde getirmiştir. Rus petrol şirketleri bu kez biriken sermayelerini üretkenliği artırmak ve yeni teknolojiler elde etmek için kullanmışlardır. 2001 sonunda Rus petrol üretimi 1milyon varil/gün daha artmış ve 7milyon varile ulaşmıştır. 2004 sonunda ise gelinen nokta 9milyon varil, 2005 yılında ise 9,551 milyon varil olmuştur. Bunun 6,7 milyon varilden fazlası ihraç edilmeye başlanmıştır.2000 yılından itibaren üretimde tekrar artış yakalanmıştır. 2000-2006 döneminin ortalama üretimi yaklaşık olarak yıllık 450 milyon tondur. Bu üretim yapılırken bir yandan da ham petrol taşımacılığı ve petrol ürünleri üretimi alanlarında önemli gelişmeler sağlanmıştır. Eğer Rusya, coğrafi zorlukları ortadan kaldıracak yatırımları yapabilirse yada daha fazla finansman'a sahip olabilirse, bu miktar çok daha üst noktalara erişebilirdi. (Gazel, 2005, s: 469)

4.3.4. Ekonomideki Gelişmelerin Strateji'ye Etkisi

Ekonomide 2000 yılı sonrası yaşanan iyileşme, Putin'e dış borçlarını zamanından önce ödeme ve Moskova'yı IMF'nin, ABD'nin ve diğer büyük devletlerin etkisinden kurtarma imkanı yaratmıştır. 2001 yılı sonu itibari ile Rus ekonomisi Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonraki en iyi noktaya ulaşmıştır. GDP % 5.5 artmış, endüstriyel ve tarımsal üretimde % 5-6 iyileşme yaşanmıştır. Nüfusun reel gelirinde de % 6'lık artış sağlanmıştır. Bu durum, Putin'in politik güç konsolidasyon'u operasyonu içinde gerektiği zemini yaratmıştır. Bu arada ekonomideki gelişmelerin BDT ülkelerinin bazılarında da yaşandığını göz önünde bulundurmak gerekir. Bu durumun Rusya ile bu ülkeler arasındaki ticaretin artması ve

Rusya'nın bu ülkeler üzerindeki ekonomik etkisinin çoğalmasa anlamına geldiğini de belirtmek gerekir (Gazel, 2005, s: 470).

Bu etkiye en iyi örnek ABD'nin hazırladığı herkes tarafından kabul edilen bir turuncu devrim sonrası Gürcistan'da iktidara gelen Mikhail Saakashvili'nin ilk işlerinden birisinin, 1 Haziran 2004'te ekonomi bakanlığına Kakha Bendukidze'yi ataması olabilir. Çünkü Bendukidze etnik olarak Gürcü olmasına karşın uzun süredir Rus vatandaşlığı altında yaşayan birisiydi. Bendukidze'nin temel misyonunun Rus sermayesini ve yatırımlarını Gürcistan'a çekmek olduğu bilinmekteydi. Rusya'nın sağladığı bu ekonomik gücün ardındaki en önemli etken olan petrol fiyatlarındaki artış, Rusya-ABD ilişkilerinin de seyrinde önemli katkı yapmıştır. ABD, Rusya'nın dünya enerji piyasalarındaki OPEC dışı regülatör misyonunu yerine getirilebilmesi için bu ülkeye önemli yardımlar sağlamıştır. Rus petrol şirketlerine Amerikan pazarının açılması, Rusya'nın petrol üretimini artırabilmesi için ABD'nin teknoloji ve finans yardımında bulunması dikkat çekmiştir. Örneğin Rus petrol şirketi Lukoil 2004 yılı ortalarında ABD'de 2000'in üzerinde akaryakıt dolum istasyonuna sahip olduğu verisi son derece ilgi çekicidir. Üstelik Rus ürünlerini tüketme alışkanlığı bulunmayan Amerikan tüketicisinin bu ülkeye bakışını etkileyebilecek unsurlardan da birisidir. Benzer şekilde Gazpromun ve Yukos'un ABD pazarında etkili roller oynamaya başlaması da diğer örnekler arasında sayılabilir (Gazel, 2005, s: 470).

Zaten Avrupa'nın temel enerji sağlayıcısı konumunda bulunan Rusya'nın ABD ile ilişkileri kadar, Çin ve uzak doğu ile sağladığı işbirliği de büyük önem taşımaktadır. Çin'in sürekli artan enerji gereksinimi, Japonya ile Çin arasında enerji kaynaklarına erişim konusunda bir rekabetin başlamasına yol açmış, bu durumda Rusya'ya her iki ülke nezdinde de önemli politik avantajlar sağlamıştır. Geline nokta da bir yandan enerji güvenliği konusundaki hassasiyetler, bir yandan artan petrol fiyatları ve bir yandan da Asya ekonomilerindeki yükselme, Rusya'nın arenadaki konumunu baştan aşağıya değiştirmiştir. Rusya şu anda OPEC, Ortadoğu ve İran körfezinin dışında olup ta dünyanın en büyük petrol üreticilerinden birisi olabilme konumuna erişmiştir. Ancak bir yandan da Rusya'da politik dengelerin oturmamış olmasından ve güç mücadelesinden kaynaklanan istikrarsızlık sinyallerinin gelmesi uluslar arası yatırımcıları ürktürmüştür. Bunlar arasında en belirgin olanı Yukos'un başkanı Mikhail Khodorovsky'nin tutuklanmış olmasıdır. (Gazel, 2005, s: 471)

Burada, Rusların ünlü oligarklarından Mikhail Khodorovsky'den biraz bahsetmek gerekmektedir.

Mikhail Khodorovsky veya Mihail Hodorkovski: Sovyetler Birliği'nin dağılma sürecini ve yeni Rusya'nın Pazar ekonomisine geçiş çabalarını iyi değerlendirerek bugünkü servetine ve gücüne ulaşmıştır. Hodorkovski, bugün sahip olduğu servetin temelini Yeltsin iktidarının ilk dönemlerinde yapılmış olan özelleştirme ile elde etmiştir. Bu dönemde özelleştirme, liberalleşme hareketleri ile servet biriktirmeye başlayan Hodorkovski ve onun kuruluşuna önyak olduğu Menatep şirketi için bulunmaz bir nimet olmuştur. Bugün Rusya'nın en büyük petrol şirketi olan Yukos'un hisselerinin yaklaşık yüzde 78'i 1995'de Menatep tarafından 350 milyon dolara devralınmıştır. Bu devir işleminden yaklaşık iki yıl sonra Yukos'un 1997'de değeri yaklaşık 9 milyar dolara yükselmiştir. Nisan 2003'te Sibneft ile birleşmesinin ardından YukosSibneft'in hisselerinin değerinin bugün 45 milyar dolara ulaştığı ifade edilmektedir(Ogan. 2003. s. 16).

Şahsi serveti Batı basınına göre sekiz ve Rus gazetelerine göre ise yaklaşık 11 milyar dolar olan YukosSibneft Başkanı Hodorkovski, kurmuş olduğu şirketlere Batı türü yönetim anlayışı getirmiş, Batılı uzmanları çalıştırmış ve kendi şirketlerini Batılı denetim şirketlerine açmaktan çekinmemiştir. Bütün bu gayretlerle Hodorkovski, Rusya'nın en açık ve en verimli petrol şirketini ortaya çıkarmıştır. Bu şirket YukosSibneft olarak günde yaklaşık 2,06 milyon varil ham petrol üretimiyle tek başına Kuveyt'in günlük üretimine eşit bir miktarda üretim kapasitesine sahiptir. Şirket rezervleri açısından ise 19,4 milyar varil petrole sahip olduğu tahmin edilmektedir. Rusya'nın Lukoil'den sonra ikinci büyük özel petrol şirketi Yukos ile beşinci büyük şirket olan Sibneft'in birleşme kararının Ağustos 2003'de Anti-Tekel Bakanlığı tarafından uygun görülmesinin ardından YukosSibneft, British Petroleum (BP), ExxonMobil ve Royal Dutch Shell şirketlerinden sonra dünyanın dördüncü en büyük petrol üreten şirketi olurken, Rusya'nın bir numaralı şirketi olarak piyasada yerini almıştır. YukosSibneft'in 2003 yılı itibariyle petrol üretimi Rusya'nın toplam üretiminin yüzde 28'ine ulaşarak 119 milyon ton olmuştur. Bu ise Hodorkovski'nin artık kontrol edilebilir olmaktan çıktığını göstermektedir ve Kremlin için bu durum tahammül edilebilir değildir. Sonuç olarak, Hodorkovski, 2003 yılının ekim ayında tutuklanmıştır(Ogan. 2003 s.17).

Yukos'un başkanı Mikhail Khodorovsky'nin tutuklanması, Rus devletinin petrol endüstrisindeki kontrolünü artırdığı ve gelecekte özel sektörün bu alanda oynayacağı rolü kısıtladığı biçiminde algılanmıştır. Bir diğer oligark ise Abramovictir.

Roman Abramoviç, Çukotka bölgesi valisi ve İngiltere'nin *Chelsea Village* Spor Klübü başkanı. Yahudi asıllı işadamı Roman Abramoviç'in yatırımlarını yurtdışına çıkarma girişimleri ve özellikle de Berezovski ve Gusinski ile başlayan ve şimdi Hodorkovski ile devam eden Yahudilere yönelik oligark avının bir çok Batılı ve Rus analizcinin öngördüğü gibi Roman Abramoviç'e de sirayet edip etmeyeceği tartışmalıdır. Ancak unutulmaması gereken bir ayrıntı bulunmaktadır. Yeltsin döneminde 'Aile'nin kasası durumunda olan Abramoviç başı Kremlin ile belada olan diğer oligarklardan farklı olarak Kremlin karşıtı politikaya bulaşmamakta ve Putin'in uygulamalarıyla ilgili herhangi bir yorumda bulunmaktan kaçınmaktadır. Ancak Chelsea'yi alarak Avrupa'nın gündemine giren Abramoviç'in Sibneft'i Yukos ile birleştirmesi, Berezovski ile de eski iş ortağı olması ve daha da önemlisi 'Yahudi' olması, sıranın kendisine geleceğinin işaretleri olabilir. Aslında Rusya Başsavcılığı 2001'de Sibneft'e karşı soruşturma açmak istemiş o dönem 'Aile'nin güçlü üyesi Voloşin tarafından bu engellenmiştir. Ama kısa süre içerisinde operasyonların Abramoviç'e sirayet etmesi bu operasyonlardaki 'Yahudi' rengini baskın bir şekilde ortaya çıkarır ki, Kremlin'in bu gerekçeyi uluslararası arenada savunabilmesi pek güç olacaktır. (Ogan, 2003 s. 19).

Putin ise Khodorovsky ve Abramovic operasyonlarıyla artan petrol fiyatlarından Rus devletinin daha fazla faydalanmasını sağlamayı amaçlamıştır. Hesaplamalara göre, sadece Khodorovsky'nin Rus hazinesine maliyeti 5 milyar dolar düzeyindedir. Ayrıca Yukos'un Putin'in devletler düzeyinde yürütmeye çalıştığı Rusya-ABD enerji işbirliğini kendi lehine çevirmeye çalışması, ABD pazarında tek başına etkinlik sağlama noktasına gelmesi ve Yukos'u Amerikan devi ExxonMobil'e satma girişimleri, Putin'i çileden çıkaran diğer sebepler olarak göze çarpmaktadır (Gazel, 2005, s: 465 – 466).

4.4. Rusya Federasyonu Petrol Stratejilerinin Tahlilinde Örneklemeye Metodu İle Bir Analiz: LUKOİL

4.4.1. Lukoil Şirketi Hakkında Genel Bilgiler

LUKOİL, dünyanın önde gelen enerji devlerinden biridir. Şirketin işlevleri; petrol ve doğalgaz arama ve üretme üzerine kurulu olup daha sonra bu kaynakların işlenip ürün haline getirilmesi ve pazarlanmasıdır. Ayrıca şirket petro-kimya sanayinde de faaliyetler göstermektedir.Şirketin araştırma ve üretiminin büyük bir kısmı, Rusya Federasyonu içerisinde olup, bu araştırma ve üretim faaliyetlerinin ana kaynağı da Batı Sibirya'dır. Şirket ürünlerini uluslar arası pazarda satmakta ve hammaddeyi ise Rusya Federasyonu, Doğu Avrupa, BDT ve ABD'ne satmaktadır(<http://www.lukoil.com/>).

LUKOİL; hidrokarbon rezervleri göze alındığında dünya petrol piyasasında özel şirketler içerisinde ikinci sıradadır. Şirket; dünya rezervlerinin %1.3'üne, dünya petrol üretiminin ise %2.1'ine sahiptir.LUKOİL, Rusya enerji sektörünün en güçlü yapılanmasıdır. Rusya federasyonun toplam petrol üretiminin ve arıtımının %18'i LUKOİL' aittir.2005 yılının başı itibarı ile şirketin tespit edilen ham petrol rezervi 15.972 milyon varil ,doğal gaz rezervi ise 24.598 milyar küp olmak üzere toplam 20.072 milyon varildir .Şirketin ana üretim bölgesi Batı Sibirya'dır .Ancak Timan-Pechora'da yeni üretim alanları geliştirilmektedir.LUKOİL;Kazakistan,Mısır,Azerbaycan,Özbekistan,SuudiArabistan,İran,Kolumbia,Venezüella ve Irak'ta uluslar arası petrol arama ve üretim faaliyetleri sürdürmektedir (<http://www.lukoil.com/>).

Şirket çoğunlukla Rusya Federasyonu içerisinde olmak üzere kendi rafinerileri ile üretim yapmaktadır. Ülke içinde toplam dört ana rafineri merkezine sahiptir Bu rafinerilerin üretim kapasitesi yılda 41.8 milyon tondur.. Ülke dışında ise Ukrayna,Bulgaristan ve Romanya'da ana rafineri merkezlerine sahip olduğu gibi dünyanın farklı kıtalarında ki birçok ülkede irili ufaklı şubelerde yıllık petrol üretim kapasitesi 16.7 milyon tondur.Şirket 2004 yılında 35.5 milyon tonu ülke içinde olmak üzere toplamda 44 milyon ton üretim yapmıştır.

Şirket 2004 yıl sonu rakamlarıyla 17 ülkede satış yapmıştır. 199 tank çiftliği ve 5.405 dolum tesisi ile hizmet vermiştir. On ayrı pazarlama birimiyle Rusya Federasyon'u içinde 59

bölgede hizmet vermektedir. Şirketin merkezi ise Rusya Federasyonunun başkenti Moskova'dadır (<http://www.lukoil.com/>).

Şirket 13 kişiden oluşan bir yönetim kurulu tarafından yönetilmekte ve şirketin yönetim kurulu başkanlığını da Vagit Alekperov yürütmektedir. Vagit Alekperov, aslen Azerbaycanlıdır. LUKoil şirketinin başkanı. Tüm eğitimi ve kariyeri petrolle uğraşmakla geçti. Yıllarca devlete ait petrol şirketlerinde yöneticilik yaptı.. 2004'te Türkiye'de rafineri kurma amacıyla görüşmeler başlatan Alekperov, Burgaz-Dedeğaç petrol boru hattı projesinin Rusya-Bulgaristan-Yunanistan hükümetleri arasında onaylanmasından sonra fikir değiştirdi, Türkiye'de rafineri yerine petrol stok depoları inşa etmeyi planladı. Alekperov,Türkiye'ye bu amaçla 70 milyon dolar ayırdı(<http://www.haberx.com/n/1013213>).

4.4.2 Petrol Rezervleri

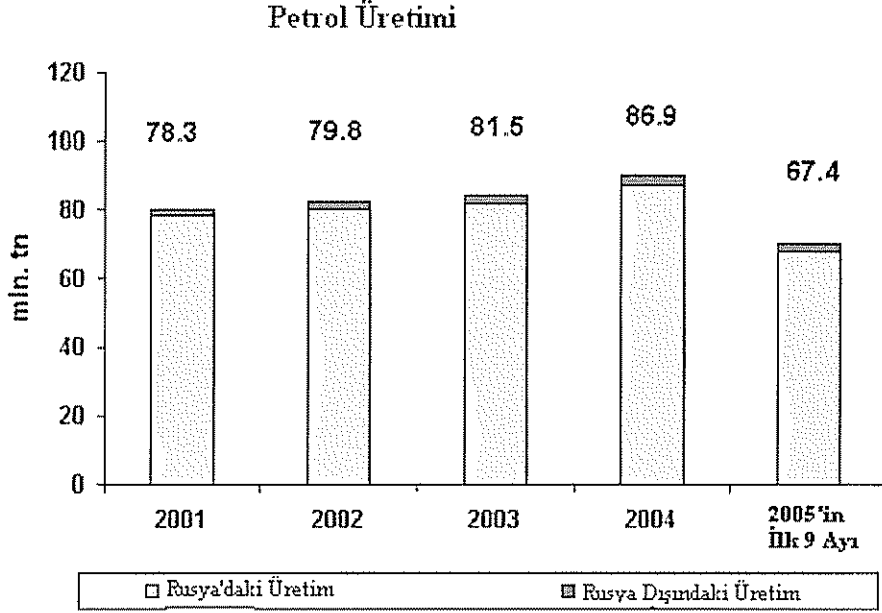
Miller ve Lents şirketinin gerçekleştirdiği araştırmanın verilerine göre LUKOİL'in 1 ocak 2006 itibarı ile toplam enerji rezervleri 20,331 milyar varil olarak tespit edilmiştir. Bu rezervlerin 16,115 milyar varili petroldür. (<http://www.lukoil.com>)

Çizelge 4.8.: LUKoil'in İspatlanmış Petrol Rezervleri
(http://www.lukoil.com/static_6_5id_252_.html)

Rezerv Kategorileri	Petrol (milyon varil)
Kanıtlanmış rezervler	16 115
Geliştirilmiş	10 583
Geliştirilmemiş	5 532

Şirketin petrol üretimi ise, 2005 yılının ilk 9 ayı itibarı ile 67.4 milyon tondur. Bu rakamın 64.7 milyon tonu Rusya Federasyonu sınırları içinde üretilirken, 2.7 milyon tonu ülke

sınırları dışındaki şirkete ait merkezlerde üretilmiştir. Bu veriler ışığında şirketin petrol üretimi geçen yıla göre % 4.2 oranında artış göstermiştir. (<http://www.lukoil.com/>)

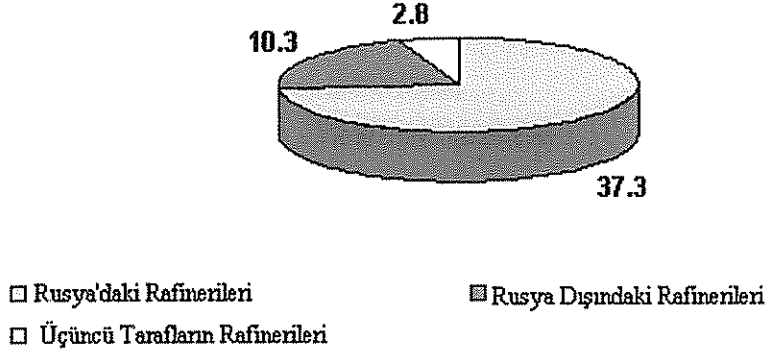
Şekil 4.1. Lukoil'in Petrol Üretimi – 1 2001 – 2005
(http://www.lukoil.com/static_6_5id_254_.html)

4.4.3. Petrol Arıtımı

Şirket, 2006 yılının ilk 9 ayında, 50,4 milyon ton petrol arıtmıştır. Bu rakamın 37,3 milyon tonu Rusya'daki rafinelerde arıtılmıştır. İlgili şekil aşağıdadır. (<http://www.lukoil.com/>)

Şekil 4.2. Lukoil'in Petrol Üretimi - 2001 – 2005
(http://www.lukoil.com/static_6_5id_257_.html)

LUKOIL'in 2005 Petrol Arıtma Faaliyetleri (milyon ton)

Şekil 4.2. Lukoil'in Petrol Üretimi - 2001 – 2005
(http://www.lukoil.com/static_6_5id_257_.html)

Şirkete ait olan Rusyadaki 4 rafineri merkezi.

- LUKOIL-Permnefteorgsintez"
- LUKOIL-Volgogradneftepererabotka"
- LUKOIL-Ukhtaneftepererabotka"
- LUKOIL-Nizhegorodnefteorgsintez"

Şirket, 2003 yılında arıttığı 34.3 milyon ton petrolü (toplam üretimin %79'u); Rusya Federasyonu sınırları içerisinde ki; yukarıda adı geçen 4 rafineri merkezinde arıtmaktadır

Şirkete ait olan Rusya Federasyonu dışındaki 3 rafineri merkezi ise şunlardır.

- LUKOIL Neftokhim Burgas AD, Bulgaristan
- OAO LUKOIL-Odessa Refinery, Ukrayna
- AO Petrotel-LUKOIL, Romanya (<http://www.lukoil.com>)

Şirket; 2010 yılına kadar toplam üretiminin ortalama olarak 106 milyon ton olacağını tahmin etmekte ve bunun için keşif ve araştırmalarda bulunmaktadır. Bu hedef doğrultusunda gerçekleştirdiği keşif ve araştırmaların yapıldığı bölgeler ve nihai hedef için beklenen yüzdesel oranlar aşağıdadır (<http://www.lukoil.com/>).

5. DOĞALGAZ

5.1 Doğalgazın Tanımı ve Tarihçesi

Doğalgazın büyük bölümü metandan oluşur. İçerisinde etan, bütan, propan, hidrojen sülfür, karbondioksit, azot, helyum ve argon bulunur. (DPT, 1992, s.3). Doğalgaz yandığında metan tamamen yanarken, karbondioksit ve su buharı kalmaktadır. Doğalgazın karbondioksit emisyonu diğer fosil yakıtlara göre daha azdır ve sülfür dioksit emisyonu yoktur. Bu durum doğalgazın, kömür ve petrole göre daha temiz ve etkili bir yakıt olmasını sağlamaktadır.

Tüm dünyada üretilen doğalgazın yaklaşık olarak beşte ikisi petrolle aynı yatakta, geriye kalan beşte üçü ise petrolün rastlanmadığı yataklarda bulunmaktadır. Doğalgaz çıkarıldıktan sonra işlenip kullanıma sunulmaktadır. Kuyudan çıkan gaz, kullanılmadan önce çeşitli süreçlerden geçirilmekte ve temizlenmektedir. Bu süreçler sırasında gazyağı, doğal benzin, etan, propan ve bütan gibi yan ürünler elde edilmektedir. Temizlenmiş ve kullanıma hazır hale getirilmiş gazın basıncı kompresör istasyonlarında yükseltilmektedir.(Damar, 2007, s.8)

Ayrıca burada sıvılaştırılmı doğalgaz manasına gelen ve tüm dünyada LNG olarak bilinen gaz çeşitinden de bahsetmek gereklidir. Doğal gaz atmosferik basınçta yaklaşık olarak -125°C sıcaklığına kadar soğutulduğunda sıvı hale geçer ve sıvılaştırılmış doğal gaz (LNG) olarak adlandırılır.LNG sıvılaştırılmış doğalgaz demek olan Liquefied Natural Gas'ın kısaltılmasıdır. Bir birim hacim LNG buharlaştırıldığında yaklaşık olarak 600 birim hacim doğal gaz elde edilir. LNG su yoğunluğunun yarısından daha düşük bir yoğunluğa sahiptir. LNG doğal haliyle kokusuz, renksiz, korozif olmayan ve zehirleyici bir özelliği bulunmayan bir sıvıdır. Buharlaştırıldıktan sonra kolayca fark edilmesi için içerisine kokulandırıcılar eklenerek kullanıma sunulur. Hava ile karıştırıldığında yanma limitleri hacimce %5 ile %15 arasındadır.

Temel olarak metan (CH_4) (%90 ve üzeri) ve daha düşük oranlarda etan (C_2H_6), propan (C_3H_8) ve daha ağır hidrokarbonları içeren doğal gaz küçük oranlarda azot (N_2), oksijen (O_2), karbon dioksit (CO_2), kükürtlü bileşikler ve su gibi kirleticiler içerebilir.

Sıvılaştırma sırasında kirleticiler uzaklaştırıldığından LNG doğal gaz ile kıyaslandığında daha temizdir.(<http://www.petroil.itu.edu.tr/documents/lng.html>)

Bugün dünyada, boru hatlarının bulunmadığı yerlerde doğalgaz sıvılaştırılarak soğutmalı tankerler vasıtasıyla taşınmaktadır. Ancak LNG'in maliyeti yüksektir. Doğalgaz sıvılaştırılmış haliyle dünyanın her yerine ulaştırılabilir. Doğalgazın ticari olarak ilk defa sıvılaştırıldığı ve sadece helyum gazının üretiminde kullanıldığı 1917 yılı, LNG çağının başlangıcı olarak kabul edilmektedir.

Doğalgazın sıvılaştırılmasının en önemli nedeni, gaz fazından sıvı faza geçerken hacminin yaklaşık olarak 600 kat küçülmesidir. Böylece çok büyük miktarlarda enerjinin daha uygun bir form olan sıvı fazda taşınması ve depolanması mümkün olabilmektedir. (Dokuzlar, 2006, s.23)

Doğalgazın tarihçesine gelince, doğalgazın bir yakıt olarak kullanılmaya başlaması Çin'de Shu Han Hanedanlığına zamanına (M.S. 211 – 263) kadar uzanır.(DPT, 1992, s.2). Doğalgaz endüstrisinin görülmeye başlanması ise 19. yüzyıla uzanmaktadır. 1821 yılında ABD'nin New York eyaletinde Fredonia'da ilk kuyu kazılmıştır. İlk başlarda yalnızca aydınlatma için kullanılan doğalgaz, yirmi yıl sonra ilk kez endüstride de kullanılmaya başlanmıştır. 1891 yılında ilk doğalgaz boru hattı Chicago ve Indiana arasında 160 km olarak döşenmiştir. (Damar, 2007, s.8 – 9)

İkinci dünya savaşına kadar doğalgaz teknolojisi ABD dışında yok denecek kadar azdır. 1950'li yıllara kadar dünyada ki doğalgaz kullanımının %90'ını ABD gerçekleştirmiştir.

1950'lerde petrol üreten Venezüella, eski SSCB, Suudi Arabistan, Romanya ve İran gibi ülkelerde doğalgaz üretimine başlanmıştır. 1960'larda ise İtalya, Fransa, Norveç, Hollanda ve İngiltere gibi Avrupa ülkelerinde de doğalgaz keşfedilmiştir. Türkiye de ise 1977 yılından itibaren doğalgaz üretimine başlanmıştır. (Damar, 2007, s.9)

1970'lerde petrol krizi ile birlikte alternatif yakıt arayışları ve bu kapsamda doğalgaz kullanımı artmaya başlamıştır. Çevre sorunlarının 1980'lerde ülkeler tarafından daha ciddiye

alınması ve bunun içinde tedbirler alma ihtiyacı, doğalgaz kullanımını artıran etkenlerdir.(Okogu, 2002, s.3)

5.2. Dünyada Doğalgaz

5.2.1.Dünya Doğalgaz Rezervleri

2006 yılı itibari ile varlığı kanıtlanmış dünya doğalgaz rezervleri 179,83 trilyon m³'tür. Mevcut üretim miktarı ve yeni rezervler bulunmaması koşuluyla, dünya doğalgaz rezervlerinin 65,1 yıl yetecek olduğu tahmin edilmektedir.

Çizelge 5.1. :Dünya İspatlanmış Doğalgaz Rezervleri (BP Statistical Review of World Energy June 2006)

Sıra	Ülke	Rezerv trilyon m ³	Dünya İçindeki Payı (%)	R/Ü (Yıl)
1	Rusya Federasyonu	47,82	26,6	80,0
2	İran	26,74	14,9	*
3	Katar	25,78	14,3	*
4	Suudi Arabistan	6,90	3,8	99,3
5	B.A.E.	6,04	3,4	*
6	A.B.D.	5,45	3,0	10,4
7	Nijerya	5,23	2,9	*
8	Cezayir	4,58	2,5	52,2
9	Venezüella	4,32	2,4	*
10	Irak	3,17	1,8	*
11	Kazakistan	3,00	1,7	*
12	Türkmenistan	2,90	1,6	49,3
13	Endonezya	2,76	1,5	36,3
14	Avustralya	2,52	1,4	67,9
15	Malezya	2,48	1,4	41,4
16	Norveç	2,41	1,3	28,3
17	Çin	2,35	1,3	47,0
18	Mısır	1,89	1,1	54,4
19	Özbekistan	1,85	1,0	33,2
20	Kanada	1,59	0,9	8,6
	Diğer	20,05	11,2	
	Dünya Toplamı	179,83	100,0	65,1

En büyük rezervler Rusya Federasyonunda bulunmaktadır. Rusya Federasyonu 47,82 trilyon m³ rezerv ile,dünya rezervlerinin %26,7'sine sahiptir. Düğnya doğalgaz rezervlerinin yaklaşık %70'i Türkiye'ye komşu bölgeler olan BDT ve Ortadoğu'da yoğunlaşmaktadır. (Damar, 2007, s. 9)

5.2.2. Dünya Doğalgaz Üretimi

2005 yılı itibari ile dünyada doğalgaz üretimi 2794,5 milyar m³ olarak gerçekleşmiştir. Dünyada ki en büyük doğalgaz üreticisi Rusya Federasyonudur. BDT, Kuzey Amerika, Ortadoğu ve Güneydoğu Asya üretim yapılan başlıca bölgelerdir.

Çizelge 5.2. :Dünya Doğalgaz Üretimi (IEA Natural Gas Information 2005)

Sıra	Ülke	Üretim (milyar m ³)	Dünya içindeki Payı (%)
1	Rusya Federasyonu	620,1	22,2
2	A.B.D.	531,9	19,0
3	Kanada	182,5	6,5
4	İngiltere	101,2	3,6
5	Cezayir	88,3	3,2
6	Hollanda	85,9	3,1
7	Norveç	82,3	2,9
8	İran	81,3	2,9
9	Endonezya	79,5	2,8
10	Suudi Arabistan	64,0	2,3
11	Özbekistan	59,5	2,1
12	Türkmenistan	59,3	2,1
13	Malezya	52,4	1,9
14	B.A.E.	44,9	1,6
15	Arjantin	46,7	1,7
	Diğer	592,7	21,1
	Dünya Toplamı	2794,7	100,0

Dünya rezervlerinin %4,1'ini bulunduran Kuzey Amerika (ABD, Kanada ve Meksika), üretimin % 27'sini gerçekleştirmektedir. Üretim yapılan bölgelerle rezervlerin olduğu bölgelerarasında farklılıklar vardır. Bunun sebebi rezervleri üretime dönüştürebilmek için gereken yoğun bilgi birikimi ve güçlü sermaye yapısını her ülkenin temin edememesidir.(Okogu, 2002, s. 10)

5.2.3. Dünya Doğalgaz Tüketimi

2005 yılı itibari ile dünyada doğalgaz tüketimi 2790,3 milyar m³ olarak gerçekleşmiştir. Dünya doğalgaz tüketiminin yarısı Avrupa ve Kuzey Amerika'da gerçekleşmektedir. Çin ve Hindistan'ın dünya doğalgaz tüketiminde yalnızca %2,7'lik pay sahibi olması geçici bir durumdur. Çin ve Hindistan'ın artan enerji ihtiyaçlarına paralel olarak doğalgaz tüketiminde paylarını artırmaları beklenmektedir. (Damar, 2007, s. 11)

Çizelge 5.3. :Dünya Doğalgaz Tüketimi (IEA Natural Gas Information 2005)

Sıra	Ülke	Tüketim (milyar m ³)	Dünya içindeki Payı (%)
1	A.B.D.	631,0	22,6
2	Rusya Federasyonu	427,3	15,3
3	İngiltere	102,5	3,7
4	Almanya	101,2	3,6
5	Kanada	89,9	3,2
6	İran	83,9	3,0
7	Japonya	83,5	3,0
8	İtalya	80,6	2,9
9	Ukrayna	70,1	2,5
10	Suudi Arabistan	64,0	2,3
11	Özbekistan	55,9	2,0
12	Hollanda	51,3	1,8
13	Meksika	50,4	1,8
14	Fransa	45,6	1,6
15	Çin	45,2	1,6
	Diğer	807,0	29,0
	Dünya Toplamı	2790,3	100,0

Doğalgaz talebinde beklenen bu gelişme, Kuzey Amerika'daki rezervlerin azalmasıyla birlikte, doğalgaz pazarında üretici ülkelerin elini güçlendiren, tüketici ülkelerin elini zayıflatan bir sonuç doğuracaktır. (Damar, 2007, s. 11)

5.2.4. Dünya Doğalgaz İhracatı

2005 yılı itibari ile dünyada doğalgaz ihracatı 788,2 milyar m³ olarak gerçekleşmiştir. Dünyada doğalgaz ihracatının %25'ini Rusya Federasyonu gerçekleştirmektedir. Dünyanın en önemli doğalgaz tedarikçisi Rusya Federasyonu yaklaşık 30 ülkeye ihracat yapmaktadır. Bir çok ülke içinde doğalgaz satışında tekel konumundadır. Kanada, Norveç, Cezayir, Hollanda ve Türkmenistan diğer önemli doğalgaz ihracatçılarıdır.

Doğalgaz ihracatının yaklaşık %80'i doğalgaz boru hatları ile gerçekleşirken, %20'si ise sıvılaştırılmış doğal gaz (LNG) şeklinde gemilerle gerçekleştirilmektedir. (Damar, 2007, s. 11)

Çizelge 5.4. :Dünya Doğalgaz İhracatı (IEA Natural Gas Information 2005)

Sıra	Ülke	İhracat (milyar m ³)	Dünya içindeki Payı (%)
1	Rusya Federasyonu	194,8	24,7
2	Kanada	103,1	13,1
3	Norveç	75,8	9,6
4	Cezayir	64,5	8,2
5	Hollanda	53,5	6,8
6	Türkmenistan	44,1	5,6
7	Endonezya	38,6	4,9
8	Malezya	25,4	3,2
9	Katar	24,4	3,1
10	A.B.D.	24,2	3,1
11	Trinidad ve Tobago	15,3	1,9
12	Nijerya	12,9	1,6
13	Kazakistan	11,0	1,4
14	Avustralya	10,6	1,4
15	İngiltere	10,4	1,3
	Diğer	79,2	10,1
	Dünya Toplamı	788,2	100,0

5.2.5. Dünya Doğalgaz İthalatı

2005 yılı itibari ile dünyada doğalgaz ithalatı 794,3 milyar m³ olarak gerçekleşmiştir. Dünyadaki doğalgaz ithalatının yaklaşık %60'ını AB ve ABD yapmaktadır. (Damar, 2007, s. 13)

Çizelge 5.5. :Dünya Doğalgaz İthalatı (IEA Natural Gas Information 2005)

Sıra	Ülke	İthalat (milyar m ³)	Dünya içindeki Payı (%)
1	A.B.D.	120,5	15,2
2	Almanya	90,1	11,3
3	Japonya	81,2	10,2
4	İtalya	67,9	8,5
5	Ukrayna	54,4	6,9
6	Fransa	43,9	5,5
7	Güney Kore	28,9	3,6
8	İspanya	26,9	3,4
9	Türkiye	21,7	2,7
10	Beyaz Rusya	19,6	2,5
11	Hollanda	18,8	2,4
12	Belçika	16,9	2,1
13	İngiltere	12,1	1,5
14	Rusya Federasyonu	11,9	1,5
15	Macaristan	11,4	1,4
	Diğer	167,0	21,0
	Dünya Toplamı	794,3	100,0

Çin ve Hindistan'ın da gelecekte dünya doğalgaz ithalatında önemli bir paya sahip olmaları beklenmektedir.

5.2.6 Dünya LNG Ticareti

Sıvılaştırılmış Doğalgaz (LNG) olarak yapılan ithalatın üçte ikisini Japonya, Güney Kore, ve Tayvan yapmaktadır. Asya Pasifik pazarında, LNG egemenliğinin süreceği ve mevcut Japonya ile Güney Kore pazarlarına, Çin ve Hindistan'ın büyük ithalat hacimleriyle katılacakları öngörülmektedir. Doğalgaz talebinin artmasıyla, LNG üretimi ve ithalatının da artması beklenmektedir. Gelişen teknoloji ile birlikte ucuzlayan LNG'nin dünya doğalgaz ticaretinde ki payını yükseltmesi olasıdır. (Damar, 2007, s. 14 - 15)

LNG ihraç eden ülkeler;

- Afrika'da; Cezayir, Libya, Nijerya
- Ortadoğu'da; B.A.E., Umman, Katar
- Asya – Pasifik'te; Brunei, Endonezya, Malezya
- Kuzey Amerika'da; A.B.D., Trinidad ve Tobago'dur.

LNG ithal eden ülkeler ise;

- Avrupa'da; Belçika, Fransa, Yunanistan, İtalya, Portekiz, İspanya, Türkiye
- Ortadoğu'da; B.A.E., Umman, Katar
- Asya – Pasifik'te; Japonya, Güney Kore, Tayvan, Hindistan
- Kuzey Amerika'da; Porto Riko, Dominik Cumhuriyeti ve A.B.D.'dir.

5.3. Rusya ve Doğalgaz

2004 yılı itibariyle Rusya, 48 trilyon m³'lük doğal gaz rezervi ile Dünya doğal gaz rezervlerinin %26,7'sine sahiptir. Rusya'nın doğalgaz sektörü büyük ölçüde devlet şirketi GAZPROM'un tekeli altındadır. (DEİK, 2005, s.11) GAZPROM, Rus gaz üretiminin %95'ini gerçekleştirmekte ve Dünya gaz rezervlerinin %20'sini kontrol etmektedir. Ayrıca GAZPROM'un ödediği vergiler federal hükümetin tahsis ettiği vergilerin %25'ini oluşturmaktadır. (İGEME, 2005, S.10) Üretim yapılan başlıca alanlarını Urengoy, Yamburg, Medvezh, Orenburg, Severo-Urengoy, Vyhgapurov oluşturmaktadır.

Rusya Federasyonu Dünya doğalgaz ticaretinde hakim durumdadır. Rusya, dünyada doğal gaz ithal eden yaklaşık 60 ülkenin yarısına doğal gaz satmaktadır. Miktar olarak dünya doğal gaz pazarının %25'ini elinde tutmaktadır. Rusya 194,8 milyar m³ olan toplam doğal gaz ihraç miktarının 115,9 milyar m³ 'ü AB üyesi ülkelerindedir. Bu toplam ihracatının %60'ına tekabül etmektedir ve aday ülkeler de hesaba dahil edildiğinde bu oran %70'lere ulaşmaktadır.(Damar, 2007, s.54)

2003 yılı kabul edilen 'Rusya Enerji Stratejisi' 2020 yılına dek Avrupa ülkelerine doğal gaz satışının %70'ten %30'a düşürülmesini önermektedir. Yeni pazarların ise Çin, Japonya ve ABD olması öngörülmektedir.(Diker,2005, s.1) Rusya, Doğu Sibirya ve Sahalin bölgelerindeki doğal gaz için Uzakdoğu Asya'yı potansiyel Pazar olarak görmektedir.

Rusya Federasyonu Batıya doğal gaz ihracatının %90'ını Ukrayna'daki boru hatları üzerinden gerçekleştirmektedir. Rusya ile eski Sovyet Cumhuriyetleri arasında doğal gaz konusunda yaşanan anlaşmazlıklar yüzünden doğal gaz taşımacılığı için yeni hatlar gerekmiştir. Rusya Federasyonu Yamal-Avrupa Hattının birinci bölümünü tamamlamış olup, ülkemizle olan Mavi Akım projesinin uygulamaya konulması ve halen yapımı süren Baltık Denizi yoluyla Almanya'ya ulaşacak boru hattının tamamlanması ile Ukrayna üzerinden gaz ihracatı bugünkü seviyesinin 1/3'üne düşecektir. Bu durum ise Batı Avrupa pazarlarına ihracatı kolaylaştıracaktır. (Damar, 2007, s.55)

Rusya Federasyonu, Balkanlar gibi piyasalarda da Hazar bölgesinin rekabetine karşı kontrolünü arttırmaya çalışmaktadır. Bu yüzden bu ülkelerde özellikle dağıtımla ilgili olanlar başta olmak üzere özelleştirme faaliyetlerine katılmaktadır.

Bu açıdan hayati önemde bir coğrafi özelliğe sahip olan Türkiye'nin Hazar'dan Avrupa'ya bir transit ülke çabasının engellemeye çalışılması sürpriz olarak değerlendirilmemektedir.

Rusya'nın bir başka endişesi de Orta Asya'nın doğal kaynaklarının Dünya piyasasına sunulmasıyla Dünya petrol ve gaz fiyatlarının düşmesi, buna bağlı olarak Rus petrol ve gazına duyulan ihtiyacın kısıtlanması ihtimalidir. Bu riskin farkında olan GAZPROM sistemli olarak Orta Asya'daki pozisyonunu güçlendirmektedir. GAZPROM bu amaçla, 2002 ve 2003 yıllarında Orta Asya ülkeleriyle çeşitli anlaşmalar imzalamıştır. (Damar, 2007, s.57)

5.3.1. Avrupa ve Rusya Federasyonu

Avrupa yeni yıla, Rusya'nın bazı ülkelere gaz fiyatlarında büyük oranda artış yapacağını duyurmasına paralel gelişen olaylar nedeniyle, hayli sıkıntılı girdi. Bunun temel nedeni, Avrupa'nın Rus gazına ciddi oranlarda bağımlı olması ve fiyat artışının uygulanacağı ülkeler arasında yer alan Ukrayna, Romanya ve Bulgaristan'ın, hem Rus gazına bağımlı olmaları, hem de Rus gazının geçtiği güzergâh ülkeleri arasında yer almalarıydı. Fiyat artışının yarattığı tepki ve endişe kadar, çıkan tartışmalar sürecinde, şimdiye kadar "ticari sır" gerekçesiyle açıklanmayan fiyatların ortaya dökülmesi de, konunun taraflarının farklı iddialarına ve yeni tartışmalara yol açtı.

Türkiye'de de, daha önce ciddi eleştirilere, usulsüzlük/yolsuzluk iddialarına konu olan "Mavi Akım", "Rus gazına aşırı bağımlılık", "Rus gazının fiyatı" konuları, yeniden gündemin üst sıralarına oturdu. (Pamir, 2006, s.18)

Gazprom'un arkasından bir başka Rus tekeli olan petrol şirketi Transneft'in başında bulunan Semyon Vainshtok, Avrupa'ya yönelik petrol akışının kesilmesi gerektiğini ileri sürdü. "Avrupa'yı ham petrol ile fazlasıyla besledik, böylece fiyatlarımız düşmeye başladı. Petrol akışını Çin, Güney Kore, Japonya ve Avustralya'ya yönlendirebiliriz" şeklinde konuşan Vainshtok, Avrupa'yı bir kez daha kızdırdı. Gazprom, aslında tamamen ekonomik alanda olan bu tartışmaların siyasi boyut kazanmasının ve Avrupa pazarındaki faaliyetlerinin sınırlandırılmaya çalışılmasının olumsuz sonuçlar vereceğini açıkladı. Gazprom ve Transneft'in Avrupa dışı pazarlara yönelme şeklindeki açıklamaları, İngiltere'nin Gazprom'u engelleme çabasına bağlanıyor.

AB, gazın yüzde 26'sını Gazprom'dan alıyor. Ham petrolün dörtte biri de Rusya'dan. AB'nin petrol ve gaz alanlarında dışa bağımlılığının 2030 yılında yüzde 50'den yüzde 70'e çıkacağı, Çin ve Hindistan gibi devleşme yolundaki ekonomilerdeki artışın ise iki kat olacağı ileri sürülüyor. Özellikle Fransa, Almanya ve İtalya'nın doğal gaz ihtiyacının yüzde 30'dan fazlasını Gazprom'dan karşılaması nedeniyle Rusya'ya fazlasıyla bağımlı olduğu söylenebilir. Yeni üye olan Doğu Avrupa ülkeleri ise yüzde 90'dan daha yüksek oranda enerji alımında Rusya'ya bağımlı. (Altınbaş, 2006, s. 10 – 11)

5.3.2. Gaz İthalatımızda Rusya Faktörü ve Son Kriz

2005 yılında Rusya, gazın bin metrekübünü Ukrayna'ya 50 Dolara satmıştır. Rusya, bu düşük fiyatı sadece Ukrayna'yla Beyaz Rusya'ya uygulamıştır. Bunun nedeniyse, Rusya'nın bu ülkelerle olan ilişkilerinde, hem "akrabalık bağlarını" göz önünde bulundurması, hem de bunlarla Slav Birliği kurma hayalleri gütmesidir. Ancak, bir yıl önce Ukrayna'da "Turuncu Devrim" in gerçekleşmesi ve Yuşenko'nun bundan sonra Ukrayna'nın dış politikasının temelinde AB ve NATO üyeliği olduğunu açıklaması Rusya'yı kızdırmıştır. Yuşenko her fırsatta, Ukrayna'nın aslında bağımsızlığa yeni kavuştuğunu dile getirerek, Rusya karşıtı açıklamalar yapmaktan çekinmemektedir. Nitekim Putin, Ukrayna'nın Batılı ülkelerden ve "sivil toplum örgütleri"nden milyarlarca Dolar yardım aldığını ve bu nedenle Rusya'dan gazı artık uluslararası fiyatlardan alabileceğini bildirmiştir.

Sorunun ve görüşmelerin başlarında Rusya, Ukrayna'nın alacağı gazın fiyatının 160 Dolara, transit parasınınsa Avrupa'da geçerli fiyatların seviyesine çıkarılmasını talep etmiştir. Ukrayna buna razı olmamış ve Rusya'nın Ukrayna'daki deniz üssünün varlığını tartışmaya açmak ve BDT'den çıkmak gibi "karşı kartları" kullanmaya çalışmıştır. Sonuçta, AB'nin de baskısıyla, 3 Ocak 2006 tarihinde Rus *Gazprom* Şirketi'nin Başkanı Aleksey Miller'le Ukrayna *Naftogaz* Şirketi Başkanı Aleksey İvçenko, anlaşmaya varmışlardır. Buna göre Rusya, Ukrayna'ya bin metreküp gazı artık 230 Dolardan satacak, Ukrayna'ya ödenen transit fiyatı da bin metreküp gazın her 100 kilometresi için 1,09'dan, 1,61 Dolar'a çıkarılacaktır.⁸ Anlaşmanın koşulları ve Rus gazını Ukrayna'ya satacak olan *RosUkrEnergo* şirketinin yapısı üzerinde de hayli çelişkili açıklamalar sürmektedir. Yuşenko, Rus tarafının beş yıl için 95 Dolar gibi "indirimli" bir fiyat ödemesini kabul ettiğini açıklarken, bağımsız gözlemciler, Rus kaynakları vehatta Başbakan Yekhanurov, "indirimli" fiyatın yalnızca altı ay için geçerli olduğunu, daha sonra piyasa kurallarına uygun bir bedel ödeneceğini açıklamaktadır. (Pamir, 2006, s.19)

Uluslararası uygulamalarda, genel olarak doğal gaz fiyatları, alternatif bazı yakıtların (örneğin fuel oil, gaz yağı) fiyatlarına endekslenmiş bir formüle bağlı olarak alınır ve satılır, üç ya da altı ayda bir, söz konusu petrol ürünlerinin geçmiş dönemdeki ortalamasına göre yeniden hesaplanır. Genel olarak da, petrol fiyatları arttıkça artar, azaldıkça azalır. Bu

nedenle, anlaşmaların imzalandığı tarihten bu yana, ortalıkta dolaşan farklı fiyatların bir açıklaması, (kasıtlı yanıltmaların dışında) bu gerçeklikte aranabilir. Yaklaşık 45 trilyon metreküplük gaz rezerviyle dünyanın en büyük gaz üreticisi ve ihracatçısı olan Rusya, bu avantajını ekonomik olduğu kadar siyasi bir silah olarak da, kendisi açısından son derece başarılı olarak uygulamaktadır. Rusya'nın diğer ülkelerle ikili görüşmelerinde, enerji faktörü gündemin başında gelmektedir. Enerji faktörü diğer ülkelerle yapılan müzakerelerde, sınır sorunundan, askerî üsler konusuna, ikili ticaret ilişkilerinden, entegrasyon konularındaki görüşmelere kadar damgasını vurmaktadır.

Son dönemde Ukrayna ve Gürcistan gibi ülkelerle olan “anlaşmazlıklar” öne çıkmaktaysa da, Rusya'nın petrol, gaz ve elektrik tedarikini ve bunların taşıma yollarını, yıllardır etkin bir “ikna” unsuru olarak kullandığı bilinmektedir. Rusya Federasyonu, bağımsızlıklarını ilan eden eski uyduları, Rusya Federasyonunun istemediği dış politika uygulamalarına yöneldiklerinde, kimi zaman elektriklerini ya da gazlarını keserek, kimi zamansa petrol ya da gaz ihraç yollarını “teknik” gerekçelerle engelleyerek yola getirmeyi, her zaman en önemli dış politika enstrümanı olarak kullandı. (Pamir, 2006, s.20)

5.4. Rusya Federasyonu Doğalgaz Stratejilerinin Tahlilinde

Örnekleme Metodu İle Bir Analiz: GAZPROM

5.4.1. Rusyanın Enerji Devi Gazprom

Gazprom gaz ve diğer hidrokarbonların jeolojik keşfine, üretimine, nakline, depolamasına, işlenmesi ve pazarlanması üzerine yoğunlaşan dünyanın en büyük gaz şirkettir. Gazprom hisselerinin %50.002'sini devlet sahiptir. Gazprom dünyanın en zengin doğal gaz rezervlerini elinde bulundurmaktadır. Şirketin Dünya ve Rus gaz stoklarındaki payı, sırasıyla, %17 ve %60 iken, tüm rezervleri yaklaşık olarak 29.1 tcm, mevcut fiyatlar üzerinden değerlendirildiğinde 138.6 milyar\$'dır. 2005 yılında Gazprom'un keşfettiği gaz rezervleri ile yaşanan 583.4 milyar m³'lük artışı ile şirketin araştırma faaliyetleri elde ettiği miktar, çıkarma işleminden elde edilen miktarı geçmiş oldu. Gazprom'un Dünya ve Rus gaz üretimindeki payı ise, sırasıyla, yaklaşık olarak %20 ve %90'dır. 2005 yılında Gazprom şirketi 2004 üretim seviyesinden 2.8 milyar m³ daha fazla artırarak 547.9 m³ gaz üretti. (www.gazprom.com)

Gazprom 155 bin km'yi kaplayan dünyanın en büyük gaz nakil sistemine, Rusya Birleşik Gaz Arzı Sistemine de sahiptir. Gazprom Gruba ait şirketler aynı zamanda 463.4 bin km'lik (ülke hattının %77) hatta hizmet vermekte ve Rusya'daki 79,750 yerleşim merkezine 2005 yılında 307 milyar m³ gaz temin etmektedirler. Gazprom eski Sovyet ülkeleri de dahil olmak üzere 32 ülkeye gaz ihraç etmekte ve geleneksel pazarlarındaki varlığını kuvvetlendirmeye devam etmektedir. 2005 yılında Şirket Avrupa ülkelerine 156.1 milyar m³, BDT ve Baltık Devletlerine 76.6 m³ doğal gaz satarken, Rusya'dan Türkiye'ye uzanan Mavi Akım boru hattını tam kapasiteye ulaştırmıştır. 'North Stream' gaz boru hattının inşası da yakın zamanda başlatılmıştır. North Stream' boru hattı Avrupa'ya gaz arzının esnekliği ve güvenilirliğini kuvvetlendirmekte esaslı bir şekilde olanak verecektir. Hazırlıklar Rusya'nın Nord Stream yoluyla Avrupa'ya ihraç edilecek gazın esas kaynak üssü olacak olan Barents Denizi açıklarındaki Shtokman alanı için başlatılmıştır. (www.gazprom.com)

Gazprom'un yurtdışı ticareti genişleme eğilimindedir. 2005 yılında şirket ABD'ye ilk sıvılaştırılmış gaz (LNG) kargosunu ihraç etti. Gazprom'un Sakhalin-2 projesine katılmasıyla Asya-Pasifik ve Kuzey Amerika'ya enerji arzını hedefleyen büyük ölçekli projenin tamamlanması yolunda büyük bir ivme sağlandı. Gazprom'un bir diğer iş önceliği ise Yamal Yarımadası, Artık Kıta Sahahlığı, Doğu Sibirya ve Uzak Doğu bölgelerindeki gaz kaynaklarının işletimidir. Rusya Federasyonu Hükümetinin talimatları üzerine Gazprom, Çin ve diğer Asya Pasifik ülkelerine gaz ihracatı potansiyelini göz önünde bulundurarak, Uzakdoğu ve Doğu Sibirya bölgelerinde entegre edilmiş bir gaz çıkarımı, dağıtımı ve arzı şebekesi için Geliştirme Programı'nın yürütülmesini koordine etmektedir. (www.gazprom.com)

Rusya'nın Doğusu için yürütülen bu proje ile Doğu Sibirya gazının diğer değerli birleşikleri ile büyük helyum rezervlerinin rasyonel kullanımını sağlayacak olan gaz işleme ve gaz kimyasalları endüstrisinin geliştirilmesi planlanmaktadır. Gazprom petrol işlerini sağlamlaştırma yolunda kararlı adımlarla ilerlemektedir. Sibneft'in şirket bünyesine geçişi ile Gazprom'a Rus petrol piyasasının etkili oyuncularından birisi olma yolunda büyük imkanlar sağlamıştır. Dünya gaz piyasasıyla eklemlenme eğilimi gösteren ve hatırı sayılır sinerjik bir etkinin yaratılmasına yardımcı olan güç üretimi de Gazprom'un işkolları arasında bulunmaktadır. 2007 Şubatında Gazprom Sibirya Kömür Enerjisi Şirketi (SUEK) ile her iki şirketin sahip olduğu kömür varlığı ve enerjinin değerlendirilmesinde ortak girişimin yaratılmasını tasarlayan bir niyet protokolü imzalamışlardır. Bu ortak girişimin misyonu Rus

güç piyasasında kilit oyuncu haline gelmek ve küresel güç ve kömür piyasasında liderlik pozisyonunu elde etmektir. (www.gazprom.com)

Gazprom'un en büyük sosyal nitelikli projesi olan 2005 – 2007 yılları uygulanması hedeflenen Gaz tesis Programı ile kırsal alanda gaz tesisinin sağlanması 43 milyar Rublelik bir yatırımla inşa edilecek tesislerle sağlanacaktır. Program 11 milyonun üzerindeki ülke vatandaşının doğal gaz kullanmasının sağlanmasıyla nihayete erecektir. Gazprom şirketi hidrokarbon işleme, petrol iyileştirilmesi, yer altı gaz depolama ve depo tamirinde uzmanlaşan tali kuruluşlar oluşturmada temel adımlarla birlikte yapıların ve yeniden yapılandırma faaliyetlerinin ortak yönetiminde ki verimli çalışmalarını sürdürmektedir. Gazprom gelecekte emindir. 2005 yılında Şirket hisselerinin değeri %2.5 değer kazanmıştır. Bu durum Gazprom'un stratejik hedeflerini- küresel enerji piyasasında lider pozisyonunu elde etme, Dünya'da şirketin etkisini ve otoritesini artırma ve uzun vadedeki değer artışını garanti etme, başarmada önemli bir adımdır. (www.gazprom.com)

5.4.2. Gaz Kaynakları

Dünyanın kanıtlanmış gaz rezervlerinin %17'sine ve Rus rezervlerinin %60'ına sahip olan Gazprom Dünyadaki en fazla gaza sahip şirket halini almıştır.

Gazprom Grubun kanıtlanmış gaz rezervleri yaklaşık 29,1 trilyon m³'dür. Şirket her yıl yeni gaz alanlarını denetlemekte ve alanların yaklaşık değerleri ve hacimlerini erken denetimler doğrultusunda ayarlamaktadır. Bu yolla, kümülatif üretim, ve rezervler bütünü kadar üretimdeki maliyetlerin, vergilerin ve gaz fiyatlarının etkilediği rezerv dinamiklerini denetlenebilmesi sağlanmaktadır.

Bütün bunlarla beraber, Gazprom'un gösterilen doğalgaz rezervlerinin %95'i, yoğunlaştırılmış gazının %90'ı ve petrolünün (Siberneft hariç) %90'ı bağımsız bir biçimde uluslararası standartlara göre denetlenmektedir. Şu anda Gazprom hidrokarbon rezervlerinin değeri yaklaşık 138,6 milyar dolardır. (www.gazprom.com)

Gazprom'un mineral araştırmalarında en büyük hedefi müsait gaz üretim alanlarında ticari hidrokarbon rezervleri yapmak olduğu kadar umut vadeden bölgelerde hammadde işleme tesislerini de hazırlamaktır.

2010 yılına kadar ana araştırma hedeflerindeki sahalar, Batı Sibirya, Timan-Pechora ve Hazar bölgesi olacaktır. Araştırmalar Kara Sea'nın Ob ve Taz körfezlerinde olduğu kadar

Pechora denizinin sahanlığında da yoğunlaşacaktır. Gelecekte ise artan miktarda keşif ve araştırma Doğu Sibirya ile Uzakdoğu'da yürütülecektir.

2011-2020 arasında ana mineral keşif hedefleri Artık denizi sahanlığı, Okhotsk Denizi, Krasnoyarsk alanı, Irkutsk bölgesi Sakha Yakutya ve Sakhalin sahanlığı olacaktır.

Uzun vadede, Batı Sibirya'nın Artık bölgelerine, Doğu Sibirya'ya ve Artık deniz sahanlıklarına öncelik verilmeye devam edilecektir.

2005 yılında 2030 yılına kadar Gaz sanayinin mineral kaynakları gelişimi programının hedefleri geliştirilmiştir 2002-2030 yılları arasında programın uygulanması ile gaz rezervlerinin 23.5 trilyon m³ ve yoğunlaşmış gaz ve petrol rezervlerinin 3.4 milyar ton artırılması düşünülmektedir. (<http://www.gazprom.com/eng/articles/article20150.shtml>)

5.4.3 ÜRETİM

Çizelge 5.6. : Gazprom Doğal Gaz Üretimi (www.gazprom.com)

2000	2001	2002	2003	2004	2005
523,2 milyar m ³	512.0 milyar m ³	521.9 milyar m ³	540.2 milyar m ³	545.1 milyar m ³	547,9 milyar m ³

Çizelge 5.7. : İlerleyen Yıllarda Üretim İçin Beklenen Tahminler (www.gazprom.com)

2010	2020	2030
550-560 milyar m ³	580-590 milyar m ³	610-630 milyar m ³

Gazprom 2004 yılına göre üretimini 2.8 milyar m³ artırarak 2005 yılında 547,9 milyar m³ gaz ürettiler. Bu rakamlarla Gazprom Rusya'da toplam gaz üretiminin %85,5'ini dünya üretiminin ise %20'sini karşıladı.

Gazprom üretimini 2010'da 550-560 milyar m³'e, 2020'de 580-590 milyar m³'e

2030'da ise 610-630 milyar m³'e taşımayı planlamaktadır. 2010 yılı için planlanan seviye hem işletilen alanlardan hem de yeni alanların üretime açılmasıyla ulaşılması planlamaktadır. Açılması düşünülen alanlar ise şunlardır: Nadym–Pur–Taz bölgesinde: YuzhnooRusskoye alanı, Zapolyarnoye ve Pestzovoye alanlarında ki madenler ve Urengoi alanındaki Achimovskian madenleri. Bu Alanlarını geliştirilmesi mevcut gaz nakil hatlarına yakınlıkları sebebiyle de ekonomiktir. 2010 yılını takip eden periyotlar içinse üretimin sağlanacağı alanlar, Yamal yarımadası, Buz denizi, Ob ve Taz körfezinin sulu kısımları ile Doğu Sibirya ile Uzakdoğu olacaktır. (www.gazprom.com)

5.4.4. Gazprom'un Yamal Gelişim Projesi

Yamal yarımadası Batı Sibirya'da gaz çıkarılan en umut verici bölgelerden biri ve Gazprom'un stratejik gaz kaynağıdır. Yamal'da 10,4 trilyon m³ kanıtlanmış gaz rezervi, 250,5 mt çıkarılabilir gaz yoğunlaşmış ve 291,8 milyon ton çıkarılabilir petrol bulunan 26 alan keşfedilmiştir. 2002 yılında Gazprom ile Yamal-Neners Otonom bölgesi Yamal alanının ile bağlı alanlarda gaz ve petrol bölgeleri için ortak bir gelişim projesi tasarlamak amacıyla bir araya gelmiştir.

Yamal alanında sondaj yapma amacıyla Gazprom şirketi devamlı hazırlık içerisinde. Şirket yaklaşık 5.8 trilyon m³ doğal gaz bulunan Bovanenkovskoye, Kharasaveyskoye ve Novoportovskoye alanlarının işletim izinlerini de elinde tutmaktadır. Hem Yurtiçi üretimde hem de ihracatta uzun vadeli artan gaz üretiminin korunması için Yamal gaz alanları kilit konumdadır. Öte yandan Yamal'a ait mevcut gaz alanlarından gaz çıkarımı daha fazlaya mal olacaktır. Bu nedenle de Yamal'ın kullanılması için hükümetin desteğigerekecektir

Doğal kaynak gelişiminde bu yaklaşım tarzı en yüksek verimliliği sağlayacaktır. Bu yaklaşım Batı Sibirya ile Sakhalin sığılı kaynaklarının geliştirilmesinde kullanılmıştır. Rusya'nın enerji stratejisi dahilinde Doğu Sibirya ile Sakha Cumhuriyeti'ndeki gaz ve petrol işletmelerinin gelişiminin 2020'ye kadar sağlanmalıdır. Hesaplamalar petrol ve gaz kaynaklarının eş zamanlı olarak çıkarılması gerektiğini göstermektedir. Bununla birlikte Rus Uzakdoğusu'na ve Asya Pasifik bölgesine gaz temini için bu bölgedeki gaz alanlarının gelişimine öncelik verilebilir. (<http://www.gazprom.com/eng/articles/article20151.shtml>)

5.4.5 ULAŖTIRMA

Rus doğalgazı çıkarıldıktan sonra Rusya'nın BirleŖik Gaz Nakil Sistemini (UGS) oluŖturan borulara pompalanmaktadır. UGS benzersiz teknolojik bir zincire sahip, dünyanın en büyük gaz nakil sistemidir. UGS sistemi kuyudan nihai mŖteriye kadar gaz ihtiyacını sağlamaktadır. UGS 155.000 km uzunluğundadır. Sistem 268 kompresör istasyonuna ve 48,8 milyon kw gücü olan gaz kompresrlerine sahiptir. Gazprom Rusya'nın UGS'nin sahibidir. 1970'li ve 80'li yıllar boyunca sistem inŖa edilirken, Gazprom Ŗirketi bu sistemin inŖasını güvenli bir marjla sađlamıŖtır. 31 Aralık 2005 itibariyle sistemin ana nakil hatları ortalama 22 yıldır hizmet dahilindedir. Bu hat, aralıksız alıŖmasını düzenli bakım ve tamir iŖlemlerine borçludur. Sistem altyapısının kalitesinin bir göstergesi de yıllar içinde teknik hata sayısının giderek azalmasıdır. 2004 yılında 25 olan bu sayı 2005'de 22'ye dŖmŖtr

Gazprom 2002-2006 yılları arasında sürecek bir yeniden inŖa ve geliŖim projesini UGS projesi için hayata geirmiŖtir. Bu program ile artık gaz nakli sırasında yaŖanan kayıplar azalacak, daha güvenilir hatlara sahip okunacaktır. 2005 yılında yeniden inŖa programı kapsamında gaz nakil hattının güvenliğinin sağlanması için gereken tüm önlemler alınmıŖtır. (www.gazprom.com)

Bu nlemler ana iŖlem merkezlerinde beklemeden dolayı gaz nakil sisteminin 16 milyar m³ gaz kaybetmesini engelleyecektir. Bunun ilerisinde UGS taŖıma kapasitesinin st limiti 3.5 milyar m³ daha artırılmıŖtır. UGS Ŗu an kapasitesinin en st sınırlarında iŖlemektedir. Gazprom 2005 yılında 547,9 milyar m³ doğal gaz ıkarmıŖtır. Bağımsız gaz Ŗirketlerinin ve Batı Türkistan'dan gelen kaynakların eklenmesi ile 2005 yılında 699,7 milyar m³'e çıkan hacmi UGS sistemi taŖımıŖtır. Gazprom UGS kapasitesini 35 milyar m³ artırmaya ihtiyaç duymakta ve gelecekte Rus üreticilerinin ktılarını artırma ihtimali karŖısında inŖaya devam etme mecburiyetindedir. Gazprom 2020 yılında 580-590 milyar m³ gaz çıkarmayı hedeflerken, bu yılda bağımsız üreticilerin üretimlerini 170 milyar m³ yükseltmesi beklentisindedir. Ŗirket Rusya'nın ihtiyaçlarının karŖılanması ve Rusya'nın uluslar arası anlaşmalardan doğan bağımlılıklarının karŖılanmasının garanti edilmesi amacıyla rekabetçi bir gaz piyasasının yaratılmasında ve bağımsız üreticilerin üretimlerini artırmalarında cesaretlendirilmesinde büyük yarar görmektedir. (www.gazprom.com)

Bağımsız üreticiler için Gazprom gaz nakil hatlarının kullanılmasının tarifeleri Federal Hükümet tarafından belirlenmektedir.1 Ekim 2005'ten beri yürürlükte olan tarifler ile her 100 km'de taşınacak 1000m³ gaz için 23,87 rublenin Gazprom'a ödenmesi gerektiği belirlenmiştir. Ne var ki mevcut tarife UGS'nin bakımından doğan maliyetlerin karşılanmasında yetersizdir. Gaz nakil tarifeleri, boru hatlarının geliştirilmesinden, yer altı depolarında gazın saklanmasından ve gaz depolarının genişletilmesinden doğan maliyetleri karşılayamamaktadır. Gaz nakil sisteminin karlı bir şekilde işletilebilmesi için mevcut tarifenin en az %25 oranında artırılması gerekmektedir.

Yer altı gaz depoları (UGD) Rus UGS'nin hayati parçalarından biridir. Bu depolar, gaz tüketiminin yapıldığı ana bölgelerde bulunmaktadır. UGD'ler gaz tüketiminde mevsimlik dalgalanmaların önüne geçilmesine ve UGS siteminin aşırı yüklemesinden kaynaklanan boşaltımların azaltılmasında büyük bir yarar sağlamamaktadır. Gazprom yurtdışındaki UGD'lere de depolama yapmaktadır. 2005 Haziranında Gazprom Vitol şirketi ile İngiltere'nin güneyindeki Humbly Grove UGD'sinin %50'sini beş yıllığına kullanmak amacıyla bir kiralama anlaşması imzalamıştır. Gazprom Ukrayna, Letonya, Almanya ve Avusturya'daki depolama tesislerini de kullanmaktadır. Bunun yanında Gazprom Belçika ve Avusturya'da yeni depolama tesisleri inşa etmektedir. (<http://www.gazprom.com/eng/articles/article20157.shtml>)

5.4.6. Enerji Üretim Endüstrisi

Petrol ticareti faaliyetleri ve elektrik enerjisinin Gazprom ile ilgisiz olduğu düşünülemez. Şirketin stratejik görevi üretimden satışa gaz üretiminde olduğu kadar hidrokarbonlarda ve nihai mallarda tek bir zincirde Dünya ölçeğinde enerji üreten bir şirket haline gelmektir. Bunun içinde elektrik enerjisi üretimi de bulunmaktadır.

Gazprom Grubun petrol yönetiminin gelişimi mantıki, teknolojik, ekonomik ve soysal sebepler ışığında kolaylıkla anlaşılabilir. ([www.gazprom .com](http://www.gazprom.com))

Teknolojik Nedenler:

Hidrokarbon alanları uçucu ve sıvı kısımlardan oluşan karışık bir yapıya sahip olmaları söz konusudur. Bu nedenledir ki, kimi alanların tamamen geliştirilmesinde hem gaz hem de petrol üretim teknolojilerine aynı anda ihtiyaç duyulmaktadır. Böyle bir stratejinin uygulanmasındaki doğru yol uzun zamandır bu konuda çalışan dünyanın büyük gaz ve petrol

şirketlerince henüz elde edilmiştir. Bu yol gaz üretimini artıran teknolojiler gibi, gaz üretimi ile ilgili bölümlerini de gelişimini sağlamaktır. Büyük şirketlerde kayda değer karlarda gaz ve petrolün oranı, artı eksi, karşılaştırılabilir bir paritededir. Hidrokarbon alanlarının geliştirilmesinde kullanılan böyle bir metodun karlılığı hiçbir şüpheye yer vermemekte, böylece petrol üretim endüstrisine ait varlıkların alınmasını kapasiteleri sıfır seviyesinden geliştirmekten daha karlı kılmaktadır.

Ekonomik nedenler:

Öncelikle petrol ve gaz şirketlerinin işlerinin karmaşık doğası gereken petrol alanlarındaki inşaat faaliyetlerinin ve gereken tüm nakliye altyapısının sağlanmasındaki maliyetlerin optimizme edilmesini arzular.

İkincisi esnek yatırım politikaları ve büyük yatırım programlarının gerçekçi uygulamalarında daima ortaya çeşitli olasılıklar ortaya çıkar. Gazprom için bu konu şunlarla birlikte önemlidir. Gaz satışının ihraç karları, petrol ticaretinin yatırımlara göre gerçek kaynak haline gelmesi.

Sosyal nedenler:

Gazprom şirketinin petrol ticaretindeki pozisyonunu kuvvetlendirmek, Rus enerji piyasasındaki fiyat oranlarını düzenlemek ve piyasanın dengesini sağlamak yolunda alınan tedbirlerden biridir. Gazprom'un karları ve maliyetleri diğer petrol üreticisi şirketlerden farklı olarak daha sıkı denetim altındadır. Netice itibariyle, bu durum enerji taşıyıcılarında fiyatları belirleyerek çeşitli durumlardan doğan spontane büyümelere karşı garanti etmektedir.

Ayrıca bu enerji taşıyıcılarının bütçe taleplerini karşılamak için bir garanti olarak değerlendirilebilir.

Şirket şu anda yılda 13 milyon ton civarında sıvı hidrokarbon üretmektedir.

Uygulanabilir gelecekte; Pryazlomny, Novoportovsky, Tazovsky ve diğer gaz ve petrol alanlarının geliştirilmesi ile Gazprom'un petrol üretimi artacaktır. Yukarıda belirtilen görüşler ışığında, Gazprom'un petrol faaliyetlerini karlı bir alan olarak gördüğü ve şirketin petrol piyasasında önemli bir aktör haline gelmek istediği de ayrıca söylenebilir.

Gazprom şirketi petrol üretimindeki konumunu diğer şirketlerin varlıklarını satın almak yoluyla kuvvetlendirmektedir. 2005 yılında Topluluk Sibneft şirketinin %75'endaha fazla hissesini elde etmiştir.

Gazprom Grubun petrol idaresi gelişim stratejisi 2020 yılı itibariyle yıllık üretimi 80 milyon tona ulaştırmayı hedeflemektedir. (www.gazprom .com)

Gazprom elektrik enerjisi alanına katılım yolunda önemli adımlar atmaktadır. Şirket çeşitli elektrik üretim birimlerine sahip olsa da bunlar yalnızca kendi ihtiyaçlarını karşılamaya yetecek kadardır. Gelecekte belki de şirketin elektrik enerjisi alanındaki rolü objektif nedenlerle açıklanabilir faktörler nedeniyle daha yüksek bir seviye de olacaktır: Gazprom mevcut elektrik istasyonlarının ana yakıt tedarikçilerinden biridir. Ve bilindiği gibi gaz işini elektrik enerjisi üretimiyle birleştirmek dünya çapında gözlenen bir eğilimdir. Avrupa'daki Ruhrgaz gaz şirketi ile EON enerji şirketinin birleşmeleri bu konuda iyi bir örnektir.

Ülkenin enerji üreten şirketlerinin sermayelerinin katılımı Gazprom'un daha fazla katma değer üretmesine ve piyasanın önemli bölümlerine girmesine imkân tanıyacaktır. Ayrıca elektrik enerjisine yatırım yapılması Gazprom'u, müşterileri ile birlikte, fiyat artışlarına karşı koruyacak, bu ise şirketin operatif esnekliğini ve daha fazla rekabet edilebilirliğinin başını çekecektir. (www.gazprom .com)

Gazprom elektrik enerjisi alanındaki katılımını da giderek kuvvetlendirmektedir.2005 yılında RAO UES of Russia' RJSS'nin %10,49 hissesi Gazprom'un kardeş şirketinin tamamıyla birleştirilmiştir. Gazprom bunun yanında bölgenin en büyük enerji sistemi olan Mosenergo'nun %25'ine sahiptir. Bu varlıkların yönetilmesi Gazprom'a ürünlerini mali yatırım kategorinden karlı faaliyetlere transferini mümkün kılmaktadır.

Gazprom saygıdeğer ortaklara ve kayda değer teknolojiye sahip, Gazprom grubun elektrik enerjisi hususundaki faaliyetlerinin genişletmesini sağlayacak bağımsız şirketlerle olan işbirliğini artırmaktadır. Bu noktada tasarlanan, hem Rusya Federasyonunda hem de dışarıda, ECG alanlarında güç santralleri ve enerji üretim birimlerinin inşası için mevcut program yapısı da dahil, güç istasyonları inşa projelerinde yatırımlara dahil olmaktadır. (www.gazprom .com)

Gazprom için elektrik üretimi kayda değer sinerji etkisi ile profil bir faaliyettir. Şirket gaz üretimi ile doğrudan ilgili olmayan projelere katılmak için olasılıklarını da göz önünde bulundurmaktadır. Bu durum Rus enerji sisteminde etkili kullanılmayan gazın bırakılmasına yol açacaktır. Gazprom'un şu anda en gelişmiş teknolojiyle elektrik güç istasyonları inşası ve yeniden düzenlenmesiyle Rusya'nın enerji sisteminin modernize edilmesinde herkesten daha fazla ilgisi olduğu konusunda gerçek bir anlayışı mevcuttur. Bu açıdan bakıldığında Gazprom'un Rus elektrik enerjisi endüstrisindeki en büyük yatırımcı olduğu anlaşılacaktır.

Gazprom'u küresel çapta bütünleşmiş, petrol ve gaz üretiminde önemli varlıklara sahip bir şirket haline getirmek gerek devlet gerekse özel kişi veya kurumlar olsun tüm hissedarları için esastır. Büyük petrol üretimi ve Gazprom'un elektrik enerjisi alanında daha önemli bir pozisyon sağlaması piyasadaki hisselerinin cazibesini artırmasını şirkete sağlayacaktır. Miller'a göre "Bu stratejinin gerçekçi uygulaması, dünyanın büyük petrol ve gaz şirketlerinin dikkatiyle birlikte yüksek rekabet gücü sağlayacaktır." (<http://www.gazprom.com/eng/articles/article20164.shtml>)

5.4.8. DOĞALGAZIN DAĞITIMI

Rusya Federasyonu:

2005 yılı itibariyle Gazprom işletmeleri yerli tüketiciler için 307 milyar m³ doğalgaz arz etmiştir. Gazprom ve ona bağlı şirketlerce arz edilen ve dağıtılan doğalgazın fiyatı Federal Tarife Servisince her yıl belirlenmektedir. Farklı fiyatlar, farklı fiyat kuşakları sebebiyle oluşmaktadır. 2005 yılına kadar 7 farklı fiyat kuşağı varken 1 Ocak 2006'dan itibaren bunun sayısı 13'e çıkmıştır. 2005 yılında doğalgaz toptan satış fiyatı ortalama %23 artmış ve Gazprom'un doğalgazının (VAT hariç) ortalama fiyatı her 1000 m³ için 1014,1 Rus Rublesi (RUR) olmuştur. Bu artış hem federal hem de yerel bütçeler de yer almıştır. 2006 yılı fiyatları Federal Tarifeler Servisinin №524-э / 1 sayılı ve 17 Kasım 2006 tarihli memosuyla belirlenmiştir. (www.gazprom.com)

Gazprom'a göre Rus imalat sanayisi rekabetçi piyasa şartlarındaki fiyatlardan daha fazla doğalgaz almaya hazırdır. Bu düşünceyle 2006 yılında Gazprom şirketi sanayi tüketicilerinin doğalgaz alım fiyatlarının düzenlenmesinde stok değişimi metotlarının kullanılmasını teklif etmiştir. Bu teklif tüm doğalgaz üreticilerince desteklenmiştir. Rusya'da en ucuz yakıt doğalgazdır. Bu durumun Rusya için dezavantajı ise Rus enerji tüketiminin büyük oranda doğalgaza bağımlılığıdır. Kömür, fuel-oil ve diğer alternatif yakıt çeşitlerinin ülkedeki fiyatları azalırken ve bunları üreten firmalar durgunluk içindedir.

Üreticilerin iç piyasada düşük fiyatla satış yapmaya zorlandıkları bir gaz sanayi için düşük gaz fiyatları oldukça kötüdür. Bu nedendir ki Gazprom oldukça büyük bir sayıdaki özel şirketleri verimli bir şekilde sübvansede etmektedir. Düşük doğalgaz fiyatları yeni gaz alanlarının genişletilmesi, boru hatlarının inşası ve geliştirilmesi ile gaz sanayinde yaşanan

gelişimin yakalanması için gereken yatırımların yapılmasını zorlaştırmaktadır. Rusya'daki mevcut doğalgaz fiyatları üretim, satış ve nakliye maliyetlerini içermemektedir. (www.gazprom .com)

Rus Enerji Stratejisi aslı belgede doğalgaz fiyatlarına 2003-2010 yılları arasında temelde sanayi tüketicileri için 2-2.5 kat artış yapılması çağrısında bulunulmasının asıl nedeni de bu durumdur.

Rusya'da gaz fiyatları suni bir biçimde düşük tutulurken, talebin çok hızlı bir biçimde artması nedeniyle Gazprom iç piyasaya yönelik arzını ve nakliye kotasını planlamak zorunda kalmıştır. Gazprom'un arz planlaması bağımsız üreticilerin gaz arzları ve ihracatlar dâhil, Gazprom doğalgaz kaynaklarının ana ihraç hatları çerçevesinde yapılmaktadır. Bu politikaya göre Mezhrefiongaz yıllık ya da mevsimlik olarak Gazprom birimlerine geçmiş yıl veya mevsim boyunca arz edilen doğalgaz hacmi hakkında bilgi vermektedir. Mezhrefiongaz ayrıca tüketicilerin gelecek yıla ait siparişlerini de toplamaktadır. Bu sistem gaz arzı için bir bilgi yapısı biçiminde hizmet etmektedir. (www.gazprom .com)

Gazprom tüketicilere kaynak tahsis ederken, tüketicilerin geçmiş yıllarda alınan gazın karşılığının ödenip ödenmediğine dikkat etmektedir. UGS'nin daha fazla dağıtım kapasitesine sahip olması ve şirketin mevcut uluslararası ve ulusal taahhütlerini zedelememesi kaydıyla gereken hallerde Gazprom ödeme yapan müşterilerine daha fazla gaz sağlamaktadır. Gazprom 2002 yılından beri senelik olarak hazırlanan planlar doğrultusunda yeni güzergâhlara gaz üretimini genişlemektedir. Gazprom gaz tahsis hizmetlerine ihtiyaç duyan bir bölgenin ihtiyaçlarının tayininde birçok faktörü bulundurmaktadır: (www.gazprom .com)

- Bölgedeki gaz tahsis seviyesi;
- Bölgenin gaz tahsis masraflarını karşılayabilme imkânının bulunması;
- Gaz ödemelerinden kalan borçlar; Gazprom'un belirlediği gaz kotalarına yönelik ihlalin bulunmaması.

Ağustos 2003'te şirket Yönetim komitesi Gazprom'un bölgesel gaz tahsisindeki politikalarında şirket ile yerel yöneticilerin ilişkilerin resmi yüzünü hazırlık aşamasında ayrıntılandıran yeni bir büyük alım politikası versiyonuna destek vermiştir. Bu doğrultuda hükümetlerle Gazprom gaz tahsisi yönünde şu yolları izleyecektir; (www.gazprom .com)

1. Gazprom ve yerel hükümet arasında bir ortaklık anlaşması yapılması;

2. Bir gaz tahsis kontratının hazırlanması;
3. Yatırım teklifinin tasarlanması için anlaşmasının yapılması;
4. Yatırım teklifleri için önemli müşterilerin yerel hükümetlerce bilgilendirilmesi;
5. Genel gaz tahsis akımı çizelgesi, uygulanabilir tetkik çalışması ve iş planı dahil yatırım tekliflerinin planlanması;
6. Yatırım planlarından türetilmiş evreli bir bölgesel gaz tahsis planını tasarlanması ve onayı
7. Her uygulanabilir tetkik çalışması doğrultusunda gaz tahsis edilecek mülklerin listesi;
8. Gazprom'un gaz tahsis çabalarındaki yapıya, kaynakların ve sonuçların finansmanına katılımı

Avrupa:

Gazprom Orta ve Batı Avrupa'ya esasta uzun vadede, hükümetler arası yapısal antlaşmalardan tipik bir biçimde türetilen 25 yıllık anlaşmalarla gaz ihraç etmektedir. Önemli alıcılarla yapılan uzun vadeli anlaşmalar müşterilerin kullanılan gaz miktarından daha fazla bir gazın alınması anlamına gelen 'al veya öde' hükmü içermektedir. Uzun vadeli anlaşmalar hazır gaz arzını ve güvenilir piyasaları garanti etmektedir. İthalatçının hazır ve güvenilir gaz akışı isteğini sağlarken hem de üretici ve ihracatçının multi-milyar dolarlık dev gaz projesi yatırımlarının karşılığının alınmasını yalnızca uzun vadeli antlaşmalar sağlayabilir. (www.gazprom .com)

Gazprom şirketi şu ülkelere gaz ihraç etmektedir: Almanya, İtalya, Fransa, Türkiye, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Polonya, Avusturya, Finlandiya, Belçika, Bulgaristan, Romanya, Sırbistan Karadağ, Slovenya, Hırvatistan, Yunanistan, İsviçre, Hollanda, Bosna-Hersek, Makedonya ve İngiltere Rus doğalgazının ihracı 1940 ortalarında ilk kez Polonya'ya yapılmıştır. SSCB'den Çek Cumhuriyetine bir boru hattının 1967 yılında inşa edilmesi ile Polonya 5.3 milyar m³ Rus doğal gazı almaya başlamıştır. Batı Avrupa'ya ilk ihraç ise 1968 yılında başlamıştır. İlk muhatap Avusturya'dır. Gazprom 2005 yılında

Avrupa'ya 2004 yılındaki miktarı oldukça aşarak 156,1 milyar m³ gaz ihraç etmiştir. Batı Avrupa Rus gazının ihraç edildiği ana pazardır. Gazprom Batı Avrupa'nın gaz ithalatının 1/3'ü civarında bir miktarı karşılamaktadır. (www.gazprom .com)

Rus gazının önemli ithalatçıları Almanya, Türkiye, Fransa ve İtalya'dır. Gazprom'un Orta Avrupa'daki kilit ihraç güzergâhı Macaristan'dan başlayarak, Slovakya'ya oradan Çek cumhuriyeti ile Polonya'ya kadar uzanmaktadır. Bu ülkeler Gazprom'un Orta Avrupa'ya yönelik gaz ihracının %72'si civarında miktarını emmektedir. Gazprom Pasifik'te, Asya'da, İskandinavya'da ABD'de İngiltere'de ve Belçika'da da varlığını artırmaya çalışmaktadır. Batı Sibirya'dan ihraç edilen gazın ana şebekleri ile Batı Avrupa'ya gaz ihraç hattı tüm Ukrayna'yı kat etmektedir. Rus doğal gaz ihracının %90'ı Ukrayna üzerinden geçmektedir. Gazprom şirketi Rus doğalgaz ihracını çeşitlendirmek ve güçlendirmek amacıyla birçok dev projeye başlamıştır. (www.gazprom .com)

Yamal gaz alanlarını Avrupa'ya bağlayacak olan Yamal-Avrupa doğalgaz boru hattı şu anda inşa halindedir. Beyaz Rusya üzerinden Almanya ve Polonya'ya Rus doğal gazının %17 Yamal boru hattı aracılığıyla arz edilmektedir. 2002 yılı sonunda başlatılan Mavi Akım projesi ile Türkiye'ye Karadeniz'in altından doğrudan gaz verilecektir. 1276 km uzunluğunda olan Mavi Akım projesinin, 373 km Rusya'dan, 395 km deniz altından ve 508 km Türkiye'den geçmektedir. Boru hattı bir yılda 16 milyar m³ doğalgaz taşımaktadır. 2025 yılından önce Rusya Türkiye'ye Mavi Akım ile 311 milyar m³ gaz ihraç etmeyi planlamaktadır. Gazprom'un ihracatları her yıl artmaktadır. Örneğin 2005 yılında 5,1 milyar m³ gaz ihraç edilmiştir. Bu 2004 ile karşılaştırıldığında %150'lik bir artış söz konusudur. (www.gazprom .com)

Yeni piyasalara girilmesi ve ihraç güzergâhlarının çeşitlenmesi Gazprom'un ihraç politikasında önceliklidir. 2006 Nisanında Gazprom İngiltere'ye ilk LNG nakliyesini yapmıştır. LNG Gaz de France tarafından alınmış ve BP'YE Grain adası terminalinde kullanılması için teslim edilmiştir. Gazprom'u önemli uluslararası ortakları şunlardır: E.ON, Wintershall AG, Verbundnetz Gas and Siemens AG (Almanya); Gaz de France and TotalFinaElf (Fransa); İtalya Eni; Botas Türkiye; Finlandiya'da Fortum; Gasunie (Hollanda); Hydro and Statoil (Norveç); CNPC and PetroChina (ÇHC); PGNiG (Polonya); ExxonMobil, ChevronTexaco and ConocoPhillips (ABD); ve uluslararası dev şirket Royal Dutch Shell. (www.gazprom .com)

Gazprom şirketi gazı o ülkede tüketicilere satan yerel dağıtıcılara ithal eden ülkenin sınırlarına kadar taşıyarak satmaktadır. Nihai tüketici fiyatı gazın nakil masraflarını, düşük basınçlı boru hattının bakım masraflarını ve vergileri de içermektedir. Geçen iki senede Gazprom ihraç politikalarını, Batı Avrupa'ya gaz nakil maliyetlerini optimize etmek, nihai tüketicilere ulaşmak ve ihracat gelirlerini maksimize etmek teklifiyle yeniden düzenlemiştir. 1993 yılında Gazprom ve Wintershall tarafından kurulan, WINGAS owns Almanya'da around 2,000 km civarındaki doğalgaz dağıtım şebekesine ve Reden'de bulunan, 4 milyar m³ gaz saklanabilen, Avrupa'nın en büyük yeraltı gaz deposuna sahiptir. Gazprom şu anda projenin %35'ine sahiptir. Şirket payını %35'ten tek hissede %50'ye çıkarmak için pazarlıklarda bulunmaktadır. (www.gazprom .com)

Avrupalı ithalatçılar Gazprom ile uzun vadeli anlaşmalar yapmaktadır. Gaz de France, gaz temin kontratını 2015'e kadar yenilemiştir. E.ON Ruhrgas, Wintershall, ve Gasum Gazpromla olan sözleşmelerini sırasıyla 2020, 2030 ve 2025 yıllarına kadar uzatmışlardır. 2005 yılında Gazprom şirketi yabancı müşterilerine (Eski Sovyet cumhuriyetleri hariç) doğalgaz ihracatından 619,1 milyar ruble (VAT, işletme ve gümrük vergisi hariç) kazanmıştır. Uluslararası doğalgaz fiyatlarının artması da yüksek kazanımların olmasında eşit oranda katkıda bulunmuştur. (<http://www.gazprom.com/eng/articles/article20160.shtml>)

BDT VE Baltık Ülkeleri :

Gazprom 2005 yılında eski Sovyetler Birliği ülkelerine 76,6 milyar m³ doğal gaz ihrac etmiştir. Eski Sovyet ülkeleri arasında Gazprom'un esas müşterileri ise Ukrayna, Beyaz Rusya, Moldovya, Kazakistan ve Baltık Ülkeleridir.

(<http://www.gazprom.com/eng/articles/article20161.shtml>)

Çizelge 5.8. 2005 yılında BDT ve Baltık Ülkelerine doğal gaz ihracı (www.gazprom.com)

Ülke adı	milyar m ³
Ukrayna	37,6
Beyaz Rusya	19,8
Kazakistan	4,0

Azerbaycan	3,8
Moldovya	2,8
Litvanya	2,8
Ermenistan	1,7
Letonya	1,4
Gürcistan	1,4
Estonya	1,3
Toplam	76,6

Diğer Ülkeler

ABD

Eylül 2005’de ABD’ye Gazprom’un ilik sıvılaştırılmış doğalgaz nakliyesi ulaşmıştır. Bu nakil BP Gaz grubu ve Shell Western B.V. ile yapılan anlaşmalar doğrultusunda yapılmıştır. Kontrat doğrultusunda LNG, British Gas Grubu tarafından alınmış ve Shell Western B.V.’ye ABD’de pazarlanması amacıyla satılmıştır.

Gazprom’un ABD’ye ikinci LNG nakli Aralık 2005’te gerçekleşmiştir.

2006 Eylülünde BP ile Gazprom Atlantik havzasındaki ülkelere sıvılaştırılmış doğalgaz satışı hususunda uzlaşmışlardır. Yapılan anlaşma ile BP 2006 yılından 2007 başlarına kadar Atlantik bölgesinde pazarlamak amacıyla Gazprom’dan LNG alacaktır. BP’nin ilk 135 bin kübik metre LNG’si 2006 Eylülünde Fortin limanından(Trinidad & Tobago) Cove Point’teki (Maryland, ABD) yeniden gazlaştırma terminaline teslimi için yüklenmiştir. (www.gazprom.com)

BÜYÜK BRİTANYA

Nisan 2006'da Gazprom İngiltere'ye ilk LNG'sini Grain terminaline göndermiştir. LNG BP'ye satılmak üzere Gaz de France tarafından alınmıştır. (www.gazprom .com)

JAPONYA

Ağustos 2006 Japonya'ya ilk LNG kargosu gönderildi. Mitsubishi şirketince alınan kargo 145 bin kübik metre olup deniz yoluyla Chita terminaline ulaştırılmıştır. (www.gazprom .com)

GÜNEY KORE

Ekim 2006 Gazprom ilk LNG kargosunu Güney Kore'ye gönderdi. LNG Mitsubishi şirketi tarafından alınmıştır. 145 bin kübik metre LNG Pyeongtaek terminaline teslim edilmiştir. (<http://www.gazprom.com/eng/articles/article21387.shtml>)

6. RUSYA FEDERASYONUNUN PETROL VE DOĞALGAZ STRATEJİLERİ

6.1. Enerji Nakil Hatları (Botu Hatları)

Gelişmenin vazgeçilmez unsurlarından birisi olduğunu her geçen gün daha güçlü delillerle kanıtlayan enerji ve enerjinin verimli kullanımı hızlı bir küreselleşme sürecinde bulunan dünyamızda arz kaynağı ülkelerle talep merkezlerinin çeşitli taşıma yolları ve en önemlisi boru hatlarıyla birbirine bağlanmasını zorunlu kılmıştır. Çünkü, gerek hava, gerekse deniz taşımacılığına göre yatırım maliyeti daha yüksek olan boru hattı taşımacılığı, diğer taşıma şekillerinden daha süratli, daha ekonomik ve daha emniyetli olup, yapılan yatırımı da daha kısa sürede itfa etmektedir. (DPT, 2001, s. 3)

6.2. Dünyada Petrol Ve Doğalgaz Boru Hatlarına Genel Bakış

Boru hatları taşımacılığına 19. yüzyıl'ın sonlarına Vladimir Shukhov ve Branobel (Nobel Kardeşler) şirketi öncülük etmiştir, büyük miktarda petrol ve doğal gazı başka bir bölgeye nakletmedeki en ekonomik yoldur. Demir yollarıyla mukayese edildiğinde gönderilen

miktar başına daha az masraf ve daha yüksek kapasiteli nakliyedir. Boru hatları deniz altında inşa edilebilir, her iki yöntemde ekonomik ve teknik yönden çok fazla dikkat gerektirir, çoğunlukla petrol denizlerde tanker gemileriyle taşınır. Petrol boru hatları iç çapı 30-120 cm (12-47 inç) olan çelik veya plastik borulardan yapılır. Mümkün olan yerlerde boru hattı toprak üstünde inşa edilir. Şehirleşmenin arttığı, hassas çevrelerde veya çevre için potansiyel tehlike görülen bölgelerde boru hatları yerin 1 metre (3 feet) altına döşenir. Petrol'ün hareketi sağlamak için boru hatları ile birlikte pompa istasyonları inşa edilir, genellikle akış hızı yaklaşık 1-6 m/sn'dir. Çoklu kullanım için yapılan boru hatlarında nakil işlemi iki veya daha çok farklı ürünü aynı hattan ard arda gönderilerek yapılır. Genellikle bu tip boru hatlarında ürünler arasında fiziksel bir ayırıcı kullanılmaz. Ürünlerin ard arda gönderilmesinden dolayı bir miktar karışık ürün ortaya çıkar. Bu karışık ürün boru hattından çıkarılır ve diğer ürünlere karıştırmamak için farklı bir yerde depolanır. (http://tr.wikipedia.org/wiki/Boru_hatt%)

Önceleri küçük çaplı ve kısa mesafeli hatlar ile başlayan petrol ve doğalgaz taşımacılığı, artan tüketime, talebe ve teknolojik gelişmelere paralel olarak günümüzde daha büyük çaplı borularla, daha uzun mesafelerde ve daha yüksek basınçlarda yapılmaktadır. (DPT, 2001, s. 3)

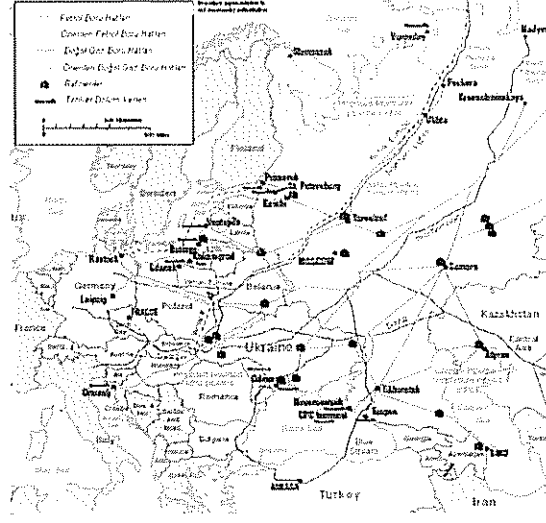
6.3. Rusya Federasyonunun Petrol Boru Hatları

6.3.1 Baltık Boru Hattı

Batı Sibirya ve Timan Peçora'dan Finlandiya körfezindeki Primorsk limanına ham petrol taşıyor. (http://www.saafonline.com/haber_detay.php?haber_id=2799)

Harita 6.1. : Rusya Federasyonu Boru Hatları

(http://www.saafonline.com/haber_detay.php?haber_id=2799)

Baltık denizinde Almanya ve Rusya arasına inşa edilecek bu boru hattının yıllık 55 milyar m³'lük kapasitesiyle 2010 yılında Avrupa'nın doğalgaz ihtiyacının % 25'ni karşılaması bekleniyor. Tartışmanın temelinde ise boru hattının güzergâhı yatıyor. Bu Boru hattı İsveç'e ait Gotland adasının oldukça yakınından ve İsveç'in ekonomik sahasının içinden geçerek Almanya'ya kadar ulaşıyor. (http://www.saafonline.com/haber_detay.php?haber_id=2799)

İsveçlilerin boru hattı ile ilgili başlıca üç endişeleri bulunmakta. Bunlardan birincisi, yapılan proje dâhilinde İsveç'e oldukça yakın bir noktada bir pompalama istasyonu kurulması planlanmakta ve İsveç de bu istasyonun Rus gizli servisleri tarafından istihbarat amaçlı kullanılabileceğini belirtiyor. İsveç'in ikinci çekincesi ise boru hattının inşası sırasında ortaya çıkacak hafriyatın bölgenin doğal yapısını olumsuz şekilde etkileyebileceği yönünde. İsveç'in Gotland adasına geçen sene 700.000 turistin geldiği ve buradan 216 milyon dolar kazandığı düşünülürse bunun oldukça mantıklı bir gerekçe olduğu anlaşılabilir. Son olarak da İsveç, boru hattının geçtiği güzergâhta soğuk savaş döneminden kalma birçok kimyasal silahın bulunduğunu belirtiyor ve bu boru hattının inşası sırasında olası bir patlamanın bölgeye büyük zarar vereceğini ileri sürüyor.

Bütün bunlara karşın, Ruslar ve konsorsiyum ileri sürdükleri gerekçelerle bu tür eleştirilerin oldukça yersiz olduğunu iddia ediyor ve hatta İsveç'teki Rus büyük elçi verdiği

bir mülakatta olayı daha da dramatize ederek, Stockholm'deki araçların plakalarını bile okuyabiliyorken ikinci bir üsse daha ihtiyaçları olmadığını belirtiyor. Diğer taraftan da konsorsiyum yetkilileri de yaptıkları açıklamada bir çevre fizibilite raporu hazırlamakta olduklarını ve raporun son halinin sonbahar döneminde gerekli yerlere ulaştırılacağını söylüyorlar. Ayrıca bu yetkililer bölgede silahların depolandığı yerleri iyi bilmeleri ve bölgeyi iyi tanımaları nedeniyle projenin deniz altındaki kimyasal silahlar için herhangi bir tehdit oluşturmadığını ileri sürüyorlar. (<http://www.usakgundem.com/haber.php?id=10681>)

6.3.2. Murmansk Boru Hattı

Murmansk, eskiden Romanov-on-Murman. Rusya'nın kuzeybatısındaki Murmansk yönetim biriminin merkezi kenti. Barents Denizi'ne 12 km uzaklıkta, Kola Körfezinin doğu kıyısında yer alır. (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Murmansk>)

Fairplay'de yayınlanan bir habere göre, Rus petrol şirketleri Türk Boğazlarında meydana gelen tanker sıkışıklığını asmak üzere yeni boru hatları yapımlarını hızlandırmaya yöneldiler. Bu şekilde Boğazlardaki sıkışık duruma olan bağımlılıklarını azaltmayı ve daha kesintisiz bir petrol sevkiyatını planlıyorlar. Devlete ait boru hattı tekeli elinde bulunduran Transneft yetkilileri, inşaatların hızlandırılması olasılığını göz ardı etmiyorlar.

Rus Itar-Tass ajansına açıklama yapan Grigoryev, "Novorossiysk Limanının yükünü azaltmak ve şirketlerin Boğazlar ve Karadeniz'deki kötü hava koşullarına bağımlılığını azaltmak üzere Baltık Boru hattı Sistemi'ni inşa ediyoruz" dedi ve ekledi: "Bu hattın kapasitesi bu yıl 30 milyon ton'dan 42 milyon tona çıkacak ve kışın da 50 milyon tona ulaşmış olacak"

Rusya'nın ikinci büyük petrol üreticisi Lukoil'in Başkan Yardımcısı, tankerlerin geçmek için 20 güne kadar varan sıra beklediği İstanbul Boğazı'nın yalnızca Rus Petrolü için değil, Kazak Petrolü için de dar bir boğaz olduğunu söyleyerek daha geniş bir boru hattı altyapısı oluşturulmasının sadece Rus petrol üreticilerinin ilgi alanında olmadığını vurguladı ve ekledi: "Bu durumdan çıkmamızın en iyi yolu Murmansk Boru hattı Sistemi'nin inşasıdır"

Transneft'in söylediğine göre, Hükümetin henüz görüşmekte olduğu konuyla ilgili önemli kararların alınmasından sonra Murmansk projesinin fizibilite çalışması yapılacak. Transneft'in verdiği çalışma takvimine göre boru hattının inşaatına 2006 yılında başlanacak.

Bu arada tamamı devlete ait olan petrol şirketi Rosneft, 16 Ocak itibariyle Arkhangelsk'de yeni bir petrol yükleme terminalini hizmete açtığını duyurdu.

150 yıllık şirket, halen Arkhangelsk Petrol Depolama Tesislerini yeniden inşa ediyor ve bu tesisleri yılda 4-6 Milyon Ton yüklemenin yapılabileceği modern bir petrol yükleme terminaline dönüştürüyor.

(http://www.turkishpilots.org.tr/DISBASIN/2004_01_17_Itar_Tass.html)

6.3.3 Batı Sibirya- Pasifik Okyanusu Projesi

(Taishet – Skovorodino – Prevoznaya Körfezi)

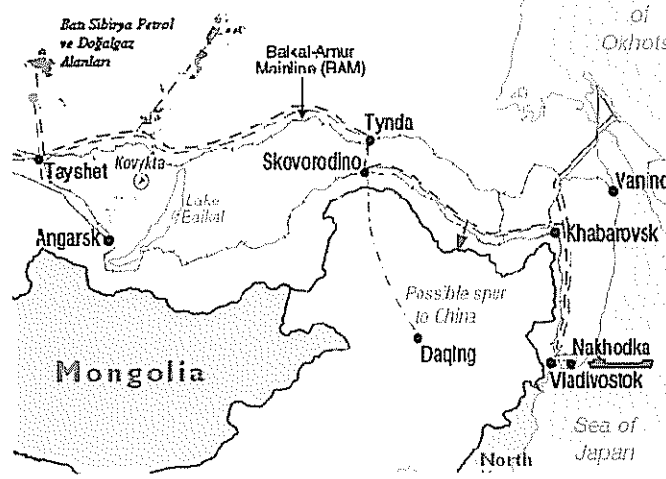
Japonlar bu boru hattı projesine 7 milyar dolar yatırım yapacak. Çin, ŞİÖ vasıtasıyla Batı Türkistan'da ham madde ve enerji konusunda avantaj sağlamaya çalışırken, Japonya da Batı Türkistan ülkeleriyle ekonomik işbirliğine girdi. Çin, Batı Türkistan enerjisini Doğu Türkistan'a çekmeye çalışırken, Japonya Batı Türkistan enerjisini Afganistan ve Pakistan veya Hindistan yoluyla Hint Okyanusu'na çekmeye çalışıyor. Nitekim Çin Devlet Başkanı Hu Jintao ve Başbakan Wen Jiabao'nun, Nisan ve Haziran 2006 tarihlerinde enerji işbirliğini hedef alan Afrika ziyaretlerinin ardından Koizumi, Nisan ayının sonu, Mayıs ayının başında aynı amaçla Afrika ülkelerini ziyaret etti.

(http://www.saafonline.com/haber_detay.php?haber_id=2799)

Temmuz 2006'da Rusya'da düzenlenen G8 toplantısı sırasında Rusya lideri Putin ile görüşen Hu Jiantao "yeni enerji güvenliği konsepti"ni ortaya koyarken, Koizumi Putin'e Doğu Sibirya-Pasifik petrol boru hattının bağlanması için yatırım yapmaya hazır olduklarını ifade etti. Kasım 2005'te Çin-Moğolistan arasında Moğolistan'ın ham maddelerinin işletilmesi ile ilgili anlaşma yapılmış ve Çin'in Tian-jin Limanı'nın Moğolistan'ın denize çıkış kapısı olduğuna dair bir protokol imzalanmıştı. 10-11 Ağustos 2006'da ise Koizumi'nin

Moğolistan ziyareti sırasında Moğolistan ile ham madde konusunda daha çok işbirliği yapılması mevzusu gündeme geldi.(<http://www.haber10.com/makale/4378/>)

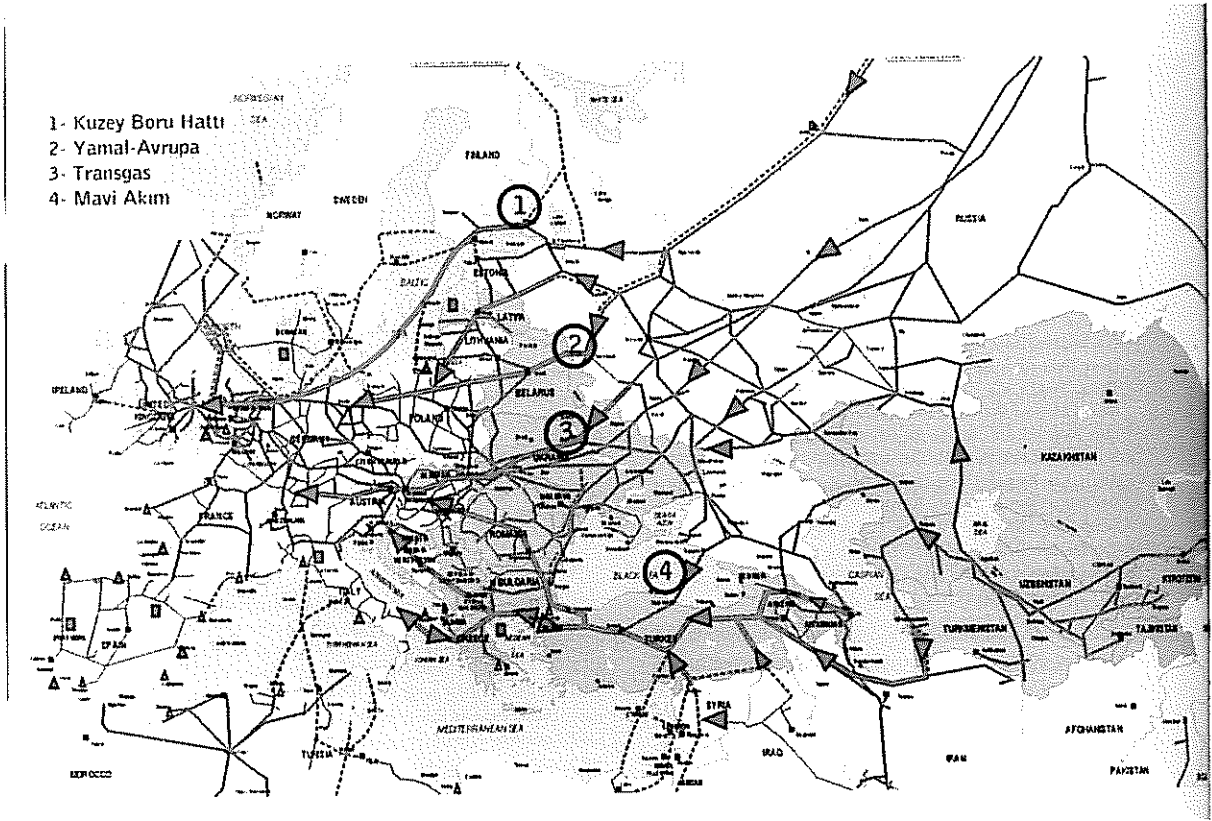
Harita 6.2. : Batı Sibirya Petrol ve Doğalgaz Alanları
(http://www.saafonline.com/haber_detay.php?haber_id=2799)

6.4. Rusya Federasyonunun Doğalgaz Boru Hatları

Rusya ile Ukrayna arasındaki gaz krizinden sonra Rusya'ya bağımlı ülkeler tek bir ülkeye olan bağımlılığın sakıncalı olduğu kanısına vararak yeni alternatifler aramaya başlamıştır. Norveç'teki rezervlerin azalması, Orta Doğu'da ise bir türlü istikrarın sağlanamaması Avrupa ülkelerini yeni alternatifler bulma konusunda zor duruma düşürmüştür. Diğer taraftan Avrupa ülkeleri, Rusya'ya alternatif arayışındayken, Rusya da Ukrayna olaylarından ders çıkararak bu ülkeye transit konusundaki bağımlılığını azaltmak için mevcut boru hatlarına ek güzergâhlar üzerinde çalışmaya başlamıştır. (Kamalov, 2007, s.93)

Harita 6.3: Rusya Doğalgaz Avrupa Boru Hatları (Kamalov, 2007, s. 90)

6.4.1. Kuzey Boru Hattı

İnşası Kasım 2006'da başlayan bu boru hattı, üçüncü ülkeleri aradan çıkararak Rus gazını Baltık Denizi'nin altından Almanya'ya ulaştıracaktır. Böylece, Rusya ile arası bozuk olan Baltık ülkeleri ve Polonya devre dışı kalacak, Rusya bu ülkelere transit parası ödeme mecburiyetinden kurtulacaktır. Hattın uzunluğu 1200 kilometre olup, Rusya'nın Viborg şehrinden Almanya'nın Graysfald şehrine uzanarak yılda 40 milyar metreküp Rus gazının Almanya'ya ulaşmasını sağlayacaktır. Projeye Baltık ülkeleri ile Polonya doğal olarak karşı çıkmıştır. Hatta Polonya eski Devlet Başkanı A. Kvasnevskiy, Rusya ile Almanya'nın bu konuda- ki işbirliğini, II. Dünya Savaşı öncesinde Stalin'le Hitler'in imzaladığı ve Avrupa'yı kendi aralarında paylaşma planlarını içeren Molotov-Ribentrop Antlaşması'na benzetmiştir. Baltık ülkeleri ve Polonya, bu projeye karşı çıkmalarının en büyük nedeni olarak çevre kirliliği riskini ileri sürmüştür. Bununla birlikte Gazprom, eleştirilerin etkisini azaltmak için Kuzey Boru Hattı Projesi'nin başına, eski Almanya Şansölyesi Schröder'i getirmiştir.

Schröder'in projenin başkanlığına getirilmesinin nedenleri arasında, Kremlin'in enerji politikasında Batı'da destek noktaları oluşturulma arzusu ifade edilmektedir. Moskova'nın, *Rosneft* adlı Rus petrol şirketinin başkanlık koltuğunu ABD eski Ticaret Bakanı Donald Evans'a teklif etmesi de benzer bir örnek olarak gösterilmektedir. (Kamalov, 2007, s.93 – 94)

6.4.2. Yamal – Avrupa 2 Boru Hattı

Avrupa'ya giden Rus gazının yüzde 80'i Ukrayna'dan, yüzde 20'si de Beyaz Rusya'dan geçmektedir. Beyaz Rusya (ve Polonya) üzerinden geçen ve Yamal- Avrupa adı ile anılan boru hattı, 4000 kilometre uzunluğunda olup, yılda 33 milyar metreküp gazı Avrupa'nın çeşitli ülkelerine ulaştırmaktadır. Ukrayna krizinden önce Gazprom yöneticileri, Yamal- Avrupa 2 projesiyle Rus gazını Polonya'nın güneydoğusundan geçirerek Slovakya'ya, oradan da Avusturya üzerinden İtalya'ya ulaştırmayı planlamıştır. Ancak Rusya'nın Polonya ile ilişkilerinin her geçen gün daha fazla gerginleşmesi yüzünden Gazprom bu plandan vazgeçmiş ve ekonomik olarak daha kârlı olan Kuzey Boru Hattının inşasına karar vermiştir. (Kamalov, 2007, s.93)

6.4.3. Transgas Boru Hattı

Avrupa'ya Ukrayna üzerinden ulaşan Transgas isimli hat ise yılda 130 milyar metreküp gaz taşımaktadır. Yani Beyaz Rusya'dan geçen hattın 4 katı kapasitesindedir. Ukrayna'daki boru hatları bütün komşu ülkelerin boru hatlarıyla birleşmiş durumdadır ve bu nedenle Ukrayna, Rusya için merkezi öneme sahiptir. Ukrayna bu stratejik öneminin farkında olduğu için de Moskova'ya karşı mukavemet gösterebilmiştir. Ukrayna'dan çıkan hattın Polonya'dan geçmesi ise Rusya için sıkıntı kaynağıdır. Çünkü, tarihten gelen nedenlerle ve Ukrayna'daki Batı yanlısı "Renkli Devrim"e verdiği destek nedeniyle Moskova, Polonya ile yakın ilişkiler içinde değildir. Bu nedenlerle Rusya-Ukrayna-Polonya güzergâhını kullanmak istememektedir. (Kamalov, 2007, s. 94)

6.5.4. Mavi Akım Boru Hattı

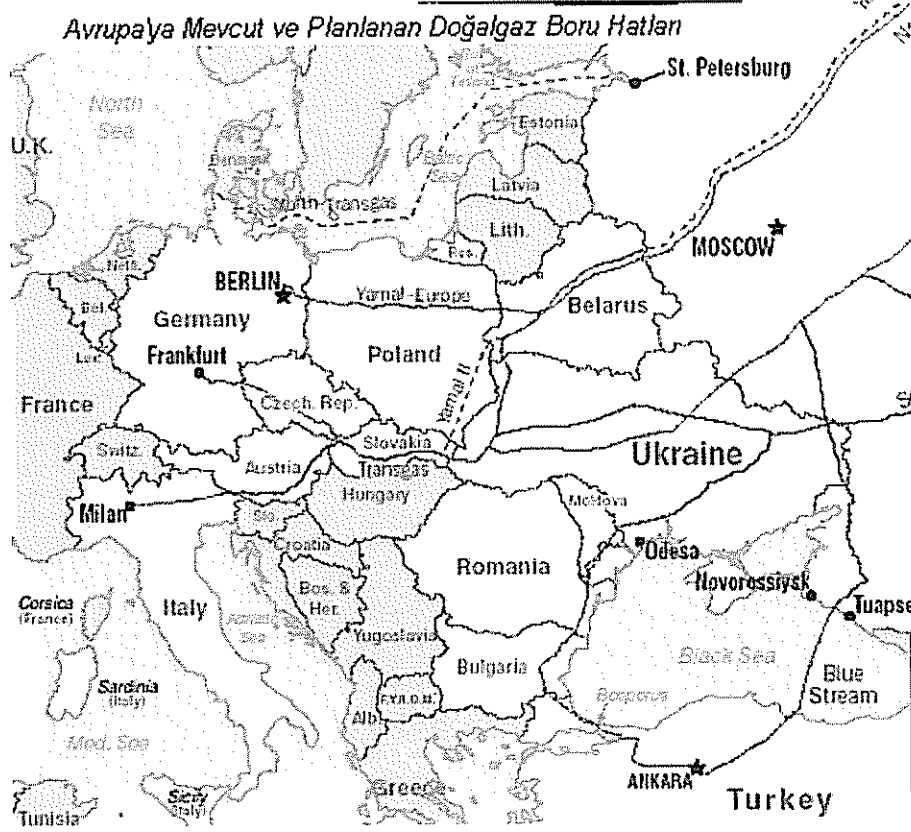
Mavi Akım Rusya'dan Türkiye'ye doğal gaz nakletmek için Karadeniz geçiqli büyük boru hattıdır. Boru hattı merkezi Hollanda olan Rus Gazprom ve İtalyan ENI ortaklığıyla kurulan *Blue Stream Pipeline B.V.* tarafından inşa edilmiştir. Blue Stream Pipeline B.V. boru hattının deniz bölümünün ve Beregovaya kompresör istasyonunun sahibidir, Gazprom boru hattının Rus topraklarında kalan bölümünün işletmesini üstlenmiş olup Türk topraklarında bulunan bölümün işletmesi ise Türk enerji şirketi BOTAŞ tarafından gerçekleştirilmektedir. Gazprom'un boru hattını inşa etmesindeki amacı Rus gaz iletim hatlarını arttırmak ve Türkiye'nin üçüncü ülkelerle enerji anlaşmaları yapmasına engel olmaktır. (http://tr.wikipedia.org/wiki/Mavi_Ak%C4%B1m)

2006 yılında resmî açılışı yapılan Mavi Akım'ın Türkiye'nin Rusya'ya enerji alanındaki bağımlılığını artırdığı yönünde değerlendirmeler yapılmıştır. Rusya'dan doğalgaz ithal eden ülkeler arasında üçüncü sırada bulunan Türkiye'nin, Rus doğalgazına olan bağımlılığı yüzde 60'dır. 1984 yılında iki ülke arasında imzalanan anlaşma çerçevesinde Rusya, 1987 yılından itibaren Ukrayna, Romanya ve Bulgaristan üzerinden Türkiye'ye gaz ihracatına başlamıştır. 2005 yılında bu boru hattından Türkiye'ye 12 milyar metreküp gaz ihraç edilmiştir. Mavi Akım, tam kapasiteyle kullanıldığında, Türkiye'nin Rusya'dan yılda 30 milyar metreküp gaz satın alması beklenmektedir.

Rus yetkililer, değeri 3.2 milyar dolar olarak hesaplanan Mavi Akım'ın hayata geçirildiği 1997 yılında, tarafların 2010 yılında Mavi Akım'ı tam kapasite kullanmayı düşündüklerini, ancak Türkiye'nin bu kadar gaza ihtiyacı olmadığını bildirmesinden ve fiyatların indirilmesini istemesinden şikayetçidir. Bu nedenle Rusya, Mavi Akım'ın kapasitesini tamamen kullanmak, doğalgaz projelerini çeşitlendirmek ve böylece enerji alanında kendisine bağımlı ülkelerin sayısını artırmak için Mavi Akım'ı İsrail, Orta Doğu'nun diğer ülkeleri, Yunanistan ve İtalya'ya kadar uzatmak istemektedir. Nitekim, 19 Mart 2006 tarihinde İsrail'i ziyaret eden Gazprom Başkanı Aleksey Miller'in, İsrail Başbakanı Ehud Olmert ile yaptığı görüşmede Rus gazının İsrail'e ihracatı konusunda anlaşmaya varılmıştır. İsrail'in gaz ihtiyacı bugün fazla olmasa da, 2025 yılında yıllık ihtiyacının 11.5 milyar metreküp seviyesine çıkacağı tahmin edilmekte ve Rusya da İsrail'in bu ihtiyacını

karşılayabileceğini ileri sürmektedir. Mavi Akım'ın İsrail'e uzatılmasının 2-3 milyar dolara mal olacağı ve inşasının 1-2 yıl süreceği tahmin edilmektedir. (Kamalov, 2007, s. 95)

Harita 6.4. : Avrupa'ya Mevcut ve Planlanan Boru Hatları
(<http://tr.wikipedia.org/wiki/Resim:RUGasPipesMap.jpg>)

Kaynak: <http://tr.wikipedia.org/wiki/Resim:RUGasPipesMap.jpg>

6.5.5. Burgaz-Dedeğaç Boru Hattı Projesi

Rusya Nisan 2005'te Yunanistan ve Bulgaristan ile Transbalkan Boru Hattı'nın inşası konusunda anlaşma imzalamıştır. Uzunluğu 280 kilometre olan bu boru hattı yılda 35 milyon ton Rus petrolünü Akdeniz'e ulaştıracaktır. Gazprom'a bağlı Gazprom Petrol şirketinin yer alacağı projenin değeri 738 milyondur. Proje ilk olarak 1994 yılında Rus ve Yunan petrol şirketleri tarafından ortaya atılmış ancak taraflar arasındaki anlaşmazlık yüzünden bir türlü yapımına başlanamamıştır. Anlaşmazlığa neden olan konuların başında boru hattının inşasını kimin üstleneceği ve terminaleri kimin işleteceği vardı. Ancak Boğazlardaki tanker trafiğinin petrol şirketlerinin maliyetlerini yükseltmesi ve bunun Rusya'nın tankerler yoluyla Avrupa'ya yaptığı ihracatı da külfetli hale getirmesi nedeniyle, Burgaz- Dedeğaç Boru Hattı Projesi'nin önemi yeniden artmıştır. Hattın hayata geçmesi Boğazlardaki trafiğin azalmasını

beraberinde getirecektir. Ancak bir taraftan da Türkiye için başka sorunlara neden olması ihtimali mevcuttur. Zira, Rusya ve Hazar'a kıyısı olan devletlerin Asya ve Avrupa'ya ulaşmak için yeni yollar bulması, Türkiye üzerinden geçen hatları dolduracak petrolün bulunmasında sıkıntı oluşturabilir.

Burgaz-Dedeağaç Boru Hattı, Balkanları enerji açısından daha fazla Rusya'ya bağımlı kılacaktır. Nitekim günümüzde Arnavutluk hariç, tüm Balkan ülkelerinin Rusya ile doğal gaz bağlantıları mevcuttur. Rus doğal gazı Balkanlara iki rota üzerinden ulaşmaktadır. Bunlardan ilki, Rusya'yı Macaristan ile bağlayan botu hattıdır. Rus gazı buradan eski Yugoslavya ülkelerine ulaşmaktadır. İkinci rota ise, Rusya'dan Ukrayna, Moldova, Romanya ve Bulgaristan'a, oradan da Türkiye, Makedonya ve Yunanistan'a uzanmaktadır. (Kamalov, 2007, s. 95 - 96)

6.5.6. Batı ve Doğu Sibirya Hatları

Rusya, Avrupa'daki yoğun operasyonlarına Uzak Doğu ülkelerini ekleyerek hareket sahasını genişletmektedir. Bu bir anlamda da, Ukrayna ile patlak gaz krizinde kendisini Batı'ya şantaj yapmakla suçlayan Avrupa ülkelerine de mesaj niteliği taşımaktadır. Gazprom ile Çin CNPS şirketi Mart 2006'da yaptıkları anlaşmada, her birinden yılda 40'ar milyar metreküp olmak üzere Batı ve Doğu Sibirya'dan iki ayrı yönden gaz sevk edilmesi konusunda anlaşmaya varmıştı. Gazprom Başkanı Aleksey Miller, Çin'i Rus enerji kaynakları için istikrarlı bir Pazar olarak nitelendirerek ilk Rus gazının Çin'e 2011 yılında ulaşacağını, hattın inşasının ise yaklaşık 10 milyar dolara mal olacağını ve ilk sevkıyatın batı hattından gerçekleşeceğini belirtmiştir. Tarafların fiyat konusunda da anlaşmaları bilinmektedir. Yetkililer fiyat konusunu kamuoyuna açıklamasa da, Gazprom'un bu projeden kârı hesaplanırken gazın bin metreküpü 150 dolar olarak baz alınmakta ve bu denli düşük bir fiyatla dahi yıllık kârının 12 milyar dolar olacağı tahmin edilmektedir. Söz konusu birim fiyat, Rusya'nın Avrupa ülkelerine uyguladığının çok altındadır. Proje, Rus gazının Güney ve Güneydoğu Asya'nın diğer ülkelerine ihracatını sağlayacak ve Rusya'nın Avrupa'ya olan pazar bağımlılığını çeşitlendirebilecektir. Rusya böylece, Uzak Doğu güzergâhından kaynaklanabilecek tedarik riskini gören Avrupa'nın, kendisiyle daha iyi ilişkiler içinde olmaya özen göstermesini sağlayabilir. Çin ile yapılan anlaşmanın bir diğer getirisi de,

Rusya'nın enerji ihtiyacı konusunda bu ülkeyi kendisine bağımlı kılma şansıdır. (Kamalov, 2007, s. 96)

6.5.7. İran-Pakistan-Hindistan Projesi

Rusya Başbakanı Mihail Fradkov, 2006 Martının ortalarında gerçekleştirdiği Hindistan ziyaretinde ülkesinin, İran ve Pakistan üzerinden Hindistan'a boru hattının inşa edilmesini öngören projede yer alabileceğini bildirmiştir. Gazprom'un konuyu, *Gas Authority of India Limited* ve *Oil and Natural Gas Company* ile görüşmeye başladığı bilinmektedir. Gazprom'un bu tür projelere aktif biçimde katılma çabasının, ekonomik çıkarların yanı sıra, Rusya'yı bölge genelindeki tüm projelerde söz sahibi kılma ve Gazprom'un Batı'dakiler de dahil olmak üzere, diğer projelerinin geleceğini güvenceye alma niyeti taşıdığı söylenebilir. (Kamalov, 2007, s. 96)

6.5.8. ABD'ye Gaz İhracı

Eylül 2005'te Gazprom, ilk sıkıştırılmış gaz tankerini ABD'ye ulaştırmıştır. İkinci tanker ise ABD'ye Aralık 2005'te ulaşmıştır. Eylül 2006'da Gazprom ile British Petroleum (BP) Atlantik Havzası ülkelerine sıkıştırılmış gaz sevkiyatı konusunda anlaşmaya varılmıştır. Buna göre 2006-2007 yıllarında BP, sıkıştırılmış gazı Gazprom'a teslim edecek, Gazprom ise gazı Atlantik Havzası ülkelerinin pazarlarına sunacaktır. Nitekim ilk tanker, Eylül 2006'da Trinidad ve Tabago'nun Poynt-Fortin Limanı'nda yüklenmiş ve ABD'nin Maryland eyaletinin Kouv- Poynt Limanı'na ulaştırılmıştır.³³ Gazprom, önümüzdeki dönemde ABD'nin enerji pazarında daha fazla yer almayı istemektedir. (Kamalov, 2007, s. 96 – 97)

6.5.9. Japonya-Güney Kore Pazarı

Ağustos 2006'da Gazprom'un ilk sıkıştırılmış gaz tankeri Japonya'ya ulaşmıştır. 145 bin metreküp sıkıştırılmış gaz (92 milyon doğalgaz) *Mitsubishi Corporation* şirketinden alınmış ve Japon *Chubu Electric Power Co. Inc*'in Chita terminaline teslim edilmiştir. Ekim 2006'da aynı şekilde Gazprom ilk sıkıştırılmış gaz tankerini Güney Kore'ye ulaştırmıştır. (Kamalov, 2007, s. 97)

6.5.10. Çin'e Doğal Gaz Projesi

Kovytka doğal gaz sahası Çin'in yılda 700 milyar cf (yaklaşık 220 milyar m³) gaz ithal etmesini sağlayacak. (http://www.saafonline.com/haber_detay.php?haber_id=2799)

Harita 6.5.: Rusyadan Uzak Doğuya

(http://www.saafonline.com/haber_detay.php?haber_id=2799)

6.6. Enerjide Rusya'ya Bağımlılık ve Rusya'nın Enerjiyi Etkin Bir Silah Olarak Kullanması

Enerji kaynakları bakımından Rusya'ya bağlı olan ülkeleri üç ana gruba ayırmak mümkündür. İlk gruba, Rus gazına yüzde 50 ile yüzde 100 civarında bağlı olan ülkeler dahildir. Bu grupta toparlanabilecek Moldova, Finlandiya, Baltık ülkeleri ve Doğu Avrupa ülkelerinin büyük bir kısmı, tamamen ya da büyük oranda Rus enerji kaynaklarına bağlıdır. Bu bağımlılık, Rusya'yla olan ilişkilerini de etkilemektedir. Örneğin tükettiği petrolün yüzde 70'ini, gazın yüzde 99'unu Rusya'dan ithal eden Finlandiya, adeta Rusya'yla AB arasında bir köprü vazifesi görmektedir. (Pamir, 2006, s.20)

6.6.1. Finlandiya

Rusya'yı ilgilendiren birçok sorunda Finlandiya, tarafsız bir tutum izlemektedir. AB ile Rusya arasında vize uygulamasının kolaylaştırılması konusundaysa Finlandiya, olumlu tavır takınmaktadır. Diğer taraftan, Finlandiya'da 2004 yılında bu ülkenin NATO'ya üyeliği konusu tartışılırken Rusya, kuzey sınırlarında da NATO birliklerinin yerleşeceği gerekçesiyle olumsuz beyanlarda bulunmuştur. Rusya'nın bu beyanları Finlandiya'da ülkenin iç meselesine müdahale olarak nitelendirilse de, sonuçta Finlandiya, NATO'ya üyelikten çekinmiştir. 13 Ağustos 2005 tarihinde bir görüşme gerçekleştiren Putin ve Finlandiya Devlet Başkanı Tarya Halonen, ilişkilerini "olumlu" olarak nitelendirmişlerdir. Bu arada, iki ülke arasındaki ticaret hacmi 10 milyar Euro'ya ulaşmıştır. Ayrıca, daha önce de Halonen, Rus-Fin ilişkilerinin, Rusya-AB ilişkilerini tamamladığını açıklarken, Putin, 2006 yılının ikinci yarısında Finlandiya'nın AB'ye başkanlık edeceği dönemde, Finlandiya'nın Rusya'yla AB arasındaki ilişkilerin gelişmesine daha fazla katkıda bulunabileceğini bildirmiştir. Rusya'yla sınır sorunu da yaşayan Finlandiya, bu ülkeyle iyi ilişkiler geliştirilmesinden yanadır. Rusya'ya enerji konusundaki bağımlılığın bu "dikkatli" politika konusunda etkili olduğunu görmemek mümkün değildir. Nitekim, Finlandiya'nın komşusu olan İsveç, toplam petrol ithalatının sadece yüzde 20'sini Rusya'dan almaktadır. Rusya'yla İsveç arasındaki ilişkilere bakıldığında da, bu düşük oranın etkisini görmek mümkündür. İsveç, Rusya'yla fazla ilgilenmediği gibi, Baltık ülkelerini, Rusya'yla olan ilişkilerinde destekleyerek, Rusya'yla ilişkilerini bozmayı da göze alabilmektedir. (Pamir, 2006, s.20 – 21 – 22)

Finlandiya Dışişleri Bakanı Erkki Tuomioja'nın da dile getirdiği gibi Dönem Başkanı olarak Finlandiya, AB – Rusya ilişkilerine odaklanma konusunda oldukça hevesli. Bunun temel nedeni ise AB'nin enerji politikasının oluşturulmasının Finlandiya'nın öncelikli konuları arasında yer almasıdır. AB, Rusya kaynaklı enerjiye bağımlı olmaktan giderek daha fazla rahatsızlık duymakta ve Rus enerji kaynaklarına yapılan yatırımların, Birliğin gelecekteki ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kalabileceği inancında. AB Komisyonu'nun, 8 Mart 2006 tarihinde yayınladığı "Avrupa Sürdürülebilir, Rekabetçi ve Güvenli Enerji Stratejisi" raporu çerçevesinde AB Konseyi kapsamlı bir enerji politikası benimsenmesi gerektiği kararını aldı. 2007 baharına kadar oluşturulması düşünülen bu stratejinin hazırlık çalışmaları ise Finlandiya Başkanlığı döneminde gerçekleştirilecek. Dünyadaki en büyük ikinci petrol ihracatçısı olan Rusya ayrıca, AB'deki tüketicilerin dörtte birine doğalgaz

sağlıyor. AB, Rusya'nın dev devlet şirketi olan Gazprom'un Rus ihracatı üzerindeki tekeline son vermek ve Avrupa enerji şirketlerinin Rusya'daki doğalgaz pazarına daha fazla girebilmesini sağlamak istiyor. Bu çerçevede, enerji konusunda Finlandiya'nın üzerine düşen görev Rusya'nın AB üzerindeki egemenliğine alternatif arayışlarında bulunmak ve olası bir soruna karşı bir "enerji güvenliği" sağlamak olacak gibi görünüyor.

(http://www.abhaber.com/haber_sayfasi.asp?id=12578)

6.6.2. Ukrayna

Ukrayna, 2006 yılına çok ciddi bir doğal gaz kriziyle girdi. 2004'te imzalanan bir protokolle Rusya, Ukrayna'ya 5 cent/m³ gibi dünya piyasalarının çok altında bir fiyatla doğalgaz verir durumdaydı. 2004 seçimleri, sonrasında halkın Rusya etkisinden kurtulmaya yönelik demokratikleşme çabalarının eseri olan Turuncu Devrim, değişen siyasi dengeler ve Rusya'nın buna karşı takındığı tavır, 2005 ortalarında yeni bir enerji krizinin habercisi gibiydi. Rusya'nın Aralık ayındaki görüşmelerdeki fiyat arttırma talebini Ukrayna reddetti ve doğalgaz akışı bir süreliğine kesintiye uğradı. Bu kesinti, ihtiyacının yaklaşık 5'te 1'lik bir kısmını Ukrayna üzerinden geçen Rus doğalgazıyla sağlayan Avrupa Birliği ülkelerini de etkiledi. Bütün dünyanın yakından takip ettiği bu olaylar silsilesi 4 Ocak 2006'da Kiev'de imzalanan bir anlaşmada kabul edilen 9.5 cent/ m³ gibi bir fiyatla şimdilik çözüme kavuşmuş gibi görünüyor. Ama 26 Mart 2006'da yapılacak Ukrayna Parlamentosu seçimleri öncesi Rusya'nın başka yollarla sonucu etkilemeye çalışması da ihtimal dahilindedir. Bununla birlikte 1 Mart 2006 tarihinde Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nde bir konferans veren Ukrayna Dışişleri Bakanı Boris Tarasyuk da bu çıkar çatışmalarına değinmiş ve Ukrayna'nın uğradığı baskılar karşısında demokratikleşme yolundan dönmeyeceğini, sahip olduğu insan kaynağı ve teknoloji birikiminin bu yolda en büyük güvenceleri olduğunu kesin bir dille ifade etmiştir. (<http://www.fikirdebirlik.com/yazi.asp?yazi=200605005>)

Bu son krizle Avrupa ve dünyada enerji güvenliğinin ne kadar önemli ve stratejik olduğu daha iyi anlaşılmıştır. Rusya'nın ekonomik olarak kısa vadede kazançlı olduğu ancak orta vade de ekonomik ve stratejik açıdan zararlı çıkabileceği söylenebilir. Zira Rusya'nın enerjiyi ve özellikle de doğalgazı stratejik bir dış politika aracı olarak kullanma isteği Batıda "stratejik şantaj aracı" olarak algılanmıştır. Zira daha önce Rusya'nın doğalgazı bir baskı aracı olarak Moldova, Gürcistan ve Ukrayna'ya karşı kullandığı hafızlarda kalmaktadır. Bu son

krizle beraber de orta vadede Avrupa'nın en büyük enerji teminatçısı olma rolüne soyunan Rusya'nın orta vadede pazar kaybedebileceği öngörülebilir. Zira, bu krizle beraber Avrupa ülkelerinin alternatif kaynak arayışları hız kazanacaktır. Ukrayna her ne kadar AB ve ABD'nin desteğini arkasına almasına rağmen iç politikada bu krizle beraber Rusya'ya olan bağımlılığın ne kadar ciddi boyutlarda oldu ortaya çıkmıştır. Bununla da Mart ayında yapılacak parlamento seçimlerinde Rusya faktörü daha dikkatli bir şekilde göz önüne alınacaktır. Bu manada Rusya'nın kazançlı çıkabileceği ifade edilebilir. (<http://www.turksam.org/tr/yazilar.asp?kat1=1&yazi=713>)

6.6.3. Moldova

Rusya'nın gaz fiyatını artırdığı ülkeler arasındaki, Moldova'nın, Rusya'yı "Dinyester Yanı" sorununun çözülmesi sürecinden çıkarmaya çalışması, Moldova'daki seçimlerde Rus gözlemcilerin tutuklanması, GUAM çerçevesinde Rusya karşıtı politika izlemesi ve "BDT coğrafyasında rejimlerin değişmesi gerektiği"ni açıklaması, Rusya'yla ilişkilerinin bozulması için yeterli nedenlerdir.

Moldova, önce Ukrayna'yla Rusya'ya karşı ortak bir eylem içine girmiş ve AB'den de destek istemiştir. Moldova ve Rusya arasında kriz sürerken, Ukrayna Moldova'ya gaz sağlamayı sürdürmüştür. Ne var ki, 4 Ocak 2006'da Rusya'nın teklifini kabul ettiğini açıklayan Ukrayna, bir yandan da Moldova'yı son derece çaresiz durumda bırakmıştır. Zira, kabul ettiği anlaşmada, Ukrayna'ya verilen gazın bir başka ülkeye (Moldova) aktarılamayacağı hususu da yer almaktadır. Dahası, Moldova Gaz şirketinin yüzde 51'lik hissesi Rus Gazprom'un kontrolündedir. Moldova'nın Türkiye'ye Rusya'dan gaz taşıyan güzergâh üzerinde yer alması, ülkemiz için yeni bir risk kaynağıdır. (Pamir, 2006, s.23)

6.6.4. Polonya

Baltık ülkelerinin Rusya'dan, SSCB dönemindeki uygulamalar nedeniyle özür dilemesini istemesi, toprak ve tazminat talep etmesi, bu ülkelerdeki Rus etnik kökenli vatandaşların haklarının kısıtlanması ve genel olarak Rusya karşıtı bir havanın estirilmesi, Rusya'yla ilişkileri gerginleştiren nedenlerdir. Polonya'da Rus diplomatların çocuklarına

yapılan saldırılar, Polonya'nın Ukrayna'daki "turuncu devrimi" desteklemesi, Beyaz Rusya'yı Batı'ya "kazandırma" çabaları, Rusya'yla Polonya'nın ilişkilerini olumsuz etkilemektedir. (Pamir, 2006, s.23)

6.6.5. Beyaz Rusya

Bütün bu hususlar, Rusya'yı dış politikasını yeniden gözden geçirmeye itmektir. Rusya'nın, "sadık dostu" Beyaz Rusya için, "doğal olarak" bugün için fiyat artışı yoktur. Ancak, bunun da bir bedeli olacaktır. Rusya, Beyaz Rusya'ya birleşme konusunda baskı yapmaktadır. Nitekim Putin'le Lukaşenko, Aralık 2005'te Soçi'de görüşmelerinde Lukaşenko, ucuz Rus gazının Beyaz Rusya ekonomisine büyük katkı yaptığının altını çizmiştir.²⁷ Diğer taraftan Gazprom, Beyaz Rusya'yla Avrupa'yı bağlayan boru hatlarının kontrolünü de ele geçirmiştir. Rusya, 2003 yılında söz konusu boru hatlarının işletme hakkını satın almak istemiştir. Ancak, Lukaşenko Rusya'nın bu teklifini kabul etmeyerek, şimşekleri üzerine çekmiş, buna karşın Rusya da 2004 yılında Beyaz Rusya'ya gönderdiği gazı geçici bir süreliğine kesmiştir.²⁸ Bununla birlikte BDT coğrafyasında meydana gelen "renkli devrimler" ve Batı'nın Beyaz Rusya'yı "izole etmesi", Lukaşenko'yu yeniden Moskova'ya yanaşmaya itmiştir. Bu aşamada Rusya, Beyaz Rusya'daki boru hatlarını kontrol altına alarak, bu ülkenin "transit ülke" olma avantajını da zayıflatmıştır. (Pamir, 2006, s.24)

6.6.6. Kafkasya (Gürcistan – Azerbaycan – Ermenistan)

Gürcistan'ın Rus askerî üslerini tahliye ettirmesi, NATO'ya üyelik çabaları, "Çeçen savaşçıları desteklemesi", Rusya'yı emperyalizmle suçlaması gibi hususlarsa, Rusya ile Gürcistan'ı karşı karşıya getirmektedir. Diğer taraftan Gürcistan da, Rusya'nın gelecek 25 yıl içinde Gürcistan'a uygun fiyatlardan gaz satması ve Gürcistan üzerinden Ermenistan'a ihraç edilen gazın bir kısmının Gürcistan'a bırakılması durumunda, ülke içindeki gaz ana borularını Gazprom'un kontrolüne teslim edebileceğini belirtmiştir.²⁹ ABD yönetimiye, buna karşı çıkmakta ve gelişmeleri yakından izlemektedir. Rusya'nın, kendi yörüngesinden uzaklaşp Batı ve ABD'yle yakınlaşan Azerbaycan'a fiyat artışı yapmaması, genel yaklaşımına ters gibi değerlendirilebilir. Bugüne kadar Rus gazına gereksinimi olan Azerbaycan, özellikle Şah deniz sahasındaki gaz üretimine bağlı olarak, artık ithalatçı ülke konumundan, ihracatçı ülke

konumuna geçmektedir. Dolayısıyla, burada Rusya'nın fiyat üzerinden oynayabileceği bir alan kalmamıştır.

Her ne kadar Ermenistan, Rusya'yı rahatsız edecek bir politika izlemese de, Gazprom'un fiyatları artırmak istediği ülkeler arasında Ermenistan da yer almıştır. Rusya, Ermenistan'a ihraç ettiği gazın bin metrekübu için 110 Dolar istemiş, ancak Ermenistan'daki bütün gaz sistemini Rusya'nın kontrolüne vermesi halinde gazı eski fiyattan alabileceğini bildirmiştir. Nitekim, 22 Ocak 2006 tarihinde Moskova'da bulunan Ermenistan Devlet Başkanı Robert Koçaryan, Moskova'nın teklifini kabul etmek zorunda kalmıştır.³⁰ Neticede Rusya, İran-Ermenistan boru hattının da yüzde 45'ine sahip olmuş ve böylece İran gazının Gürcistan, Ukrayna ve Avrupa'ya ihracatını kontrol altına alma yönünde önemli bir adım atmıştır. (Pamir, 2006, s.24 – 25)

6.6.7. Batı Türkistan (Kazakistan, Türkmenistan ve Özbekistan)

Dikkatlerden kaçırılmaması gereken bir diğer husus, Rusya'nın kendisine "başkaldıran cumhuriyetlere" karşı gaz konusunda uyguladığı bu baskı politikasının, Kazakistan, Türkmenistan ve Özbekistan'ın desteği olmaksızın gerçekleşmeyeceği hususudur. Gazprom, 2005 yılında Orta Asya gazının, Özbekistan ve Kazakistan üzerinden geçişi için, ilgili taraflarla bazı anlaşmalara imza atmıştır. Buna göre, artık hiç bir ülke, Moskova'yı devre dışı bırakarak söz konusu ülkelerden ucuz gaz satın alamayacaktır. Bütün bu hususlar, Rusya'nın en azından enerji bakımından BDT coğrafyasına tekrar hâkim olmasını sağlayacaktır. (Pamir, 2006, s.25)

Putin'in Kazakistan ve Türkmenistan liderleriyle 9 Mayıs'ta başlattığı "mekik diplomasisi", Türkiye'de olduğu kadar, uluslararası planda da ciddi yankı buldu. Basına yansıyan bilgilere göre Putin, her iki liderden de, başta Kazak petrolünün ve Türkmen gazının, uluslararası piyasalara Rusya üzerinden çıkarılması konuları olmak üzere, önemli konularda tam bir güvence aldı.

Aslında bizim basınımızda olduğu kadar, uluslararası basında da sanki hiç beklenmeyen bir gelişmeymiş gibi değerlendirilen bu "ortak irade beyanı", uzun bir süredir

fiili olarak zaten uygulanıyordu. Örneğin, Türkmenistan ile Rusya (Türkmenneftegaz ve Gazprom) arasında 10 Nisan 2003 tarihinde (yani tam 4 yıl önce) imzalanan 25 yıllık anlaşmaya göre, yılda (giderek artan miktarlarda) 80 milyar metre küp Türkmen gazının oldukça "makul" fiyatla Rusya'ya ihracı gerçekleştirilmişti.

Üstelik anlaşma sadece Türkmen gazını içermiyor. Gene çok daha önce, yılda 18 milyar m³ Özbek, 8 milyar m³ Kazak (Karaçakanak) gazı için de Rusya anlaşma yapmıştı. Bir anlamda fiili bir Gaz OPEC'i zaten vardı. Rusya'nın gaz alım fiyatı da yarısı malla ödenmek üzere 100 dolar civarında. Bu arada Rusya ve İran'dan halen 300 dolar civarında bir bedelle gaz aldığımızı da unutmamak gerekir. Kazak petrolünün de "Rusya'ya rağmen" farklı bir güzergaha yönelmesinde zorluk olduğu açıktır. Bu yeni irade beyanı bu hususun altını çiziyor. Tüm bunların Türkçe mealini şöyle özetleyebiliriz. Mevcut açıklamalar ve pozisyon alımlar çerçevesinde; Kazak petrolünün Rusya'dan geçmekte ve Karadeniz limanı Novorossisk'te sonlanan Caspian Pipeline Consortium (CPC) hattından sevkine, Türkmen gazının da Kazakistan-Rusya üzerinden uluslararası piyasalara yönlenmesine devam edileceği anlaşılıyor. Bunların gerçekleşmesi için mevcut gaz ve petrol boru hatlarının kapasiteleri arttırılabileceği gibi, Kazakistan ve Rusya'dan geçen yeni hatların inşası da olası. Eylül 2007'de tarafların imzalayacaklarını öne sürdükleri anlaşmada somutlanması bekleniyor. Özetle, Rusya hem petrolde hem de gazda, kendisine alternatif oluşturabilecek önemli kaynakları, bu aşamada kendine bağlamayı bildi.. Üstelik bunu, Polonya'da yapılan ve Ukrayna, Azerbaycan ve Gürcistan'ın katıldığı, Kazakistan'ın ise katılmasının beklendiği, enerjide Rusya'ya bağımlılığın azaltılmasını amaçlayan toplantı ile aynı günlerde yaptı. (http://www.millethaber.com/index.php?option=com_content&task=view&id=27389Itemid=32)

6.6.8. Avrupa

Rusya'ya gaz konusundaki bağımlılık oranına göre ikinci grupta, Almanya, Fransa, İtalya gibi "Eski Avrupa" ülkeleri yer almaktadır. Fransa ve İtalya, Rusya ile enerji alanındaki işbirliğini geliştirmekten yana olsalar da, bu ülkeler istedikleri zaman Rusya'dan bağımsız bir şekilde politika izleme şansına sahiptirler. Alman siyaset bilimci Aleksandr Rar'a göre, bu ülkelerin özellikleri, Rusya'ya olan bağımlılıklarını kendi istekleriyle artırıyor olmasıdır. Rusya ile Almanya arasında, enerji alanındaki iş birliğinin son örneğini, daha

Schröder iktidarı zamanında Rusya'yla Almanya arasında imzalanan Kuzey Boru Hattı Projesi teşkil etmektedir. İnşası Kasım 2006'da başlayacak olan boru hattı, üçüncü ülkeleri aradan çıkararak, Rus gazını Baltık Denizi'nin altından Almanya'ya ulaştıracaktır. Böylece, Rusya ile arası bozuk olan Baltık ülkeleriyle Polonya devre dışı kalacak ve Rusya bu ülkelere transit parası ödemek zorunda kalmayacaktır. Bu boru hattının uzunluğu 1200 kilometre olup, Rusya'nın Viborg şehrinden Almanya'nın Graysfald şehrine uzanacak ve yılda 40 milyar metreküp Rus gazının Almanya'ya ulaşmasını sağlayacaktır. Bu projeye Baltık ülkeleriyle³⁴ Polonya, doğal olarak karşı çıkmışlardır. Hatta eski Polonya devlet başkanı Kvasnevskiy Rusya ile Almanya'nın bu konudaki iş birliğini, II. Dünya Savaşı öncesinde Stalin'le Hitler'in imzaladıkları ve Avrupa'yı kendi aralarında paylaşma planlarını içeren Molotov-Ribentrop Antlaşması'na benzetmektedir. Baltık ülkeleriyle Polonya, bu projeye karşı çıkmalarının en büyük nedeni olarak çevreye vereceği zararı ileri sürmüşlerdir. Bununla birlikte Rus Enerji devi Gazprom, gelen eleştirilerin etkisini azaltmak için, Kuzey Boru Hattı projesinin başına, eski Almanya Şansölyesi Schröder'i getirmiştir. (Pamir, 2006, s.25)

Schröder'in projenin başkanlığına getirilmesinin nedenleri arasında, Kremlin'in enerji politikasında Batı'da destek direkleri oluşturmak isteğinin yer aldığını söylemek mümkündür. Nitekim Moskova'nın, *Rosneft* adlı Rus petrol şirketinin başkanlık koltuğunu, ABD eski Ticaret Bakanı Donald Evans'a teklif etmesi³⁶ de aynı "politika"dan kaynaklanmaktadır. Kuzey Boru Hattı'nın 2010 yılında işletmeye açılması beklenmektedir. Bu tarihe kadar da Rusya'nın, Ukrayna ile Beyaz Rusya boru hatlarına yüklenmesi beklenmektedir.

Günümüzde Avrupa'ya giden Rus gazının yüzde 80'i Ukrayna'dan, yüzde 20'si de Beyaz Rusya'dan geçmektedir. Ukrayna, bu konudaki öneminin farkında olduğu için, Moskova'ya karşı mukavemet gösterebilmektedir. Ukrayna'daki boru hatları bütün komşu ülkelerin boru hatlarıyla birleşmiş durumdadır ve bu nedenle Rusya için uygundur. Yılda 130 milyar metreküp gaz Ukrayna üzerinden Avrupa'ya ulaşmaktadır. Beyaz Rusya üzerinden Avrupa'ya ihraç edilen gazın miktarıysa dört kat düşüktür. Ayrıca bu boru hattı Polonya'dan geçtiği ve Moskova'nın da özellikle Ukrayna olayları dolayısıyla Polonya'yla arası bozuk olduğu için Rusya bu güzergahı kullanmak istememektedir. (Pamir, 2006, s. 26)

6.6.9. Türkiye

Diğer taraftan, Rusya Ukrayna'ya Boru Hattı konusunda olan bağımlılığını azaltmak için Kuzey Boru Hattı'ndan başka projeler üzerinde de durmaktadır. Bunlardan en önemlisi, halen ülkemize Karadeniz'in altından geçerek ulaşan ve tepe noktada yılda 16 milyar metreküp Rus gazı taşıyacak olan Mavi Akım Boru Hattı'nın, önce Ankara'dan Ceyhan'a, oradan da deniz altından İsrail'e gaz ihracını hedefleyen projedir. Hattın, Kıbrıs'a ve Ürdün'e uzatılması da seçenekler arasındadır. Bu projeye Rusya ve Türkiye ilişkilerinin daha da gelişmesi, ülkemizden doğu-batı yönünde geçmesi beklenen (Bakü- Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattı, Güney Kafkasya Gaz Boru Hattı) boru hatlarına ek olarak, kuzey-güney eksenli hatların da devreye girmesi ile, ülkemizin stratejik öneminin artması, bu politikaların ülkemize olumlu bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Diğer yandan, Kerkük- Yumurtalık Ham petrol Boru Hattı örneğinde olduğu gibi, "boru hatları, geçtikleri ülkelere mutlaka istikrar getirmeyebilir; terör ve istikrarsızlık için cazibe merkezi de oluşturabilir" yaklaşımını da yabana atmamalıyız. (Pamir, 2006, s.26)

6.7.Resmi Enerji Stratejisi

Rusya'nın kendi milli enerji stratejisi hakkındaki en kapsamlı bildiri, 2002 yılında tasarlanan " Rusya'nın 2020'ye kadar Enerji Stratejisi" adlı belgedir. Bu belge, Rusya'nın kaynak zenginliğinin, yerel enerji güvenliği ve sağlanmış ekonomik büyüme için vazgeçilmez olduğu temelinde gelişir. Taslağını çizdiği öncelikler, dengeli fiyatlarda güvenli yerel arz için hazırlıklar, enerji tasarrufu ve muhafaza teknolojileri, finansal istikrar ve daha büyük yatırım potansiyeli ve çevre koruma gibi konuları içermektedir. (Gray, 2006, s. 17)

Rusya Federasyonu Hükümeti'nin 22 Mayıs 2003 tarihli oturumunda Rusya'nın 2020 yılına kadar olan enerji stratejisi ele alınmıştır. Bu toplantıda Rusya'nın 2020 yılına kadar 20 bin km.nin üzerinde yeni doğal gaz hattı döşemesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Rusya'nın 2020 yılına kadar olan enerji stratejisi içerisinde Mavi Akım'ın yanı sıra; Yamal-Avrupa, Güney Avrupa Gaz Kemerini, Çin Gaz Kemerini Projesi (Novosibirsk-Krasnayarsk-Taşkent-Habarovsk-Phenyuen-Seul-Dasin) hatlarının tamamlanması planlanmaktadır.(Oğan, 2003, s.10)

Bu belge, devletin yakıt ve enerji sektöründeki ticari bir etmen olarak rolünü sınırlandırması gerektiği şartını koşmakta; ancak aynı zamanda pazar altyapısının ve pazar düzenini kurmaktaki rolünü aynı oranda kuvvetlendirmelidir. Her ne kadar “Enerji Stratejisi” yerli yakıt ve enerji kompleksinin kendine yeterliliğini överken; aynı zamanda devlet gelirlerinin küresel enerji fiyatlarına ve dünya enerji piyasasının durumuna aşırı bağlı olmasını da vurgulamaktadır. Bunun için, Rus hükümeti veya Rus şirketleri tarafından yönetilen veya yönlendirilen iç değişkenleri ve büyük oranda kontrol edilemeyen ve yerel esneklik ve uyum gerektirecek dış değişkenleri birbirinden ayırmaktadır.

Bu strateji ayrıca bazı özel hedefler de ortaya koymaktadır. Örneğin; 2020 yılında 10mbd civarında petrol üretimi ve 5,5 – 6 mbd civarında ihracat ve 2020 yılında 680- 730 bcm civarında gaz üretimi. Ayrıca; Baltık, Karadeniz, Akdeniz ve Rus Uzak doğusu(Pasifik Bölgesi) güzergâhlarında hem petrol hem de gaz boru hatlarının geliştirilmesine sıvı doğal gaz (LNG) altyapısının gelişimi gibi ihracat stratejileri de ortaya koymaktadır.

Kömür de ayrıca 2002 enerji stratejisinde ihmal edilmiş bir enerji kaynağı olarak odaktaki ana gündemlerden birisidir. Rusya, küresel kömür rezervlerinin dörtte birine sahiptir, ama şu anda ülkedeki elektriğin sadece %18’i kömür aracılığı ile elde edilmektedir. Ayrıca 2010 civarında gazın kömürden %40 daha pahalı olacağını öne sürmektedir. Havagazı fiyatındaki bir değişimin kömür çıkarımını ve kömürün elektrik ve ısı elde ediminde gazın yerine kullanımını artırması beklenmektedir.

Buna benzer olarak, 2020 stratejisi elektrik üretiminde odaklanarak bu sektörde yerel yatırım çağrılarını yapmakta ve elektrik üretimindeki nükleer gücün payını 2002’deki %15 oranından 2020’de % 23 oranına çıkarmayı planlamaktadır.

Rusya’nın enerji stratejisi, petrol ve gaz fiyatlarının oldukça düşük olduğu bir dönemde 2002’de ortaya atılmıştı. Petrol üretimi gibi bazı hedeflere 2010 ya da 2020 yerine 2003–04 civarında ulaşılmış, ancak; güç üretimi gibi diğer öncelik alanlarında beş yıl içerisinde neredeyse hiç gelişme olmamıştır. Hiçbir alternatif enerji stratejisi oluşturulmadı ve akademik çevreler dışında Rusya’nın enerji stratejisinin ne olması gerektiği konusunda müzakere edilmedi. Hükümet de kendi payına belli bir müddet petrol fiyatlarındaki değişiklik üzerine çeşitli senaryolar üzerinden ekonomik büyüme üzerine yoğunlaşan projeler üretmektedirler. Akademik çevrelerdeki enerji stratejisi tartışmaları, kaynak zengini

Sibirya'nın uzun vadedeki gelişimi üzerine petrol istikrar fonunun kullanımı ve endüstriyel modernizasyon ve ekonomik öncelikler gibi konulara taşmıştır. Kalkınma Stratejisi üzerine tartışmalar, Rusya'nın petrol istikrar fonuna daha çok para yığıldıkça ve devletin bütçe fazlası çoğaldıkça, artarak yoğun ve hararetle olmaya başladı. Ural Promyshlenny- Ural Polyarnny demiryolu inşası ve Doğu Sibirya petrol boru hattı gibi yüksek riskli endüstriyel projeler arkasındaki mantık, Rusya'nın kaynak bakımından çok zengin olduğundan dolayı altyapı yatırımları, yeni petrol, gaz ve diğer mineral ve madenlerin keşfini ve gelişimini tetikleyecektir.

Rus Hükümeti 2020'ye kadar olan kendi enerji stratejisini yeniden gözden geçirmektedir. Bu belge, birçok geliştirilmiş büyüme projesini de içerecektir. Ayrıca, Rusya'nın 2005-06 tartışmalarında öne sürdüğü yeni terimleri de, talebin güvenliği ve arzın güvenliğini içermektedir. Bu stratejinin nükleer güç ve yenilenebilir enerji gibi çevre sorunlarına da yeni bir politik yaklaşım oluşturacağı da beklenmektedir. Rusya, geliştirilmiş projeler serisi ve ihracat konularını temel alarak bölgesel ve küresel enerji piyasalarında büyük oyunculardan biri olarak yerini belirlemeyi ve sağlama almayı planlamaktadır. Rusya'nın "Group of 8(G-8)" sözcüsü Igor Shuvalov'a göre şu anki hükümetin amacı, 2006'daki G-8 zirvesinden sonra ortak kararlar alarak ve sonuçlar elde ederek yeni stratejiyi uygulamaktır. (Gray, 2006, s. 17 – 18)

Bu arada Rusya, ABD ile AB temsilcilerinin Kafkasya ve Hazar petrol ve doğalgaz kaynaklarının Avrupa'ya ulaşmasında kendi tekeli kırarak ve nakil hatlarını çeşitlendirmek için Polonya'da toplandıkları sırada yaptığı hamleyle, 12 Mayıs'ta, Kazakistan ve Türkmenistan ile Rusya üzerinden geçecek yeni bir doğalgaz boru hattı kurulması konusunda anlaşmıştır. Anlaşma, ABD, Avrupa ve Çin'in Türkmen gazına doğrudan ulaşma ümitlerine büyük darbe olarak değerlendiriliyor.

Türkmenistan'da yeni doğalgaz yataklarının ortaya çıkması ve yeni bir liderin göreve gelmesi, Batı Türkistan'ın en büyük doğalgaz üreticisini yeni ihracat yolları aramaya itmişti. Ancak Rusya'nın Kazakistan ve Türkmenistan hükümetlerini bölge doğalgazını Rusya üzerinden Avrupa'ya taşıyacak yeni bir boru hattı anlaşmasına ikna etmesi, ABD'yi memnun etmedi.

ABD Enerji Bakanı Sam Bodman, söz konusu boru hattının "Avrupa için iyi

olmayacağını" söyledi. Yeni anlaşmanın Avrupa'nın ihtiyaç duyduğu şeyin tam tersine, tedarikçileri çeşitlendirmek yerine Rusya'nın tedarikçi konumunu güçlendireceğini belirten Bodman, "Avrupa'nın bu harekete uygun bir karşılık vermesi gerektiğini" ifade etti. (http://www.haber7.com/haber.php?haber_id=241049)

Rusya Federasyonu lideri Putin, 2006 yılında Rusya'da gerçekleştirilen G – 8 zirvesi münasebetiyle, dünya basınına yapmış olduğu yazılı açıklamada, enerji ile ilgili fikirlerini şu şekilde açıklıyor ve Rusya'nın enerji stratejisinin ana temasını ortaya koyuyordu.

"Hiç şüphesiz, G-8'in ve uluslararası toplumun stratejik amaçlarından biri, güvenilir ve kapsamlı enerji güvenlik sistemlerinin yaratılmasıdır. Günümüzde global enerji, toplumsal ve ekonomik gelişimin en önemli ve en gerçek itici gücünü oluşturmaktadır. Tam da bu nedenden ötürü küresel enerji sorunu, gezegenimizdeki milyonlarca insanın refahını doğrudan etkilemektedir. Biz, Rusya'nın G-8 başkanlığı döneminde, sadece bu alandaki mevcut sorunların çözümünde temel yaklaşımlar geliştirmekle kalmayacak, aynı zamanda da uzun vadeli, üzerinde ulaşılmış ortak politikamızı da oluşturmak için çalışmaya kararlıyız. Global enerji tedarikine yönelik en büyük tehdit, hidrokarbon kökenli enerji kaynaklarının pazarındaki istikrarsızlıktır. Özellikle arz ve talep arasındaki uçurum, artmaya devam etmektedir.

Asya ülkelerinde enerji kaynaklarına yönelik talep artışı, ortadadır. Bu durum, sadece ekonomik konjonktürdeki değişikliklerden değil, aynı zamanda, siyaset ve güvenliğe ilişkin pek çok nedenden kaynaklanmaktadır. Bu alandaki sorunun çözülmesi için, bütün uluslararası toplumun koordinasyonlu çalışması gerekmektedir. Enerji global hale geldikçe, enerji güvenliğinin de küresel ortak bir sorun haline geldiğinin kabul edilmesi, dünyanın önde gelen ülkelerinin yeni yaklaşımlarının çıkış noktasını oluşturmaktadır.

Enerjide kader birliği; sorumlulukta, riskte ve faydada da kader birliği etmek anlamına geliyor. Biz, özellikle küresel enerji güvenliğini sağlama stratejisinin oluşturulmasına özel bir önem vermekteyiz. Küresel enerji işbirliğinin taraflarının çıkarlarının uyumlulaştırılmasının dışında, geleneksel enerji kaynaklarının da dünya ekonomisine güvenli girişine yönelik pratik tedbirleri belirlemeli, aynı zamanda da, enerji tasarrufu programları ve alternatif enerji kaynaklarının geliştirilmesi üzerinde de çalışmalıyız. Dengeli ve adil bir enerji sistemi, hiç şüphesiz yok ki, hem günümüzde, hem de gelecekte, dünya güvenliğinin temel

teminatlarındandır. Gelecek nesiller için, çatışmalardan uzak durulmasını ve enerji güvenliğine yönelik yıkıcı rekabet biçimlerinden korunulmasını sağlayacak yeni bir dünya enerji yapısı oluşturmalıyız. Bu nedenle, medeni dünyanın etkin 'enerji üsleri' oluşturulmasına yönelik uzun erimli ortak yaklaşımlarının bulunması, son derece önemlidir.

Bu bağlamda Rusya, G-8 ülkelerini ve uluslararası toplumu, yeni teknolojilerin geliştirilmesi konusuna odaklanmaya çağırmaktadır. Bu yönde bir çalışma, gelecekte, günümüzün enerji potansiyelinin tükendiği bir dönemde, enerji tedarikine yönelik teknolojik temellerin oluşturulması doğrultusunda bir ilk adım olacaktır.” (http://www.turkey.mid.ru/text_t122.html)

6.8. Putin'in Amaçları

Vladimir Putin'in enerji politikaları ve enerji güvenliği hakkındaki görüşleri çok özel durumların ardından şekillenmiştir. Başkan olarak göreve başladığı 31 Aralık 1999'da dünya petrol fiyatları 1980'lerin ortalarından beri olan en düşük seviyedeydi. Rusya'nın ekonomisi, mali kriz ve 1998 Ağustos'unda borcunu ödeyememesinin ardından zayıflamış ve 1990'larda Başkan Yeltsin'in döneminde uluslar arası finans kurumlarına borç yığarak sıkıntı çekmiştir. Buna rağmen aşağı giden Rus ekonomisi, aynı zamanda durumun tersine döneceğinin ilk sinyallerini de veriyordu. Dibe vuran rublenin ithal edilen yabancı malları engellercesine pahalı hale getirilmesiyle yerel üretim gelişmeye başladı ve petrol üretimi de ayrıca eski gücüne kavuşmaya başladı. Birkaç güçlü ekonomik gelişme sinyali, zayıf bir milli para ile birlikte federal hükümet felç oldu ve ayrımcı bölgesel amaçlarca salgına uğradı ve Rusya'nın aslında bağımsız olarak hareket eden 89 federal ünitesini, merkezi bir Rus Devleti otoritesi altında birleştirmek Putin'in ilk politik amacıydı. Petrol ve diğer değerli mallar yeni krizlerin karşısındaki tek güvence olarak ve devletin var oluşu ve dirilişini sağlayacak şey olarak kabul ediliyordu. (Hill, 2006, s. 18)

6.9. Rusya Federasyonu ve Ekonomi

Burada Putin'in enerji merkezinde Rusya için düşündüğü amaçlara geçmeden evvel SSCB sonrası Rus ekonomisine; enflasyon, işsizlik ve istihdam temelinde bakmak faydalı olacaktır.

SSCB'nin çökmesinin ardından ülke genelinde çok ciddi bir siyasi istikrarsızlık yaşanmış ve ülke ekonomisi de bu istikrarsızlıktan etkilenmiştir. Rusya Federasyonu'nun kuruluşunun ilk yıllarında enflasyon oranında büyük bir artış yaşanmıştır. Bu kaos dönemi genel olarak 1999 yılı itibari ile yerini istikrarlı bir büyümeye bırakmıştır.

1999 yılı, iktidara halen devlet başkanı olan Vladimir Putin'in geldiği yıldır. Dünya genelinde "Putin Sonrası" olarak adlandırılan bu dönemde enflasyon oranları düşerken aynı çizelge işsizlik oranlarında da gözlenmektedir.

Çizelge 6.1. : Rusya Federasyonu'nda Enflasyon ve İşsizlik Oranında ki Gelişmeler (% Olarak) Kaynak1: IBRD, 2003 yılı sonu, Kaynak2: www.rusyaofisi.com , 2004 yılı sonu, Kaynak3: CIA, The World Factbook, 2005 yılı sonu

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Enflasyon	575,6	840,0	204,4	128,6	21,8	10,9	84,5	36,8	20,1	18,6	15,1	12,4	11,7	9,8
İşsizlik	5,0	6,0	7,8	9,0	9,9	11,2	13,3	11,7	9,7	8,5	8,0	8,2	7,5	6,6

1991-1998 yılları arasında enflasyon ve işsizlik oranlarının hızlı yükselişi ve "Putin Sonrası" dönemde aynı verilerin hızlıca düşüşlerinin nedenlerini şu şekilde sıralayabiliriz. (Selçuk, 2005, s. 21 – 22)

6.9.1. Sovyet Sisteminin Çöküşü

Enflasyon oranında ki ani yükselişlerin en önemli sebebi arzın talebi karşılamamasıydı. Enflasyonist bir ortamda faiz oranlarının da devamlı artış eğiliminde bulunması yatırımcıların önünü kesen başlıca faktördü.

Sistemin dönüşümü esnasında pek çok fabrika ve küçük işletmenin kapanması üretimi azaltarak, ülkede mal ve hizmet kıtlığına sebep olmuştur. Bu durumda bir taraftan enflasyon yükselirken, diğer taraftan da iç talebi karşılamak için yapılan zorunlu ithalat dış borçların artmasıyla sonuçlanmıştır.

Tekel konumundaki kamu şirketlerinin toplam üretimindeki payı %70 civarında bulunmaktaydı.

Bu şirketleri üretim ölçeğinin büyüklüğü ve krizlere karşı hazırlıksız olmaları iflas tehlikesi ile karşı karşıya bırakmıştır. Daha sonraki yıllarda bu alanda kısmi iyileşme görülmüştür.

1999 yılından itibaren ise küçük işletmelerin sayısı artmaya ve yerli üretimin hacmi yükselmeye başlamıştır. (Selçuk, 2005, s. 22)

6.9.2. Kamu Harcama ve Gelirlerindeki Gelişmeler

Ekonominin kurumsal açıdan serbest piyasa sistemine geçişe hazır olmadığı, özellikle de reel ve mali piyasaların gelişmediği Rusya gibi ülkelerde enflasyonun önemli kaynaklarından birinin emisyon olduğu söylenebilir. Sovyet sisteminden miras kalan vergi sistemi değiştirilmediği ve bütçe gelirleri artırılmadığı için devlet harcamaları daha çok para basarak karşılanmış ve bu durum enflasyon oranını yükseltmiştir. Devletin ekonomide ağırlığını hissettirmeye başladığı 2000 yılına kadar yeterli ölçüde vergi toplanamamıştır. Rusya Devlet İstatistik Komitesinin 1998’de yapmış olduğu bir araştırmaya göre, işletmelerin sadece % 16’sı vergisini düzenli ve tam olarak ödemektedir. Öte yandan vergi sisteminde ki yanlışlıklar ve uygulamada ki yolsuzluklar yüzünden vergi gelirleri arzulanan ölçüde artırılamamıştır.

Bütçe açıkları genelde emisyon, dış ve iç borçlanma yolu ile kapatılmış, 2001 yılında denk bütçe hedefine ulaşılmıştır. İç piyasaya satılan devlet değerli kağıtları vasıtasıyla bütçe giderlerinin karşılanması emisyon nedeniyle söz konusu olan enflasyon artışını nisbi olarak engellemiş, kamu menkul kıymetlerinin piyasa değerlerinin GSMH’ya oranı 1993’te %0,1 iken, 1995 yılında bu oran %1,75 olmuştur. Bu kağıtların başlıca alıcısı konumunda ki

uluslararası yatırım şirketleri 1998 Rusya ekonomik krizi sırasında piyasadan çekilerek krizin daha da derinleşmesinde etkili rol oynamışlardır.

2002 yılında yapılan yeni düzenlemeler ve getirilen cezalarla vergi gelirlerinde artış sağlanırken, petrol fiyatlarının yükseliş trendine girmesi sonucu bütçe fazla vermeye başlamıştır. Son yıllarda enflasyon oranının ve dolayısı ile işsizlik oranlarının hızla düşmesinde denk bütçe siyasetinin büyük rolü olmuştur. (Selçuk, 2005, s. 23)

6.9.3. Para Politikalarındaki Değişmeler

Enflasyon oranının yükselmesi para piyasalarındaki dengeleri alt-üst etmiş, belirsizlikler ve riskler nedeniyle artan faiz oranları yatırım ve üretim için kredi alma imkanlarını kısıtlamıştır.

Rusya'da enflasyon hızının düşürülmesi şok tedbirlerle mümkün olmuştur. Fakat bu politika sosyal ve iktisadi açıdan birçok olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Öncelikle maaş ve ücretlerde enflasyon oranında artış sağlanamamış ve halkın büyük çoğunluğunun hayat seviyesi yoksulluk sınırının altına düşmüştür. Maaş ve ücretlerde nisbi artışlar 2002 yılından sonra başlamıştır. Döviz kurunun değerli tutulması politikası benimsenmiş, bunun için Merkez Bankası'nda döviz ihtiyatlarının bulundurulması ve ithalatın finansmanı için ciddi ölçüde borçlanma yoluna gidilmiştir.

- 1999 krizi sonrası Rusya Merkez Bankası bir kısım tedbirler almıştır. Bu tedbirlere örnek olarak aşağıdakiler gösterebilir.
- Değerli madenler ve döviz ihtiyatlarının artırılması yoluyla Merkez Bankası'nın piyasalarda ki etkinliğinin artırılması.
- Döviz kontrolünü sağlamak için Hazine ve Maliye Bakanlığı arasında ki işbirliğinin artırılması.
- Bankacılık kesimine gerekli kredilerin sağlanması.

- Merkez Bankası tarafından ekonomide hayati sayılabilecek yatırımlara doğrudan kredi sağlanması.
- Rublenin geçerli olduğu ülkelere verilen kredilerin artırılması.

İktisadi Gelişme ve Ticaret Bakanlığı'nın açıklamalarına göre, 2004 yılında enflasyon oranı %11,7 civarında gerçekleşirken, hedeflenen enflasyon oranı ise %10 olarak açıklanmıştır. (www.themoscowtimes.com)

1990 yılından sonra enflasyon oranının yükselmesi mali piyasaların en temel unsuru olan istikrar ortamını bozmuş, artan belirsizlik piyasalarda karar alıcı konumundaki birimlerin faaliyetlerini olumsuz etkilemiştir. Bu yıllarda birkaç defa devalüe edilen Rubleden kaçış süreci hızlanmış, mevduat faiz oranlarının yüksek olmasına rağmen halk tasarruflarını mevduat olarak değerlendirmekten kaçınmıştır. Son 7 yılda enflasyon oranının düşmesi Rus mali sisteminde ciddi iyileşmelere imkan vermiş, kredi faiz oranları %8-9 seviyesine inmiştir.

Krizden sonra yükselen enflasyonun oranının kısmen de olsa kontrol altına alındığını resmi verilerden görmekteyiz. Aralık 1998 ve 1999 yıllarına ait verilere göre sırasıyla %84 ve %36 olmuş, tüketici fiyatlarına göre ise 2000 ve 2001 yıllarında %20'ye kadar düşmüştür. 1999 yılı itibari ile fiyatlar genel seviyesinin istikrarlı hale geldiği söylenebilir. Personel maaşlarında ki yükselişin yanı sıra enerji ve taşımacılık sektörlerinde ki fiyat artışları 2000 ve 2001 yıllarında enflasyon konusunda belirleyici olan temel faktörlerdir. Mart 1999 ve Haziran 2000 tarihleri arasında fiyatlarda sağlanan istikrarın ve personel maaşlarındaki artışında etkisiyle üretici fiyatları fiyat endeksine göre hesaplanan enflasyon, tüketici fiyatları endeksine göre daha yüksek düzeye ulaşmıştır.

2002 yılında enflasyon oranı %15,1, 2003'de %12,4, 2004'te %11,7 ve 2005'te %9,8 olmuştur. Rus ekonomisinin bir çok sahada hala ithalata bağımlı olması sebebiyle Ruble değerli tutularak Rusya pazarında ithal malların fiyatlarının yükselmesi engellenmiştir. Öte yandan yerli üretimin artmasıyla tüketim malları piyasasında rekabet güçlenmiş ve bu durum fiyatlar genel seviyesinin düşmesine imkan vermiştir.

Ekonominin kötü gidişatına dur diyen Rusya, yukarıda belirtilen metotlar ile yüksek enflasyon sorununu bugün aşmış bir görüntü vermektedir. Enflasyon'un işsizlik ile arasındaki ilişki, Rusya'da da kendini göstermiş ve işsizlik sorunu ile mücadele eden ülkelere örnek olabilecek bir iyileşme yaşanmıştır. (Selçuk, 2005, s. 25)

Yalnız bir ayrıntıyı da belirtmek gerekirken, Rusya'nın bazı stratejik kaynakları yanlış kullanımında olduğu bazı bilim adamlarınca iddia edilmektedir. Mesela petrol, petrol için yatırımlar iç ve dıştan gelmektedirler. Dıştan gelen yatırımlar iş gücüne de yansımaktadır (maaş yükselişi ve gelirlerin farklılığı). Bu da ülkenin GSYİH'da yüksek göstermektedir. Rusya bunu istememektedir. Kurumsallaşarak kaynakları elde bulundurmaya istememektedir.. Yani, Ayrışmacı teoriye göre Ayrışmayı tercih istemektedir. (Coşkun, 2007, s.12)

6.10. Putin'in 97 tezi

Küresel enerji fiyatları arttıkça ve Rusya'nın petrol üretimi geliştikçe Putin'in ve Rusya'nın enerji politikasına yaklaşımı dolayısıyla değişmiştir. Var oluşçu ve dirilişçi taktiklerden iddialı büyümeye, Rus devletinin sahip olduğu ve özel şirketler işlemlerini, eski enerji varlıklarını petrol ihracından elde ettiği artan gelirleri kullanarak ele geçirerek ki bu yatırım için önemli gelir anlamına geliyordu, eski Sovyet Cumhuriyetlerine ve Doğu Avrupa'nın ötesine kadar genişlettiler. 2003 yılında Rusya'nın yakın çevresine yeniden yayılması, Birleşmiş Enerji Sistemi'nin Başkanı ve eski Rus başbakanı Anatoliy Chubais tarafından icat edilen Rusya'nın “ Liberal İmparatorluğu” terimi ve konseptiyle belirginleşmiştir ve önde gelen bir Rus gazetesinde de uzunca tarif etmiştir. (Hill, 2006, s. 18) Tam burada, bu terimin sahibi Chubais'in mart 2005'de bir silahlı saldırıya uğradığı belirtmek gerekir. Saldırı sonrası Chubais şu açıklamayı yapmıştır. “Kim tarafından organize edildiğini net bir şekilde anlayabiliyorum. Ülkenin enerji sektöründe yaptığım reformları ve diğer hizmetlerimi daha güçlü yapmaya devam edeceğim” (<http://arsiv.sabah.com.tr/2005/03/18/dun110.html>)

Putin enerji sektörü üzerine düşüncelerini 1997'de rezerv yenilemesinde stratejik planlama üzerine hazırladığı tezinde geliştirdi. Bu tezinde, bir şirketin(bir devletin) belirsiz ve geçici olan harici şartlara adapte olmak için adımlar atacak kararlı bir model ortaya koydu. Bu fikirleri Rus enerji sektöründeki süregelen müdahale ve hareketlerine yol göstermiş gibi

görülmektedir. Daha sonra Putin, 1999 yılında özel bir sıfatla bir Saint Petersburg gazetesi için yazdığı bir makalede doğal kaynakların Rusya'nın gelecekteki ekonomik refahı için zaruri bir var olma mekanizması gibi kilit noktada olduğunu ileri sürmüştür. Rusya'nınengin kaynak zenginliğinin ışığında bu kaynakları kullanma ve devletin yararına akıllıca kullanmanın tamamen mantıklı olduğunu ileri sürmüştür. Başkanlığının ilk yıllarında Putin bir yandan rezerv yenilemesinin önemini vurgularken diğer yandan da Rusya'nın ekonomik olarak petrole aşırı bağımlılığı ve petrol ihracatına olan güven konusundaki tereddütlerini açıkça belirtmiştir. (Hill, 2006, s. 18)

Putin'in enerji güvenliği ve Rusya'nın enerji kaynaklarının kullanımı konularındaki genel görüşleri 1997 tezi ve 1999 makalesinden beri çok tutarlı olmuştur; fakat bu fikirler zaman içinde gelişmiştir. 2004-05'te ise Putin'in bir zamanlar üretilmesi gereken fakat fazla üretilmemesi gereken bir kaynak olarak gördüğü bu dönemde dünya petrol dünya fiyatlarının ikiye katlanması sayesinde, şimdi Rusya'nın yeni yüksek hedeflere ulaşması için gereken şey oldu. Bu görüş, Putin'in Rus Güvenlik Konseyi'nde 22 Aralık 2005'te yaptığı konuşmada alenen ve açıkça ortaya konulmuştur. (Hill, 2006, s. 18)

“Açıklayayım: Rusya enerji kaynakları piyasasında sağlam, güvenilir ve sorumlu bir ortak olma şanına, bu hak ettiği şanına, büyük değer vermektedir. Zaten şu anda ülkemiz dünya gaz ihracatında birinci ve petrol - petrol ürünleri ihracatında ikincidir. Birinciliği aylarca elimizde bulundurduğumuz olmuştur. Rusya, küresel ve bölgesel enerji güvenliğini sağlamada çok önemli bir katkıda bulunmuştur.

Üstelik ülkemiz, enerji piyasasında daha önemli yere sahip olmak için teknik imkânlar gibi belli rekabetçi ve doğal avantajlara sahiptir. Bu avantajları tüm uluslar arası toplumun yararına kullanmalıyız fakat kendi milli çıkarlarımızı da aklımızda tutmalıyız. Rusya'nın bugün ve gelecekteki refahı, küresel enerji pazarında sahip olduğumuz yere doğrudan bağlıdır.

Dünya enerji piyasasında lider olmaya talip olmak çok iddialıdır. Bunu başarmak için sadece üretim miktarlarını ve enerji kaynaklarının ihracatını artırmak yeterli değildir. Rusya, enerji yeniliklerinde, yeni teknolojilerde ve ayrıca kaynakların modern türlerinin arayışında ve kaynak yeterliliğinde öncü ve gidişatı etkileyen olmalıdır. İnanıyorum ki; ülkemizin yakıt ve

enerji kaynakları ile milli arayışı böyle bir iddiayı karşılayabilecek durumdadır.”
(<http://www.siyasal.org/content/view/145>)

2006'da devletin kaynaklarının yönetimi üzerinde kontrolü tekrar kazanması ve sağlamasının ardından Putin mineral kaynakları, öncelikli olarak petrol ve gaz, Rusya'nın en büyük rekabet avantajı olarak görmekteydi. Ayrıca son 7 yılda devletin yaptığı ekonomik ve politik gelişmelerin doğrudan ve dolaylı olarak hidro karbonların üretimi ve ihracatına dayandığını anlamaktaydı. Rusya'nın Karadeniz kıyısındaki şehri Sochi'de 25 Mayıs 2006 tarihinde Rusya-AB zirvesinde Putin enerjiyi stratejik öneminden dolayı şu unutulmaz deyimle ifade etti: “Kutsalların kutsalı” (Hill, 2006, s. 18)

6.11. Enerji Süper gücü olarak Rusya

Putin ve diğerlerinden gelen bu tür yorumlar, 2005–06 yıllarında Rus ve uluslar arası basında Rusya'nın bir “enerji Süper gücü” olması fikrini ortaya çıkardı. Bu kavram, Rusya'nın dünya enerji piyasasında lider olma (Putin'in 2005 Aralık'ta “Rus Güvenlik Konseyi'ne yaptığı konuşmada geçtiği üzere) hedefi ve Rus enerji kaynaklarının daha geniş dış politika stratejisi üzerindeki büyüyen etkisini vurgulamaktadır. Daha sonra bu kavram, Kremlin tarafından yürütülen bir kampanyayla kamuoyuna sunuldu. Şubat 2006'da başkan yardımcısı ve Kremlin'in baş ideologu Vladislav Surkov, Birleşmiş Rusya partisinin kongresinde yaptığı konuşmada kullandı. Tamamen aynı zamanda Kremlin destekli önde bir anket şirketi, “Enerji Süpergücü olarak Rusya” fikrine toplumun yaklaşımı konusunda bir anket düzenledi. Ajans, Rusların büyük bir bölümünün Rusya'nın “ küresel ağırlığını” artırmak için enerji ihracatını kullanma yönündeki bir politikayı desteklediklerini belirtti. 2006'nın başından itibaren bu terimi kullanan ve tartışan bir sürü ve makale ve röportaj ortaya çıktı.

Yurtdışında çalışmakta olan bir şirkete kendi ülkesinin verdiği destekten ziyade, bu anlaşmaların amacı uluslar arası düzeyde milli şampiyonlar oluşturmak ve bunları desteklemek ve ikili devletlerarası anlaşmalar elde etmeye çalışarak kaynak ve güç oluşturma sektörlerinde enerji rezervleri ve kapasitesi oluşturmaktır. Lavrov, Türkiye, Almanya ve Suudi Arabistan gibi önemli ülkelerle Rusya ile ikili ilişkiler geliştirmek ve Rus şirketlerinin

avantajlı yerler edinebilmeleri için aracı olmalarını sağlamak amacıyla anlaşmalar yapılmasının en etkin savunucularındandır. Lavrov, Rus petrol üretimi ve ihracatındaki büyümenin Rusya'nın iç ve dış politikasına yön verdiğini görmüştür ve Rusya'nın herhangi bir bloğa bağlı olmayan bağımsız bir güç olduğu konumunu kuvvetlendirmesi için bir araç olarak görmektedir. Rusya'nın tüm büyük petrol ve gaz şirketleri, yeni dış politika stratejisinde yer almak için can atıyor gibi görünmektedir. LUKOİL, yabancı ve küçük hissedarları ile birlikte çoğu özel olan, Rus devletine yakın en iyi örnek olabilir ve CEO'su Vagit Alekperov aracılığıyla da açıkça devlet desteği talep edebilmektedir. (Danchenko, 2006, s.19)

Örneğin Putin'in 2006 Şubatında Macaristan'a gezisi sırasında Alekperov'un bu gezisinin Lukoil'in Macaristan'da ek varlık edinmesine yardımcı olacağını umduğunu belirtti. Putin de "Lukoil için ne iyiyse Rusya için de iyidir."mantığını takip ederek yardım etmeyi kabul etti. Ayrıca Lukoil belli büyük stratejik kararlar almada Rus devletine bağımlıdır. Irak, Özbekistan, Kazakistan ve Bulgaristan gibi diğer kilit ülkelerde Lukoil yatırım yapmada, anlaşmalar yapmada veya çeşitli haklar almada yine Başkan Putin ve Dışişleri Bakanı ile yakın ilişki halindedir. Rusya'nın en büyük petrol şirketine devletin el koyduğu ve CEO'su Mikhail Khodorkovsky'yi vergi kaçırma ve dolandırıcılıktan mahkûm ettiği YUKOS olayından beri devletin sahip olduğu şirketler arasındaki ayırım gittikçe silikleşti. (Danchenko, 2006, s.19 – 20)

Diğer Rus enerji şirketleri de dışarıdaki faaliyetlerinde devlet desteği kazanmak için çeşitli hareketlerde bulunmaktadır. Örneğin, çoğunluğu Müslüman olan Orta Rusya Cumhuriyeti Tataristan'ın bölgesel operatörü Tatneft şimdilerde düşük kalitedeki petrol alanlarını boşalttı. Bu problemlerle karşılaşan Tatneft, ve diğer şirketler kendi işletme alanlarının dışında özellikle yurtdışında petrol kaynakları arama çalışmalarına yatırım yapmak için fırsat kollamaktadırlar. Tatneft, özellikle İran, Umman, Libya ve Suriye gibi İslam ülkelerinde ortak girişimlerde bulunmak istiyor ve portföyünü çeşitlendirmek için Dışişleri Bakanlığı'ndan yardım beklemektedir. Tatneft'in bu ülkelerdeki girişimleri, Rus devleti egemenliği altında olan Gazprom'un hoş karşılanmayacağı bu ülkelerde Rusya'nın etkisini ve etkinliğini artırabilir.

. Uluslar arası performansları ne kadar iyi olursa yabancı yatırımcı ve devletlerin Rus işlerinde işbirliği için daha emin olması demektir. Putin'in Rusya'nın 2006'daki G-8

başkanlığı gündeminin merkezine enerji güvenliğini koyma seçimi, ülkenin enerji avantajının devlet teşvikine açık bir örnektir. 2006 yılında Rusya, G-8 başkanlığını yürütmeyi üstlendi. Başkan Putin ve Rusya'nın liderliği Rusya'nın G-8 içindeki yerini güçlendirerek küresel enerji güvenliği vurgulanmıştır ve imajını Enerji Süper gücü olarak değiştirme fırsatı vermiştir. (Danchenko, 2006, s.20)

6.12. Muhalif Sesler

Bu arada bazı muhalif seslerinde varlığını kabul etmek gerekir. Aşağıdaki tablo, Rusya'nın büyük enerji amaçları hakkında kuşkuları olan kişileri sergilemektedir. Her ne kadar bu muhalif seslerin mevcut Rus politikasında çok az bir ağırlığı olsa da ileride destek bulabilecekleri için onları dikkate almak gerekir. Rusya'nın enerji güvenliğini dış politika aracı olarak kullanmasına karşı en ciddi iddia, Rusya'nın rezerv yenilemedeki düşük oranı yerel enerji kullanımının yetersizliği, Rusya'nın temiz teknolojideki yetersizliği ve derin rafine kapasitesinin yetersizliği, ülkenin Batı Sibirya'da tek bir alanda üretilen konvansiyonel enerji (hidro karbonlar) ve yeni nükleer santraller için uranyum eksikliği gibi konulara vurgu yapan akademik çalışmalara dayanmaktadır. Rus akademik çalışmaları, ülkenin kaynaklarını enerji ihracatı amaçlarını gerçekleştirmek için zorlayabilir ve bu sebepten ötürü mineral kaynaklarının azalması dolayısıyla kendini Asya ve Batının teknolojik anlamda gerisinde bulabileceği endişesini ortaya koymaktadır. Diğer endişeler doğal olarak daha ekonomik. Hiç kimse ne Rusya'da ne de uluslar arası anlamda yüksek enerji fiyatlarının ve dolayısıyla Rusya'nın şu anki petrolden elde ettiği refahın nem zaman sona ereceğini tahmin edememektedir. (Ivanov, 2006, s. 19 – 20)

6.13. Rusya'nın Enerji Güvenliği Gündemi ve Talebin Güvenliği

Rusya'nın küresel enerji konusundaki G-8 önerisinin kaynağı, Rusya'nın yerel ve bölgesel enerji politikasında yatmaktadır. 2020 enerji stratejisi belgesinde olduğu gibi Rus G-8 gündemi nükleer gücün Rusya'nın gelecekteki enerji güvenliğinde özellikle elektrik üretiminde oynayacağı rolü vurgulamaktadır. Ayrıca enerji kaynaklarını çeşitlendirme ve hem petrolü rafine etmede ve gazın kullanımında enerji üretimi ve tüketimi gibi verimliliği artırma

gibi konular da vurgulandı. Bunlar, Rusya'nın yerel çeşitlilik ve teoride yeterlilik ölçülerinin üretimdeki tahmini azalmalara rağmen daha fazla petrol ve gaz yaratacağı tüketim değişiklikleri alması bakımından Rusya için özel meseledir. (Ivanov, 2006, s. 20)

Putin, dünya basınına yapmış olduğu yazılı açıklamada, enerji ve güvenlik için şunları söylüyordu;

“Toplumsal ve ekonomik kalkınmadaki enerji yeterliliğinin sağlanması da, küresel enerji güvenliğinin sağlanması açısından yararlı bir gelişme olacaktır. G-8 grubu, geçtiğimiz yıl Gleneagles'taki zirvesinde, özellikle teknoloji yenilenmesi, enerji güvenliği ve çevrenin korunması konularında gelişmeyi hedefleyen bir eylem planını kabul ederek, bu yönde önemli bir adım atmıştı. Biz, G-8'in inisiyatiflerine, özellikle de Gleneagles'ta kabul edilen belgenin uygulamaya geçilmesinde G-8 üyesi olmayan ülkelerin, özellikle de gelişen ve hızla sanayileşen ülkelerin katılmalarını önemli görüyoruz. Enerji güvenliğinin, esas olarak sanayi alanında gelişmiş ülkelerin çıkarlarıyla ilişkili olduğuna ilişkin genel bir kanı mevcuttur. Ne var ki günümüzde dünyada 2 milyar insanın çağdaş enerji hizmetleri alamadıklarını görmemek mümkün değil. Dünyadaki pek çok kişiye, elektrik enerjisinden bile yararlanma imkânına sahip değil. Medeniyetin nimetlerinden ve kazanımlarından yararlanma kapısı, bu insanlara kapalı durumda.” (http://www.turkey.mid.ru/text_t122.html)

Putin ve enerji güvenliği hakkındaki diğer yorumcular, Rusya'nın sağlayıcı ve G-8 içindeki diğer tüketiciler arasında karşılıklı bağımlılık(tek taraflı bağımlılık yerine) oluşturulması fikrini ortaya attılar. Karşılıklı bağımlılık fikri, var olan enerji piyasalarını uzun dönemli sözleşmelerle (“talebin güvenliği”) özellikle Avrupa'yla doğalgaz konusunda güvence altına alma gayreti olarak görüldü. Karşılıklı bağımlılık, ayrıca politik ve ekonomik sebepler yüzünden şu anda giriş olmayan yeni yatırım alanlarına Rusların yayılmasını kolaylaştırma amaçlı bir strateji olduğu düşünüldü. Kolay petrol(Sovyet zamanı) üretiminin sonra eriyor olması ve yeni petrol ve gaz alanlarının uzun zaman içinde büyük yatırımlar gerektiriyor olması Rusya için gerçekten çok kritiktir. Rus lideri Rus enerjisini ithal edenlerin “ al ya da öde” sözleşmelerini imzalamaması durumunda Rusya'nın durumunun tam olarak güvenli hale gelmemiş olacağını açıkça belirtti.

Bu tür bir karşılıklı bağımlılığa örnek teşkil edilebilecek bir proje dünyanın en büyük offshore gaz alanı olan Barent Denizi'ndeki Shtokman alanı olarak gösterilebilir. Shtokman

alanı'nın ispatlanmış 3,7 tcm'lik rezervi bulunmaktadır. Sadece Shtokman tek başına Avrupa'nın gaz ithalatının %14'ünü ya da Norveç'in şu anki gaz üretiminin tamamını sağlayabilecek durumdadır. Ayrıca ABD'ye sıvı doğalgaz sağlama imkânını da sunmaktadır. Buna rağmen zorlu Kutup şartlarında bu alanı geliştirmenin masrafı oldukça fazla olacaktır ve Rusya bu riski ve yatırımı uluslar arası ortaklarla paylaşmak isteyecektir. Üstelik Rusya Avrupa Birliği'nden (ve ABD'den) Shtokman'da gaz çıkarmaya başladığında buradan gaz satın alacağına dair bir taahhüt de istemektedir. Aksi takdirde Rusya gelişmeyi erteleyecek veya farklı bir şekilde gerçekleştirecek. Rusya'nın G-8 iletişim sorumlusu Igor Shuvalov, Amerikan şirketlerinin Shtokman imarına girişleri Amerika'nın Rusya'nın DTÖ(Dünya Ticaret Örgütü)'ye girişine vereceği onaya bağlı olduğunu ve gaz alanının imarı için hangi firmaların Rus hükümeti tarafından seçileceği kararının ertelendiğini belirtti. Diğer taraftan, Gazprom Başkanlığı Shtokman görüşmeleri ve ihalesindeki gecikmenin yalnızca teknik ve ekonomik olduğunu iddia etti. Bu gecikmenin Rusya'nın offshore teknolojisi olmamasından dolayı tüm fiyat tekliflerinin dikkatle incelenmesi gerektiğinden ötürü olduğu belirtildi.

Aksine Rusya'nın ana enerji ithalatçısı AB şu anda hem uzun dönemli enerji için karşılıklı bağımlılık sözleşmesi imzalamaya (özellikle Rus-Ukrayna gaz krizinin patlak vermesinden sonra) hem de Rus enerji devlerinin yatırım piyasalarına girmesine isteksiz yaklaşmaktadır. Avrupa'nın ana kaygısı, arzın güvenliğidir; Rusya'nın talep güvenliği değildir.

Talep güvenliğini sağlama almanın yanı sıra Rusya ayrıca geçiş güvenliğini sağlama almak ve kendisini zaruri ulaşım köprüsü ve büyük ekonomik oyuncuların biri olarak kabul ettirmek ve Avrupa ile Asya arasındaki petrol ve gaz görüşmelerinde aracı olmak istemektedir. Bu bağlamda Rusya ayrıca Avrasya şebekesi üzerinde de karşılıklı bağımlılık yaratmak istemektedir. Böylece bölgesel enerji piyasalarında rekabeti azaltacak ve karşılıklı kabul edilebilir şartlar üzerinden bağlantı, ticaret ve fiyatlandırma politikasını daha güvenli olarak sunacaktır. Rusya'nın iç enerji güvenliği tartışmalarına girenler Avrasya'da Amerika ve Avrupa etkisini azaltacak bir iskelet oluşturulmasını tartışmaktadırlar. Bu da Rusya'yı Batı ile enerji zengini ve eski Sovyetler Birliği'nin geçiş ülkeleri arasında enerji ilişkilerini görüşmek için avantajlı bir yere koymak ve Rusya'nın petrol ve gaz rezerv yenilemesinde ve yetersiz enerji tüketimindeki eksikleri rahatlatmaktır. Örneğin, Türkmen gazının birincil alıcısı ve Avrupa'ya naklinin birincil aracı olarak hizmet veren Rus şirketleri jeolojik araştırmalara ve yeterliliğin artırılması konusuna daha çok zaman ve kaynak ayırabilecektir.

Aynı zamanda Avrupa'daki ana tüketicilerine anlaşmalardan doğan miktarlarda enerjiyi de ulaştırmakta tamamen başarılı olacaklardır. (Ivanov, 2006, s. 20 – 21)

7. SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER

SSCB'nin dağılma süreci sonrası, Rusya Federasyonunda radikal değişimler yaşanmıştır. Bu değişimleri ekonomik, politik ve sosyolojik bağlamlarda irdelemek gerekmektedir. Bu irdelemelerin ayrı ayrı olduğu kadar, bir çatı altında da değerlendirilmesi, ortaya konulacak analizlerin gerçekçiliği adına önemlidir. Bu çalışmanın başlığı olan, Rusya Federasyonunun Petrol ve Doğalgaz Stratejileri, bu manzumenin verimliliğinin içinde yer alınabilme gayretiyle ele alınmıştır.

Soğuk savaşın sona ermesi, dünya çapında yeni iddiaları beraberinde getirmiştir. Özellikle jeopolitik düzeyde olan bu iddialar, Rusya Federasyonunu merkez olarak kabul etmiştir. Federasyonun varlığı yeni uluslar arası düzendeki güç dengesinin, uluslar arası ilişkiler disiplini içinde yeni anlayışların çıkmasına sebep olmuştur. Rusya Federasyonu adına bu anlayışların temelinde Avrasyacılık vardır.

Avrasyacılık iddiası tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de ses bulmuştur. Ancak ülkemizde yaşanan kavram kargaşası, Avrasyacılığın uluslar arası sistemde yeni bir anlayışı bilmek ve ülke için gerekliyse milli çıkarlar çerçevesinde entegre olmaktan ziyade, Rusya Federasyonunun Avrasya algımasının olduğu gibi kabulü ile gerçekleşmeye yüz tutmuştur. Bu çevrelerin acilen, uluslar arası ilişkiler düzeninin yeni anlayışlarından biri olan “Avrasyacılık” ile Rusya Federasyonu için Avrasyacılığın kendi mili çıkarları doğrultusundaki anlayışı olan “Avrasyacılık” arasındaki farkı idrak etmesi gerekmektedir.

Avrasyacılık tanımlaması bu yüzyılda Duginle yer etmiş olsada, esasen bu anlayış; Rus milletinin tarihi köklerinde yatan milli ülkü anlayışının uzantısıdır. Tamda burada konuya verilecek iki örnek olayı yeterince aydınlatacaktır.

İlk olarak verilecek örnek, Rus milletinin yetiştirdiği en önemli din adamlarından olan Rahip Filoyev'in, III. Vasiliye söyledikleridir.

“Dünya hakimiyetinin merkezi önceden Roma, daha sonra ikinci Roma'yı temsil eden İstanbul olmuştur. Her iki Romada düşmüştür. Halbuki, üçüncü Roma ayaktadır; o da

Moskova'dır. Hıristiyanlıktaki "Mukaddes Üçlü" kuralı gereğince , dördünce Roma olmayacaktır. Bu nedenle "Moskova dünya hakimiyetinin yeni merkezidir."

İkinci örnek ise yukarıda anlatılan anlayışın devamı niteliğinde olan bir hadisedir. İkinci Roma'nın da düşmesiyle, Ruslar, kendilerini doğal varisleri olarak gördükleri Bizans'ın Devlet arması olan "Çift Başlı Kartal'ı" Rusya'nın resmi devlet arması olarak kabul etmişlerdir.

Binlerce yıllık bir tarih, kendi içinde gelenekselmiş bir devlet anlayışı, milli değerlerin desteklediği milli ülküler, Ruslara kendilerine özgü bir dış politika anlayışı yüklemiştir. Zamanın akışı içinde sınırların, sistemlerin ve yöneticilerin ismi değişsede değişmeyen bu anlayıştır. Bu anlayışı en yalın haliyle şu şekilde izah edebiliriz.

Rusya kurulduğu günden bu güne, gerek Çarlık döneminde gerek Komünist dönemde gerekse Rusya Federasyonu döneminde emperyalist bir siyaset izlemiştir. Bu siyaset üçüncü ülkeler karşısında, "Yayıma Siyaseti ve Stratejisi " olarak belirlemiştir

Son Rus Devlet başkanı Putin, Rusya'nın yayılmacı siyasetine bakışını 27 Nisan 2006 tarihli bir toplantıda birazda kinayeli ifadelerle şu şekilde tanımlarken, esasen reddettiği bu gerçeği, kapı arkasında doğrulamıştır.

"Bize dışarıdan gelindiğinde bu yatırım ve globalleşme oluyor, biz gitmeyi planladığımızda bu Rus şirketlerinin yayılması oluyor..."

Sovyet döneminin bitişi literatüre çift kutuplu dünyanın sona ermesi olarak girmiştir. Kısmen doğru olan bu tanım içerdiği doğruluğun yanında biraz eksik kalmıştır. Zira Rusya için hadise, çift kutuplu dünya savaşının bitmesi değil bir süre ara verilmesidir.

Görünen odur ki; Soğuk savaştan en gerekli dersleri Ruslar çıkarmışlardır. Komünist sistemin dünya için ne kadarda gerekli olduğunu ispatlama gayreti; sanat, spor ve bilime verilen değer, Rusya için ne yazık ki hiçbir zaman askeri güce verilen değerle aynı olmamış ve SSCB'nin sonunu hazırlamıştır.

SSCB yönetimi Kızıl orduya yatırım yaparken kapitalist düşmanlarının ekonomik güvenliğe yatırımları Rusları düşmanları karşısında güçsüz konuma düşürmüştür. Ancak Rusların 90'lı yılların başlarında bu gerçekle yüz yüze kalması acil tedbirlerin alınmasına vesile olmuştur. En yalın ifadesiyle Ruslar küçülme sonrası “ellerini başının arasına alarak” çözümü bulmuşlardır. Çözüm 21. yüzyılın güvenlik anlayışı olacak enerji güvenliği çemberlerini kurmaktır. Zira bunun için dünya üzerindeki en kuvvetli ülkelerden biridir. Rusya elindeki enerji kaynaklarını ve öncelikli olarak, “Petrol ve Doğalgaz'ı” etkin kullanımın yollarını aramış ve şu an itibariyle görünen yüzünde konu ile ilgili başarıya ulaşmışlardır.,

Rusya Federasyonu, enerji kaynaklarının etkin kullanımı ile tüm dünya karşısında uluslar arası arenada “bende varım” derken, aşağıda ki başlıklar altında, bu konudaki tutumlarını şu şekilde sergilemiştir.

- Eski düşman ABD, özellikle SSCB'nin yıkılması ardından öncelikli olarak Ortadoğu'da kendini göstermiştir. Takınılan tavır, hiçbir hukuki anlaşmayı tanımayan bir tavidir. Buna karşın Rusya, daha mütevazı bir tavır sergilemiş, tabiri caizse “kendi yağıyla kavrulmayı” tercih etmiştir. Enerji kaynaklarına yönelim, daha etkin politikalarla güçlü ayaklar üstüne oturtulmuştur.
- Rusya Federasyonu dün SSCB'nin birer parçası olan ülkelerden özellikle Türk Cumhuriyetleriyle doğalgaz üzerinde kontrolü sağlamıştır. Bu kontrol sistemi BDT'yi güçlü kılmanın etkili bir yoluyken, aynı zamanda Avrupa benzin piyasalarında da etkin hale gelmiştir ve gelmeye devam edecektir.
- Enerji sektörünün önemli parçalarından olan, arama ve üretim basamaklarının gölgesinde kaldığı zannedilen ancak en az arama ve üretim kadar önemli olan diğer basamakları, yani; taşıma, rafinaj, dağıtım basamaklarını oturtmuştur.
- Dünya dengelerini iyi bilen ve isimleri uluslar arası arenada önem arz eden özellikle batıdan, eski devlet başkanları ve üst düzey yetkilileri Rusya'ya ait şirketlerin başlarına getirmeleri ekonomik açıdan stratejik hamlelerdir.

- Rusya enerjiiyi iyi bir silah olarak kullanmaktadır. “Turuncu Devrimlerin” sınır ötesi etkileri başta Ukrayna ve Gürcistan olmak üzere kritik ülkelerde siyasal değişikliklere sebep olurken, petrol ve doğalgaz silahlarının etkin kullanımı batının Rusya’yı sıkıştırma isteğini geri teptirmiştir.

Aşağıda ki başlıklar altında da, Rusya Federasyonunun geleceğe dair tahminlerini şu şekilde sıralayabiliriz.

- Enerji politikalarının en temel ilkelerinden biri muhakkak ki; enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesidir. Bu sebeple; Rusya, nükleer, kömür ve hidro güç enerji üretimi için enerji ulaşımı altyapısı gibi çeşitli girişimler oluşturma ve hayata geçirme aşamasındadır. Bu çalışmaların azami süratle tamamlanması gerekmektedir.
- Enerji arz güvenliği ve kaynak çeşitliliği konuları, ekonomik bağımsızlığın ve milli bağımsızlığın en önemli etkenleri arasındadır.
- Bu bağlamda, Rusya Federasyonu içinse enerji güvenliği yabancı müşterilerden uygun ve tercihen yüksek fiyatlarda talebin güvenliği anlamına gelmektedir. Rusya enerji yeniliğine bu farklı yaklaşımların arasını bulmak ve yabancı pazarlara daha büyük giriş imkanı kazanmak istemektedir.
- Rusya enerjiye bağımlıdır. Ancak bu bağımlılık bugün Rusya için bir garanti politikası olarak görünse de bu konuda kaçınılmaz son enerji bağımlılığı kısılacında kalmış ülkelerin bir dahaki yüzyılda yeni buhranların içinde kaybolup gidebilme riskidir. Rusya bu riskin farkındadır. Ancak bu riskin aşılması ile ilgili yapacakları şuan Rusya’daki farklı seslerin farklı görüşleri arasına sıkışmıştır. Rusya bir an evvel bu sorunun çözüm yollarını net bir şekilde belirlemelidir.
- Rusya enerji politikalarını; dış politika, sanayi ve ulaştırma politikaları ile birlikte ve çok yönlü olarak ele almaktadır. Bu tavır ve siyasal tutum sadece konu ile uzman

birkaç kişinin tespit ve yaptırım gayretlerinin haricinde ülke adına daha kurumsal bir hal almalıdır.

- Belli başlı enstitüler, (ABD merkezli olup, tamamen ABD'nin sömürgeci tavrının takipçisi olan) gayet bilinçli bir tavırla Rusya'nın enerji politika ve stratejilerinin belkemiği durumunda olan "Enerji 2020 Strateji" belgesinin demodeliğinden dem vurmaktadırlar. Bu belge genel olarak SSCB sonrasında özel olarak ise, Putin sonrasında Rusya'nın enerji piyasalarında ki başarısının temel anahtarıdır. Bu belgeye olan tutum, Rusyalı uzmanlarca, "düşmanların yanlış dediği bizim için doğrudur" gibi basit bir yanılgıya düşerek algılanmamalı ve belgenin hazırlandığı yıllarla 2020 yılına kadar olabilecek her türlü değişimin, belgenin gerçekçiliğinin devamı için yeniden gözden geçirilmesi ihmal edilmemelidir.

Netice itibari ile görünen odur ki; Rusya Federasyonu yakın gelecekte dünya uluslar arası arenasında ana enerji oyuncularından biri olmaya devam edecektir.

Ülkemiz içinse, tüm bu veriler göz önüne alındığında, Rusya Federasyonunun enerji şirketleri her geçen gün hızla büyümekte, politik tavır stratejileri dünya dengelerini çok net ölçütlerle etkilemekte ve bu durum Rusya Federasyonunun uluslar arası arenada kozlarını sağlamlaştırmaktadır.

Yanı başımızdaki komşumuz ile bir daha ki yüzyılın hayat akışının ana damarı olacak opetrol ve doğalgaz üzerine işbirliği yapmak ülkemizin öncelikli tercihleri arasında yer almalıdır.

Denildiği gibi " tarih tekerrürden ibarettir." Asırlar boyunca, Rusya'nın sıcak denizlere inebilme hedefi bu coğrafyada yaşayan milletimiz sebebiyle gerçekleşmemiştir

Rusya bugün aynı gerçekle yüz yüzedir. Federasyon, enerji piyasalarında çok iyi durumda olsa dahi, bu piyasada tek olma hedefi Rusya'nın her daim ülke politikası olacaktır ki; devlet başkanı Putin'in icraatları bu politika doğrultusunda yön bulmaktadır.

Bu yüzyılda Rusya elindeki en büyük kozu kullanarak S.S.C.B' den dahi daha güçlü konuma gelebilme şansına sahiptir. Dünyanın tek süper gücü olmayı hedef edinmiş bir Rusya ne yapıp edip elindeki bu gücü sıcak denizlere indirmek zorundadır ve bu yol sadece Türkiye üzerinden geçmektedir. Son tahlilde “Mavi Akım”projesi bizim için yeterli bulunmamalıdır.

İki ülkenin ellerinde bulunan bu güçler doğru kişiler tarafından doğru zaman da doğru düzeyde birleştirilebilirse ortaya bir dahaki bin yılı şekillendirebilecek bir güç çıkacaktır.

Ve bu güç, ancak ve ancak “Strateji İlminin” ışığında parlayabilecektir.

KAYNAKLAR

1. AKBULUT, Hakan; Uluslar arası Ekonomik Sorunlar Dergisi; Dışişleri Bakanlığı Yayınları; Ank. 2001
2. ALTINBAŞ,Deniz; Avrupa, Enerji’de Rusya’ya Bağımlılığını Kırmaya Çalışıyor; Stratejik Analiz Uluslar arası İlişkiler Dergisi, Ankara, Haziran 2006
3. ARDA, Erhan; Ekonomi Sözlüğü; Alfa Yayınları. 2002
4. BP Statistical Review of World Energy June 2006
5. CAŞİN, Mesut Hakkı; Rus İmparatorluk Stratejisi; Asam Yayınları; Ankara, 2002
6. COŞKUN, Recai; Sakarya Üniversitesi Yönetim Organizasyon Programı Küresel İşletmecilik Seminer Notları; Sakarya, 2007
7. DAMAR, Gökten; Enerji Arz Güvenliği Bağlamında Türkiye’nin Dış Ekonomik İlişkilerinde Doğalgaz; Planlama Uzmanlığı Tezi; T.C Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı Dış Ekonomik İlişkiler Genel Müdürlüğü; Ank. Ocak 2007
8. DANCHENKO, Igor ; Brookings Dış Politika Araştırmaları, Enerji Güvenliği Serisi, Rusya Federasyonu, Brookings Enstitüsü Yayınları, Washington, 2006
9. Devlet Planlama Teşkilatı, Altıncı Kalkınma Planı, Enerji Özel İhtisas Komisyonu Raporu, “Doğalgaz”, DPT Yayını,Ankara, 1992
10. Devlet Planlama Teşkilatı, Sekizinci Kalkınma Planı, Ulaştırma (Boru Hattı Ulaştırması) Özel İhtisas Komisyonu Raporu, DPT Yayını,Ankara, 2001
11. Devlet Planlama Teşkilatı, Dokuzuncu Kalkınma Planı, Enerji Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 2007 – 2013 ,Ankara, 2006
12. DEİK, Rusya Ülke Bülteni, İstanbul, 2006
13. DİKER, Alaadin, Avrupa Birliği ve Türkiye’ye Muhtemel Etkileri”, Türkiye’de ve Dünya’da Yarın Dergisi, İstanbul ,2005
14. DOKUZLAR, Bircan; Dünya Güç Dengesinde Yeni Silah Doğalgaz Orta Asya’dan Avrupa’ya, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2006
15. FLAVİN Christopher ve LENSSEN Nicholas, Çeviren: Köseoğlu Y.; Enerjide Arayışlar, Tema Vakfı Yayınları,No: 12, İst. 1994, s: 78
16. GAZEL, Fırat; Petrodolar Kısılcacında Rusya; 5. Enerji Sempozyumu, Küreselleşmenin Enerji Sektöründe Yapısal Değişim Programı ve Enerji Politikaları, Bildiriler Kitabı; Ank. Aralık 2005

17. GÖNLÜBOL, Mehmet; Uluslar arası Politika, İlkeler – Kavramlar – Kurumlar; Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 420; Ank. 1978
18. GRAY, Clifford Rusya Ekonomik Krizinin Nedenleri, Foreign Studies, Ekim 1998
19. GRAY, Clifford; Brookings Dış Politika Araştırmaları, Enerji Güvenliği Serisi, Rusya Federasyonu, Brookings Enstitüsü Yayınları, Washington, 2006
20. HAYDAROĞLU, Ceyhun; Türk Sanayinde Enerji Verimliliği Ve Yoğunluğunun Analizi, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir. 2006
21. HILL, Fiona; Brookings Dış Politika Araştırmaları, Enerji Güvenliği Serisi, Rusya Federasyonu, Brookings Enstitüsü Yayınları, Washington, 2006
22. IEA Natural Gas Information 2005
23. IVANOV, Dmitry; Brookings Dış Politika Araştırmaları, Enerji Güvenliği Serisi, Rusya Federasyonu, Brookings Enstitüsü Yayınları, Washington, 2006
24. İGEME, Rusya Ülke Profili, Ankara, 2005
25. İLHAN, Suat; Jeopolitik Duyarlılık; Ötüken Yayınları. İst. 2003
26. KAMALOV, İlyas; Gazprom'un Avrupa'yı Fethi;, Stratejik Analiz Uluslar arası İlişkiler Dergisi, Ankara, Ocak 2007
27. LİPSON, Lesli; Demokratik Uygarlık; İş Bankası Yayınları. 1984, s: 137.
28. OGAN, Sinan; Rusya da Siyaset ve Oligarşi; ASAM Yayınları; Ank. 2003.
29. OKOGU, Bright; Issues in Global Natural Gas: A Primer and Analysis; IMF Working Paper; 2002 No: 02/40
30. PAMİR, Necdet; Enerji Politikaları Ve Küresel Gelişmeler, Stratejik Analiz Uluslar arası İlişkiler Dergisi, 2005 Sayı: 68
31. PAMİR, Necdet; Rus Gazı ve Enerjide Bağımlılığın Bedeli, Stratejik Analiz Uluslar arası İlişkiler Dergisi, Ankara, Şubat 2006
32. SELÇUK Hasan; Türkiye-Rusya Ekonomik İlişkileri; Tasam yayınları; İstanbul, Mayıs 2005
33. ŞAHİN, Kenan; Rusya Federasyonu Enerji Sektörünün Yapısı, Sektörde Yaşanan Gelişmeler Ve Rusya Federasyonu'nun G-8 Başkanlığı; Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi, Dışişleri Bakanlığı Yayınları. Ank. 2006, s:20
34. UMRACH, Frank; Global Energy Supply and Geopolitical Challenges; A Council for Asia – Europe Cooperation (CAEC) – Task Force Report; Paris, 2004
35. VEZİROĞLU, Nejat; , 21. Yüzyılın Enerjisi: Hidrojen Enerji Sistemi, TMMOB Türkiye IV.Enerji Sempozyumu'na Sunulan Bildiri , Ank.2003

36. YALÇINKAYA Alaadin; Türkistan Terimi, Coğrafi ve siyasi Sınırları; 21. Yüzyılda Türk Dünyası Jeopolitiği; ASAM Yayınları. Ank. 2003
37. YERGİN, Daniel; Ensuring Energy Security; Foreign Affairs; New York, 2006
38. YÜCE, Çağrı Kürşat; Kafkasya ve Orta Asya Enerji Kaynakları Üzerinde Mücadele; Ötüken Yayınları; İst. 2006. s: 95

İNTERNET KAYNAKLAR

1. www.wtrg.com/prices.htm
2. www.atlas.cc.itu.edu.tr/~pdgmb/documents/lng.html
3. http://members.tripod.com/~bilim_senligi/enerji.htm
4. <http://atlas.cc.itu.edu.tr/~baytas/enerji/enerjim.htm>
5. www.evkultur.com/cevre/enerjiasamin/enerjiasamincekirdegi.htm
6. <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=205617>
7. <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=4957606&tarih=2006-08-22>
8. www.eia.doe.gov
9. www.istanbul.edu.tr/yerkure/Petrol1.htm
10. <http://www.pmo.org.tr/petrolnedir/petrolnedir.htm>
11. <http://www.pmo.org.tr/>
12. www.yerbilimleri.com/download/sondajteknigi/IY/01.pdf
13. www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/BTYPD/btyk/12/12btyk_karar.pdf
14. http://plan9.dpt.gov.tr/oik21_enerji/Enerji_Son_Taslak.doc
15. www.enerji.gov.tr/petroltarihce.htm - 8k -)
16. <http://www.lukoil.com/>
17. <http://www.haberx.com/n/1013213>
18. http://www.lukoil.com/static_6_5id_213_.html
19. http://www.lukoil.com/static_6_5id_252_.html
20. http://www.lukoil.com/static_6_5id_254_.html

21. http://www.lukoil.com/static_6_5id_257_.html
22. www.gazprom.com
23. <http://www.gazprom.com/eng/articles/article20150.shtml>)
24. <http://www.gazprom.com/eng/articles/article20151.shtml>)
25. <http://www.gazprom.com/eng/articles/article20157.shtml>)
26. <http://www.gazprom.com/eng/articles/article20165.shtml>)
27. (<http://www.gazprom.com/eng/articles/article20164.shtml>)
28. <http://www.gazprom.com/eng/articles/article20160.shtml>)
29. <http://www.gazprom.com/eng/articles/article20161.shtml>)
30. <http://www.gazprom.com/eng/articles/article21387.shtml>)
31. <http://www.asam.org.tr>
32. (http://tr.wikipedia.org/wiki/Boru_hatt%)
33. http://www.saafonline.com/haber_detay.php?haber_id=2799
34. (<http://www.usakgundem.com/haber.php?id=10681>)
35. <http://tr.wikipedia.org/wiki/Murmansk>)
36. http://www.turkishpilots.org.tr/DISBASIN/2004_01_17_Itar_Tass.html)
37. <http://www.haber10.com/makale/4378/>)
38. http://tr.wikipedia.org/wiki/Jeopolitik_G%C3%BCndem).
39. http://tr.wikipedia.org/wiki/Mavi_Ak%C4%B1m)
40. <http://tr.wikipedia.org/wiki/Resim:RUGasPipesMap.jpg>
41. www.eia.doe.gov/.../Russia_pipeline_tbl.gif

42. (http://www.millethaber.com/index.php?option=com_content&task=view&id=27389Itemid=32)
43. http://www.haber7.com/haber.php?haber_id=241049)
44. http://www.turkey.mid.ru/text_t122.html)
45. www.worldbank.org/ibrd
46. www.rusyaofisi.com
47. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/index.html>
48. www.themoscowtimes.com,
49. (<http://arsiv.sabah.com.tr/2005/03/18/dun110.html>)
50. www.ng.ru/english
51. <http://www.siyasal.org/content/view/145>)

ÖZGEÇMİŞ

Yasin Şehitoğlu, 27.02.1980'de Üsküdar'da doğmuş, ilk ve lise tahsilini İstanbulda tamamlamıştır. Lisans eğitimini, 1999 – 2003 yılları arasında, Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadi idari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümünde tamamlamıştır.